B 163

B 163

Die Industrie- und Handelskammer Düsseldorf
hat mit ihrer Spende für die Universitäts-
und Landesbibliothek Düsseldorf
die Restaurierung dieses Bandes ermöglicht.

1998

liber fratrum sancte crucis Conuentus maiestatis et continet

1

Manuale confessorum venerabilis magistri Johannis nider
Tractatus de morali lepra magistri Johannis nider
Tractatulus deuotus de reformacione virium anime
Tractatus sancti ambrosii de officiis
Tractatus sancti thome de aquino de corpore christi

LANDES- UND STADT- BIBLIOTHEK DÜSSELDORF

Campb. 1283
Cop II, 4421

Ex[?] Conventus B M Paris.

¶ Incipit Manuale confeſſorum venerabilis magiſtri Johannis Nider ſacre theologie profeſſoris ordinis predicatorum.

Quoniam iuxta beati Gregorii in ſuo paſtorali ſententiā. Regimen aīaꝝ ē ars artiū. Jdcirco ꝑ cōpendioſa doctrina cōfeſſoribꝫ quorū īnтereſt regere aīas plurimū neceſſaria. hoc manuale totū nō meis collegi ex dictis. Sed ex doctoꝝ tam Jure dīno q̄ȝ humano peritiſſimis coaceruaui ſententiis relinquēs allegationes nōnunq̄ȝ varias ut legendi faſtidiū tollerē. Placuitq̄ȝ illud in ꝑtes tres diſtinguere. Prima erit de neceſſariis cōfeſſionē ſacramētalē ꝑcedentibus. Secunda de neceſſariis cōfeſſionē cōcomitātibus. Tercia de neceſſariis ipſaȝ ꝯfeſſioneȝ ſequētibꝫ. Prima ꝑs ꝯtinet ſex capitula de ꝯfeſſioneȝ precedere debētibꝫ. ¶ Primū cap̄ de neceſſaria ſciencia cōfeſſori. De caſibꝫ epō reſeruatis taȝ a iure q̄ȝ a generali ꝯſuetudine. Quō peccet qui īſcius audit cōfeſſiones dormitans uł obaudiēs. Siłiter quō peccet ī audiētia ꝯfeſſionū. De differētia excōmunicatiōis a iure lata ⁊ ab homine ¶ Secūduȝ cap̄ de caſibꝫ excōmunicationis tāgentibꝫ fidē pricipaliter. ¶ Terciū cap̄ de caſibꝫ excōmunicationis romanā curiā ⁊ papā pricipaliter concernentibꝫ. ¶ Quartū cap̄ de caſibꝫ clerū et emunitatē eccleſiaſticā tāgētibꝫ. ¶ Quītū cap̄ de caſibꝫ tāgentibꝫ pricipaliter religioſos ⁊ religioſas. ¶ Sextū cap̄ de caſibꝫ tangentibꝫ pene ōneȝ ſtatū ⁊ ſpecialiter ſeculares. ¶ Secūda ꝑs ꝯtinet. vii. ca. de ꝯfeſſionē ꝯcōitātibꝫ. Primū quō ꝯfeſſor ſeipſuȝ diſponere

LANDES- UND STADT- BIBLIOTHEK DÜSSELDORF

re dēt ad eū q ſibi cōfitebit᷑· Et dant᷑ ſup· xii· regule· Secūdū cap̄ que ꝯfeſſor generaliter a ꝯfitente q̄rere habꝫ ⁊ ſunt ſeptē et quō ꝑm eadē eū informabit· ¶ Terciū ca· quō ꝯfeſſor querere ⁊ rimari habeat ſpecialiter ſup reperiēdis peccatis luxurie qꝛ illud ſpecialē diffi cultatē habet· ¶ Quartū ca· quō ꝯfeſſor in fine ꝯfeſſi onis an̄ abſolutionē ꝯfitentē corrigere debꝫ· īformare ⁊ an attrit9 ſit ul᷑ ꝯtrit9 ꝓbare· ¶ Quintū ca· quō pe nitēcia ſit iniūgēda· ⁊ qualiter ꝯtra recidiuū remedia ſint dāda atqꝫ de celādo ꝯfeſſionē· ¶ Sextū ca· qua forma uti dēt ī abſoluēdo a pctīs a mīori excōicatōe a maiori ⁊ ab aliis cēſuris iuris ¶ Sēptimū ca· quō ꝯ feſſor īfirmū ueriſiliter moriturū monere ⁊ expedire dēt· ⁊ quō celari dēt ꝯfeſſio ⁊ ei9 circūſtācie ¶ Tercia ps ꝯtiet de ꝯfeſ· ſeq̄ntib9 xiiii· ca· Primū de cā quare oportꝫ reſtituere· Et ꝙ i· v· caſib9 nō oportꝫ reſtitue/ re tēpalia· ¶ Secūduꝫ ca. quis reſtituere tenet᷑· Et de/ clarāt᷑ uerſ9 de· ix· ad hoc obligatis videlicꝫ· iuſſio ꝯ ſiliū cōſenſ9 pal· re· pti ¶ Terciū ca· qui teneāt᷑ ad reſti tutionē ī ſpeciali ꝑſerti quo ad raptores ſpoliatores ī fructib9 dānificātes In bello uel guerra dānificātes ī beneficiis ⁊ ſimilib9 ¶ Quartuꝫ ca· ꝙ ſtati aliquis re ſtituere teneat᷑· Et ꝙ ī· v· caſib9 pōt differri reſtitutio faciēda· ¶ Quītū ca· Cui ſit reſtituēdū de aleatorib9 de ſymoniace obtētis. Et quod ī octo caſib9 nō op ortet rē reſtituere ei a quo recepta fuit· ¶ Sextuꝫ ca. Quis ſit mod9 ⁊ q̄ forma reſtituēdi· Et quō vagata reſtitutio ſit faciēda· Et qui ſunt qui nō ſatiſfaciūt in hoc. ¶ Septimū ca· Per quē fieri debeat reſtitutio et ꝙ nō oportꝫ fieri auctoritate· Epi aci fine gnāl᷑ regu

la dat' reſtituēdi. ¶ Octauū ca. īcipit tractare de re/
ſtitutione fame ⁊ bōris. Q̄ malū ſit detrahere. Diffe/
rētie ſex detrahēdi. Et q̄ſtiones plures de offendenti
b9 ꝓximū. quō recōſiliatio ſit faciēda. ¶ Nonū ca.
An leſ9 teneat' petere veniā aliq̄n a ledēte. Cur leſ9 de
bet recōſiliari. An leſ9 teneat' dimittere offenſaꝫ. Que
ſit iſta dimiſſio. De ſignis amicitie oſtēdēdis ⁊ ſil'ib9
Decimū ca. Quā formā ſeruare debet i reſtituēdo qui
leſit proximuꝫ. An ad ōnes ſatiſfactiones. An poſſit
ꝑlat9 remittere īiuriā illatam ſubdito ſuo ⁊c̄. ¶ Unde
cimū ca. Quātuꝫ famā qs teneat' reſtituere. Et ponūt'
quiqꝫ modi qb9 ledi pōt proxim9 in fama. Et quō ī
quolibet oportet fieri reſtitutionē. ¶ Duodecimū ca.
q̄n reſtitutio fame ſit faciēda. Et q̄ſtati an añ acceſſū
ad offerēdū. ¶ Decimūtercium ca. quō reſtitutio fieri
dēt circa leſiones corpis humani. Q̄ leſio fieri poteſt
in corpe humano quītupliciter. Et quō de q̄libꝫ fieri
dēt reſtitutio. ¶ Decimūq̄rtū ca. quō fieri debꝫ reſtitu
tio circa leſionē virtutū ⁊ bonoꝝ aīe. De reuocātibus
ab ītroitu religionis. De ſcādaliꝫantib9. De ſeducenti
b9 virgines ⁊ ſimilibus ¶ Cap̄ primum

P Ro ītellectu igit' dicēdoꝝ notat dñs Albert9. ſu
p. iiii. di. xvii. ꝙ q̄dā ſunt de bene eē ꝯditiones
ꝯfeſſoris poti9 q̄ꝫ de neceſſe eē eiuſdē. viꝫ ꝯtēte ī his
verſib9. Sit ꝯfeſſor dulcis affabilis atqꝫ ſuauis. Pru
dēs diſcret9 mitis pi9 atqꝫ benign9. Sꝫ vix unq̄ꝫ talis
īueit'. q oīa hec ī ſe habeat. Sūt āt ꝯnītie tres de eē cō
feſſoris ſine quibus ſine pc̄tō eē nō poteſt ſcꝫ medica/
re ſalubriter īuēta. Diſcernere audita. Extrahere occul
ta. ⁊ fit p ſciaꝫ diſcernēdi īter leprā ⁊ leprā. Extractio

aūt occultoꝝ fit p diſcretiuā inquiſitionē. Et medita
tio inuētoꝝ vulnerū fit p diſcretā penitētie ſiue ſatiſ/
factionis iūctionē. Dicēdū igit ꝙ ſacerdos nō tene
tur ſcire diſcernere niſi in cōmuni. ſcȝ q̄ ſint capitalia ⁊
q̄ mortalia cōmuīa ⁊ que venialia ex genere. ⁊ hoc le
ue valde ē. Dubitatio enī q̄ ɔtigit īter ſapiētes. vtruȝ
veniale aliquid ſit mortale. ɔtigit ex delectatione mo
roſa adueniēte uel ex ɔtemptu uł huiuſmōi ⁊ nō ex ge
nere act9. Sciēs ergo illa que dctā ſunt ſufficiēs eſt. et
reputat̄ ꝑ tpis hui9 neceſſitate ad ɔfeſſiones audien
das. Sȝ bene puto ꝙ hec neſciēs peccat mortaliter au
diēdo. Et eū īſtituēs peccat adhuc plus q̄ȝ ipſe. Et per
mittēs īſtitutuȝ miniſtrare mortaliter peccat. Si ſua ī
tereſt tales ꝓhibere hec Alb. Addūt āt alii rationabi
liter ꝙ ɔfeſſor tenet̄ ita diſcretus eē ut difficilia ſciat
eē difficilia. nec ꝓcedendū in eis ſine ſuperioꝝ ɔſilio
uł auctoritate canonū. Ex quib9 patȝ ꝙ ɔfeſſor tene
tur multa ī pticulari ſcire aut dubia iueſtigare videlicȝ
caſ9 reſeruatos epo ⁊ ſuperiorib9. Cēſuras eccleſiaſti
cas ꝑſertī excōicatōis maioris. de qb9 dicet̄ ſtatiȝ in
ſequēti. c. Et pctōꝝ quorūdaȝ drnītias. Et īpedimen
ta mrīmonii q̄ reperies ī noſtro tractatu de lepra mo
rali. Sȝ q̄ris Cui ⁊ quot ſunt caſ9 epo reſeruati? Rn̄/
det benedic. xi. in decretali inter cūctas ꝙ. iui. de iure
cōi ⁊. v. de ɔſuetudīe approbata. prim9 ē pctm̄ clerici
ꝓpter qd̄ īcurriſſet irregularitatē. hoc ē ab irregulari
tate nō pōt abſoluere. Sȝ ſi icurrit ī pctūȝ qd̄ ad epi
auctoritatē ptinet. tūc nec ab irregularitate nec a pctō
pōt abſoluere. Si āt eēt irregularitas quā p peccatū ī
curriſſȝ qd̄ peccatū nō ē epo reſeruatū tūc laicū q non

habꝫ curare irregularitatē a pctō pōt abſoluere. Se/
cūdꝰ caſꝰ ē de icēdiariis itellige eccleſiaꝝ ꝉ locoꝝ reli
gioſoꝝ·cimiterii aut ſpacii ꝑuilegiati in circuitu ecc̄ie
Tales enī excōicati ſunt maiori excōicatione·⁊ ꝑ epm̄
pn̄t abſolui·Sꝫ ſi denūciati a ſolo papa pn̄t abſolui
Incēdiarii uero alioꝝ ſunt excōicādi nō excōicati·De
hoc habes ifra·c·iiii caſu·ii·Terciꝰ ē pctm̄ ꝓ quo in/
dicēda eēt ſolēnis pn̄ia q̄ ē iponēda ꝓpter peccatuꝫ
enorme ⁊ publicū·qđ ꝯmouit totā ciuitatē caſtrū aut
villā ut hōicidiū tn̄ volūtariū ſaltē i germaīa hodie
cōiter ex ꝯſuetudīe ad papā dirigit᷑·Quartꝰ excōica/
tꝰ maiori excōicatiōē·Ideo frēs pn̄tati nō debēt ab/
ſoluere excōicatos ꝑ plebāos ꝓ furtis ⁊ pdit᷑·niſi de
taliū aut ſupioris licētia ſpeciali·Porro de ꝯſuetudīe
approbata ſunt quiqꝫ·Primꝰ ē de hoīcidio volūtari
o·qđ hodie ad papā de ꝯſue·dirigit᷑·Secūdꝰ de fal/
ſariis qꝛ falſificātes litteras dn̄i pape ſunt excōicati
ꝑ papā abſoluēdi ut infra·ca·iii·caſu·viii·Et ca·vi·
caſu xxvii·De falſificātibꝰ monetā i frātia q ſunt ex/
cōicati ut ifra·c vi·caſu xxv·Alibi vero falſificantes
monetā ⁊ publica iſtrumēta ab epo abſoluūt᷑·Iteꝫ de
falſificātibꝰ litteras capl̄i aut alioꝝ quōlibꝫ ſupioꝝ
citra papā ⁊ monetaꝝ·maxīe qn̄ ē publicū. Terciꝰ eſt
de uiolatoribꝰ eccleſiaſtice libertatis ſeu emūitatis·vi
olare āt eccleſie emūitatē ē facere ꝯtra eiꝰ libertatē ⁊ q
i eccleſia aliqd facit viꝫ rapiēdo ꝉ ſil̄e·Et tl̄is ē excōi
catꝰ·Sil̄iter ſi quis ꝑ violētiā multa mala ꝯmitteret i
eccleſia diruēdo altare·ꝉ frāgēdo cruceꝫ ul̄ enormiter
tractādo eucbariſtiā ꝉ ſil̄ia ē de iure excōicatꝰ ut ifra
c·iiii·caſu xi·Quartꝰ ē de violatoribꝰ ecc̄iaꝝ ⁊ cimite

rioꝝ· Et dr̄nt violare ecclesiā et violare eccīe emūita/
tē· Nā violare eccīe emūitatē īmediate deſcriptū ē· Sꝫ
violare ecclesiā ē ipā frāgere uel icēdere ⁊ tl'is ē excōi
cat9 ut īfra·c·iiii·ī caſib9 multis· Quit9 ē de ſortilegis
et diuinatorib9·maxīe cū ſacramētis ul' ſacris· aut p
aliq̄ pacta cū demonib9 aut etiā p aliquā artē ſuſpec
tā·aut ab eccīa ꝓhibitā·puta nigromātiā l' huiuſmōi
opātib9·ꝑcipue qn̄ ē manifeſtū. Et uidet' qbuſdā ꝙ
pn̄tati frēs ⁊ curati de aliis ſortilegiis leuib9 ⁊ muli
ercularū variis ⁊ vanis obſeruātiis pn̄t abſoluere·de
his vide c·vi·caſuꝫ·xxvii·ꝑter ꝑdictos tn̄ caſus ad/
huc qlibꝫ epus pōt ī ſua dioceſi ſue auctoritati reſer
uare caſ9 certos. Unde ꝯfeſſor oīo ſcire dēt tl'es ·per
ꝯn̄s ſtatuta ꝓuīcialia ſynodalia ⁊ ꝯſuetudiēs de talī
b9 Preterea null9 curat9 āt frater pn̄tat9 īq̄tū talis hꝫ
in iuramētis aut votis diſpēſare·nec ſup irregularib9
ſil'iter nec ab interdicto abſoluere nec vota cōmutare
uel ī eiſdē diſpēſare licꝫ ſm quoſdā·īmo ut ex ꝑceden
tib9 videt' patere a trāſgreſſione votoꝝ pōt abſolue
re·niſi ſit ca9 reſeruat9 ſpāliter· Querit' hic q̄tū peccet
q abſoluit aliquē a pctō a quo nō pōt de iure· Reſ·
Rich·ī·iiii·di·xviii· Sic abſoluēs aut hoc facit ex ig/
norātia iuris aut ſciēs ius hoc facit·viꝫ ſcit ius quo
hoc ſibi facere nō licꝫ· Si ſecūdo mō ⁊ hoc facit ex de
liberatione mortaliter peccat·qꝛ ſciēter ⁊ ex deliberati
one ꝯceſſa ſibi abutit' poteſtate ē preiudiciū aīe illi9
quē ſic abſoluit· Et dat illi intelligere ꝙ abſolut9 eſt
ī quo eū in errorē īducit vnde ſup abſoluētē cadit il/
la maledictio·deutro·xxvii· Maledict9 qui errare fa
cit cecū ī itinere· Si autēꝫ hoc facit ex ignorantia iuris

affectata. adbuc mortaliter peccat. ſi uero ex ignorã
tia craſſa. adbuc mortaliter peccat· qꝫ ad officiũ ↄfeſ
ſoris pertinet tꝉia ſcire aut ſupioꝝ aut ↄſiliũ q̃rere· q̃
ſi neſciat ↄfeſſor meret̃ maledictionẽ filioꝝ bely· de
qb9·i·reg·ii· dicit̃ ꝙ erãt filii Belial neſciẽtes dñm ne
ꝗ officiũ ſacerdotũ ad populum· Sꝫ nũquid excuſat̃
abſolut9? Reſpondꝫ idẽ de ſic abſoluẽte ⁊ etiã ſic ab/
ſoluto· tꝉi abſolutioni initenti niſi p ignorãtiaꝫ iuinci
bilẽ ſeu ꝓbabilẽ excuſetur· ſicut laici cõiter eẽ vident̃
dici põt de illo Mathei xxv· Si cec9 ceco ducatum
preſtet ãbo in foueã cadunt. Nec ille p ignorãtiã excu
ſat̃ qui magis ẽ ſollicit9 q̃rere ↄſiliũ pro emptione v/
ni9 equi uel vni9 bone robe q̃ꝫ ꝓ anime ſue ſalute· De
peccatoꝝ ergo differẽtiis notãdũ ꝙ q̃uis ad vnguẽ
omnes ſciri non poſſunt· Nam delicta quis intelligit
deus ait ꝓpheta· laboret tamẽ ↄfeſſor ut ſciat q̃tuꝫ
poteſt omnia peccatorum genera ⁊ ſpecies pro poſſe
ut medicus peritiſſim9 ſpũalium egritudinum· Item
qualiter homines diuerſoꝝ generuꝫ ⁊ ſtatuũ peccare
ſolent· Preterea ſciat quedã que etiã doctores ꝓpter
verecundiam non tradunt ſcriptotenus propter eui/
tanduꝫ ſcandaluꝫ alioquĩ quõ poterit interrogare de
vulneribus ⁊ ea medicare· Circa peccata vero carnis
inueſtiganda ſpecialiter diligentiã adhibeat· ut de ca
uerna conſcientie vermes anime queat educere· Alias
peccator periclitabitur verecundia· aut ignorantia· et
cõfeſſor cui xp̃us dedit poteſtatem ſerpẽtes ſine no/
cumento tollere cum ſeruo nequaꝫ de talento credito
duraꝫ redditurus eſt rationem· ¶ Que igitur peccata
ſunt mortalia communia reperies in noſtro de lepra

morali tractatu ſub ↄpēdio. De pctō℞ differētiis in v. tractatib9. Durū āt valde ē religioſo q excōicatum abſoluit ubi nō poteſt. q2 ſentētiā excōicatiōis icur/rit ut īfra c. v. caſu. viii. vnde de caſib9 ubi quis ſentētiā excōicatōis icurrit neceſſariū ē uidere. imo null9 eēt auctoritatē habēs aliquē abſoluēdi ſecūdū tho. ꝛ Ric. pōt aut dꝫ a quocūq̄ pctō abſoluere niſi abſolutio ab excōicatiōe p̄cedat. Incidit āt qs excōicatiōeꝫ aut a canone. aut ab hoīe latā. q̄ iure due excōicatio/nes drūt ſꝫ ſimplex ↄfeſſor curat9 ꝉ p̄ſentat9 a neutra abſoluere pōt ſine ſpeciali ↄmiſſiōe niſi ī articulo mortis. Eſt aūt ſnīa ab hoīe lata q̄ a iudice ꝉ p̄lato pticulariter fert̄. Vt dū noīati aliquis a tl'i excōicat̄ ꝓ cōtumacia ꝉ ꝓ debit ꝉ ꝓ furto ut is q tl'e factū. furtū ꝉ huiuſmōi ↄmiſit ſit excōicat9 Et a tali excōicatiōe ſcꝫ hoīs null9 pōt regulariter abſoluere niſi q excōicauit p9 ſatiſfactionē exceptis paucis caſib9. Sꝫ excōicatō iuris ē q̄ a iure fert̄ generaliter cū ſcꝫ aliqđ ſtatutū eſt generale. ut qcūq̄ hoc ꝉ hoc fecerit. ſit ipo facto excōicat9. Et a tl'i pn̄t abſoluere ep̄us ordinari9 ſcꝫ ꝉ ſuperior qui ex priuilegiis aut officio hoc habet niſi eſſet caſus pape reſeruatus. Sed quid de confeſſore qui abſoluit vbi nō potuit ſecularē aut ex ignorātia aut ex verecūdia. feſtinatione uel huiuſmōi. ꝛ ↄfeſſor experit̄ poſtea ſe erraſſe. nūquid tenet̄ hoc ſeculari dicere Rn̄det̄ ſꝫm oēs ꝙ ſecularis excuſat9 ē ꝛ corā deo abſolut9 iteri ꝙ neſcit. ſꝫ ↄfeſſor nō. Quid ergo faciēt. Cōtuli de hoc cū multis notabilib9 doctorib9 theologie ī ↄcilio baſiliēſi. Quidā dixerūt ꝙ dēt auctoritatē a

ſupiori ĩpetrare. ⁊ ſi ſine magno ſcādalo fieri pōt· uo
care nō abſolutū ⁊ ſibi dicere· ac eū abſoluere ꝑauditū
in ↄfeſſione vl' ſi magnū ſcandalū timet᷑· abſentē abſol
uat ſi ab ultima ↄfeſſione ſperat᷑ eē in gratia adhuc
Aut ut aliis placuit ſi magnū vl' notabile timet᷑ ſcāda
lū ſummo ſacerdoti deo ↄmittat· penitētiā ſolā ↄdig
nā ſacerdos ꝓ negligētia agēs ꝑſerti quādo multitu
do ſic ē neglecta. l' multi eoꝝ multū diſtāt a loco ubi
reſidet ↄfeſſor· Quid etiā ſentiēdū ē de aliquo q ↄfite
t᷑ ⁊ ↄfeſſor eū nō ĩtelligit· aut ex dormitione vl' ex im
peritia lĩgue· aut ex diſtractione nimia l' ex ſil'i cauſa
Reſpōdꝫ Jo· de hartēberg· antiquꝰ doctor ĩ quodli·
ſuis· Sacramētal' abſolutio ꝑexigit ↄfeſſionē Cōfeſſi
o uero oĩs ĩportat reuelationē que nō pōt eē ſine rela
tione uniꝰ ⁊ pceptiōe alteriꝰ· Cū ergo alterū iſtoꝝ ſcꝫ
pceptio ſacerdotis deficiat in ꝑfato ca. credo de il'o
peccato nō eē ↄfeſſionē· ⁊ p ↄſequēs nec ĩpēdi abſo/
lutionē· hec ille· Sꝫ iſtud uidet᷑ debere ĩtelligi ubi ob/
audita ſunt pctā grauia q de neceſſitate ſalutis ſunt ↄ
fitēda nō de aliis que cadūt ſub ↄſilio ⁊ ubi tl'ia mo
dica raro obaudiunt᷑ ab eo q alias noſcit perſonam

AD oſtendēdū igit᷑ ĩ qbꝰ caſibꝰ (Secundūꝫ ca·
quis ſnīaꝫ excōicatōis incidat ipō iure· Primo
ponent᷑ caſꝰ tāgentes principaliter fidem· Secundo
tangentes principaliter papam ⁊ eccleſiam romanam
Tercio tangētes clerū principaliter ⁊ emūitatē eccleſi/
aſticā· Quarto tāgentes religioſos principaliter· Quī
to tangentes oēs et ꝑſertim ſeculares· De fide ⁊ ſacra
ſcriptura ē· Primꝰ de here· ↄtinēs v· caſus pticulares
ꝑmꝰ ē cū qs ĩcidit ĩ heſiꝫ iā dānatā ut arriāi ⁊ ſil'es l'

cū nouā fingit de here·c·excōicatōez ⁊ c· ad abolēdā· qd̄ ītelligēdū ē ſm pe de pa·in·iiii·di xviii·ſi ī aliquo actu exteriori ſuū delictū māifeſtauerit· Alias ꝑ ſolo actu īteriori·quo tn̄ ſolo hō ē pfect9 heretic9·nō īcur rit· Secūd9 caſ9 ē cū qs ē credēs hereticoꝝ·i·q hab3 fi dē hereticoꝝ īplicitā nō explicitā r̄putās eos bonos ⁊ habere bonā fidē· Hi enī dicūt credētes hereticoru3 di·pe·pa· Terci9 q defendit hereticos ſeu defenſator ē hereticoꝝ·vbo ſc3 aut facto Quart9 q ē fautor here ticoꝝ· Dicūt āt fautores tripliciter· vnomō ſola ob/ miſſiōe ſicut illi q publica poteſtate fungerent·eoipo fauēt hereticis·qd̄ nō fauēt īquiſitorib9 ɔſilio ⁊ auxi lio ɔtra illos· Priuate uero pſone· q̄ nolūt īdicare ſ3 celāt· Alia fautoria ē uerbi excuſando·ſic dicēdo· Iſti homines nō ſunt tales q̄les dicūt ⁊ huiuſmōi· p que ſimplices īducunt ad amorē ipoꝝ ⁊ odiū īquiſitorū Tercia fautoria ē facti ·ſi qs alimoniā mittat uł libe ret ⁊ huiuſmōi· Quit9 ē q ē receptator hereticoꝝ· qui ſc3 ł ſemel recipiūt·p̄miſſi oēs excōicati ſunt p c·ubi ſu pra· Et q2 in multis aliis caſib9 quis in hereſim inci dit preſertī in duob9 nouiter determinatis· Idcirco de eiſde3 ſicut de aliis iudicandū eſt· Vn9 ponit ī cle· de ſumma trinita·c·uno· §·porro vic3 qui ptinaciter aſſereret·q aīa rationał nō ſit forma corporis hūani iudicat hereticus Alius ponit ibidē de vſu·ex grādi in fine contra eum qui pertinaciter aſſereret uſuras recipere non eē peccatu3·qui etiā iudicat heretic9·im/ mo in āb0b9 excōmunicatio incurrit et in fautoribus ⁊c ut in precedentibus· Secundus caſus principalis eſt de ſepelientibus hereticos vel eorum fautores·de

quib9 de hereticis·c·qcunq̄ꝫ·li vi·Includēs etiā quicꝫ
particulares articulos·Naꝫ ſic ibidē dicit᷑·Quicunqꝫ
hereticos credētes receptores defenſores. uł fautores
eoruꝫ ſcienter p̄ſumſerint eccleſiaſtice tradere ſepulture
uſqꝫ ad ſatiſfactionē idoneā excōmunicationi ſe noue
rīt ſubiacere·nec abſolutionis beneficiū mereant᷑ niſi
ꝓpriis manib9 publice extumulēt·⁊ ꝓiiciant huiuſ/
modi corpa dānatoꝝ·⁊ loc9 ille ppetua careat ſepul
tura·Terci9 p̄ncipalis ponit᷑ de hereticis ut īquiſiti
onis li·vi·⁊ ſunt·ix·Primꝰ ē ɔtra vniuerſas ſeculi po
teſtates ⁊ dños tpales ac ꝓuīciaꝝ terraꝝ ciuitatū ali
oꝝqꝫ locorū rectores·qbuſcūqꝫ dignitatib9 ł officiis
uł noīb9 cēſeāt᷑·⁊ eorūdē baliuos ſeu officiales·q dio
ceſanis epis uł īquiſitorib9 heretice prauitatis nō pa
ruerīt in hereticoꝝ credētiū·receptoꝝ·fautoruꝫ·⁊ de/
fenſoꝝ eoꝝ īueſtigatione captione ac cuſtodia diligē
ti cū ab eis fuerit requiſiti·Secund9 ſi p̄fatas pſonas
peſtiferas ī poteſtateꝫ uł carcerē epoꝝ ſeu īquiſitoris
uł ad locū de quo ipi mandauerīt ne aliquis ex eiſdē
infra eorundē dominoꝝ poteſtatē uel rectoꝝ diſtric
tuꝫ non duxerit uel duci fecerint ſine mora poſtq̄ꝫ fue
rint requiſiti·Terci9 ſi de hereſi a dyo. epo uel inquiſi
tore ſeu inquiſitorib9 cōdemnatos p̄fati domini tpa
les ſiue rectores ſiue officiales eoꝝ ſibi relatos ſtatim
nō receperīt ⁊ īmediate aīaduerſione debita non pu/
niuerīt. Quart9 ɔtra eoſdē dominos ⁊ poteſtates rec
tores eorūdēqꝫ officiales ſi de crimine hereſis cuꝫ mere
ſit eccleſiaſticū cognouerīt uł iudicauerīt Quit9 ſi cap
tos pro eodē crimine abſqꝫ dictorum epiſcopoꝝ ſeu
inquiſitorum aut ſaltem alteri9 eorundem licentia uel

mādato a carcere liberauerint· Sextꝰ ſi executioneꝫ ꝓ
huiuſmôi crimine ſibi a dyoceſano ſeu īquiſitoribꝰ ꝟ
inquiſitore iniūctā ꝓmpte prout ſpectat ad ſuū offi
cium nō adimpleuerīt· Septimꝰ ſi dyoceſani aut inq
ſitoꝝ iudiciū ſnīaꝫ ſeu ꝓceſſuꝫ directe uꝟ īdirecte im/
pedierīt· Octauꝰ ſi ꝑfato fidei negotio dyoceſ ep̄o ꝟ
inquiſitoribꝰ icūbenti ſe oppponere ꝑſumſerīt uel ip̄m
aliq̄tenꝰ īpedire· Nonꝰ ꝯtra illos qui ſciēter dederint
auxiliū ꝯſiliū uel fauorē· Predicti enī ōnes ipſo iure
ſunt excōmunicati· Decimꝰ eſt ſm̄ ſummaꝫ ſummarum
ponit̄ ibidē·c·ſtatuta li· vi· viꝫ Quicūq̄ɜ poſt ībibitio
nē ſibi factā preter licentiam īquiſitoris ſeu ordinarii
patefecerit depoſitiones teſtimoniū ꝑdictoꝝ ſup he/
retica prauitate niſi īmineret periculuꝫ publicationis
Quartꝰ prīcipaꝟ ē etiā de īquiſitoribꝰ et eoꝝ officio
in cle· de hereticis c·i·ꝯtinēs tres caſꝰ ⁊ ſunt ōnes pa/
pe reſeruati ubi ſic dicit̄ de īquiſitionis officio ⁊ īqui
ſitoribꝰ· Qd̄ ſi odii gratia· ꝟ amoris· lucri· aut ꝯmodi
tpalis obtentu ꝯtra iuſticiā ⁊ ꝯſcientiā ſuā inquiſito
res videlicꝫ uel eoꝝ ſubſtituti obmiſerint ꝯtra quēq̄ɜ
ꝓcedere ubi fuerit ꝓcedendū ſup huiuſmodi prauita
te· Ecce vnū caſuꝫ aut obtentu eodē· prauitatē eandē
Ecce ſecunduꝫ· uel impedimentū officii ſui alicui īpo
nēdo eū ſup hoc quoquō ꝑſumſerit uexare. Ecce ter/
ciuꝫ· Ep̄us aut ſuperior ſuſpēſionis ab officio p trien
niū· alii vero excōicationis ſnīaꝫ eoip̄o incurrāt· dicit
tn̄ Jo· an· ſup verbo Obtētu Vbi ergo nō p alterum
ꝑdictoꝝ ſꝫ forte timore uꝟ ꝓpter vitāduꝫ ſcādalum
hoc obmitteret nō ē locꝰ pene· Quītꝰ prīcipalis po/
nit̄ ibidē·c·2·⁊ ē duplex. primꝰ ꝯtra inquiſitores qui

ꝑtextu officii ĩquiſitionis qbuſuis modis illicitis ab aliqbꝰ pecuniã extorquẽt. Secũdꝰ ꝯtra eoſdẽ qui ſciẽter attẽptãt eccleſiaꝝ bona ob clericoꝝ delictũ ꝑdicti occaſiõe officii fiſco etiã eccleſie applicare. Sextꝰ ꝑncipal' ẽ ꝯtra ſciſmaticos. ⁊ ꝯꝑhẽdit. iii. ꝑmꝰ q facit ſciſma ꝯtra eccleſiã rõnaꝫ. Secũdꝰ ꝯtra adherẽtes eiſdeꝫ Sũt eni oẽs excõicati. vii. q. i. nouacianꝰ extra. e. ti. ad ſuſcitãdos. Terciꝰ ꝯtra illos q vtũt' ſciẽter ordinationibꝰ ⁊ alienationibꝰ a ſciſmaticis factis. cũ p hoc eis adherer̃ ⁊ fauere videãt' ut ſic intelligat' illud extra de ſciſ. c. i. qcũqꝫ r̃tinuerit res eccl. p ſciſmaticos ſeu p laycos alienatos nec eas eccĩe reſtituerit abſqꝫ oner̃ extra de ſciſ. c. i. Septiꝰ ꝑn. ẽ ꝯtra ſar. triplex. ꝑꝰ qui ꝯtra criſtũ ul' ꝑpl'm xp̃ianũ ſaracenis. arma. ferrũ l' ligumina deferũt galeaꝝ ſeu qđcũqꝫ ſubſidiũ ꝯſiliũ ſeu auxiliũ eis ꝑbẽs ſeu cũ eis mercimonia faciẽs tp̃e guerre ĩter ipos ⁊ nos xp̃ianos. Secũdꝰ q galeas eis vẽdunt ⁊ naues. Terciꝰ q ĩ piratis ſaracenoruꝫ nauibꝰ contra criſtianos gubernationis exercẽt officiũ ul' machinis aut qbuſcũqꝫ aliis aliqđ eis ĩpenderĩt auxiliũ ul' ꝯſiliũ in diſpendiũ terre ſctẽ ul' criſtianoꝝ. extra de iudeis Jta quorũdã. ii. c. ad liberãdũ. Jtẽ in cõſtitutiõibꝰ ſeu extrauagãti Johã. 22. copioſiꝰ in mĩa dñs dño ſic dicit'. Gđ ſi qs arma equos ferrũ ligumina victualia ⁊ alia q̃cũqꝫ ꝓhibita ĩ alexandriã ul' ad terrã egypti ſeu ad terrã granate ⁊ ad ſarecenos ibi exiſtentes deferre. Aut eis auxiliũ ꝯſilium uel fauorẽ directe. gloſa vt a tali ipugnatione deſiſteret'. vl' ĩdirecte ſecrete. ul' publice preſtare preſumſerit excõmunicatus eſt ipſo facto.

Ca. tercium.

CAſus vero eccleſiaȝ romanā curiā eiꝰ ſeu papam
tāgētes ſunt iſti. Primꝰ ſi quis dicat rōanā eccle
ſiā nō eē caput ⁊ ei tāꝗ capiti noluerit obedire. Et ſi
dicat eā nō poſſe ꝯdere canones. talis ē tāꝗ hereticꝰ
ip̄o iure excomunicatꝰ. xix. di. Nulli fas. Secūdꝰ p̄n/
cipal' habēs tres. Primꝰ ē ſi quis ī papā electꝰ a pau
cioribꝰ ꝗ a duabꝰ partibꝰ cardinaliū p̄ſumpſerit cō/
ſentire ⁊ gerere ſe ꝓ papa. Secūdꝰ ſi quis de tercie p
tis noīatione cōfiſꝰ. nomē ſibi pape p̄ſumpſerit uſur/
pare. Terciꝰ qui talē ī papā receperit extra. de elec. c. li
cꝫ. xxiii. di. c. ī noīe. De quo plenꝰ de elec. c. licet. §. Si
qs āt. ⁊ §. Qualiter. Tertiꝰ p̄ncipal'. Qui papatu vacā
te alicui de cardinalibꝰ ꝓ faciēda pape electione īclu
ſis vt iuris eſt ſcripturā uel nūciū miſerit aut cū ip̄o ſe
creto locuti fuerit ul' cū tali cardinali ſic īcluſo ꝓ elec
tione loquēs. niſi uocaret' de ꝯſenſu ōniū cardinaliū in
ibi p̄ſentiū extra de elec. ubi ꝑiculū. § nulli. li. vi. Qui
āt in iſto caſu recipit ex eis litterā. videt' ꝑticipare in
crimine crimīnoſo. et ſic excōmunicatꝰ ꝑdit vocē quo
uſꝗ a ſūmo pn̄iario ul' toto collegio abſoluat' dicit
pe. pa. Quartꝰ pricipalis ꝯtra dn̄os rectores officia/
les ciuitatis illiꝰ ī q̄ electio rōani pōtificis īminet fa
ciēda ⁊ celebrāda ſi ea q̄ de īcluſione ⁊ artatione cardi
naliū ſunt ꝑ dominū papā Gregoriū decimū ſtatuta
plene ac īuiolabiliter ſine dolo ⁊ fraude nō fecerit ob
ſeruari. uel ſi cardinales ultra ꝗ ſtatutū eſt preſumpſe
rit artare. uel ſi fraudē in premiſſis uel circa predicta
cōmiſerit extra de elec. c. ubi. §. p̄terea. li. vi. Tales eniȝ
oēs in iſto caſu ꝯtenti ſunt excōicati ſimiliter qui ī ſe/
quēti caſu cōtinēt' ⁊ ciuitas ipſa ſubiacet eccleſiaſtico

interdicto· Quit9 caſ9 pricipalis ibidē· Si ſup taliter
obſeruādis ſtatī audito ſummi pōtificis obitu coraȝ
clero ꝛ ppl'o ciuitatis illi9 ad hoc ſpecialiter ↄuocan/
dū corpale nō pſtiterit iuramētū · Sext9 pricipalis ē
de bono regimine vrbis ad tuitionem libertatis. Ro
mane eccleſie quadruplex et omnes ſunt pape reſerua
ti·prim9 eſt ↄtra illos qui in ſenatorem capitaneum
patricium aut rectorem ſeu Romane vrbis regimem
vel officium aliquē nominant eligunt uel aſſumūt po
tentem nobilis eminentie de Roma uel diſtrictu non
exiſtentem Secundus qui contra huiuſmōi nomina/
tos electos uel aſſumptos ſi tali noīnationi electioni
uel aſſumptioni aſſenſerit aut ſe de ipſis quōlibȝ ītro
miſerit· Terci9 ↄtra obediētes ꝛ ītēdētes eiuſdē· Quar
tus ↄtra dantes ipis noīatorib9 electorib9 aſſump/
torib9 aut nominatis electis ul' aſſumptis auxiliū cō
ſilium uel fauorem publice ul' occulte· Et ſunt omnes
quatuor caſ9 pape reſeruati· Septim9 principalis eſt
contra illos clericos qui ſpōte ꝛ ſciēter pticipant cuȝ
excōmunicatis a papa·recipiendo in diuinis officiis
Et in eodem crimine addit ſumma ſummarum extra
de ſen·ex· Significauit· Sed intelligit' dicit pe·pa·de
excōicatis noīatim ꝛ clericis qui eos recipiunt in ſuis
officiis· Sec9 forte de laicis qui alias audirēt miſſaȝ
cum eis tñ de hoc uide ſequenti·c·caſu ·vii·ꝛ infra·c·
vi·caſu xviii· Octau9 principalis eſt de falſariis ↄti/
nens duos· Prim9 cū quis per ſe uel per alium fallat
litteras domini pape cuȝ fautorib9 ꝛ defenſorib9 ſu
is· Secund9 cū quis ſcienter vtit' litteris apoſtolicis
etiā ab alio falſificatis extra de crimīe falſi·c falſario

rum·⁊ c·dura. Jtē quādo caſu littere falſe ad eu₃ per
ueniunt niſi īfra. xx·dies deſtruat uel reſignet nō tra/
dendo tradenti·ſed iuſticie·tutius eſt tū ſibi deſtruere
Qui autē utit' ignorāter falſis niſi prius·apertis illis
uideri fecerit·pro ſciente habetur·ut ibidē ī gloſa di/
cit'·Dicit aūt hoſti·ſic hodie preceptū eſt ꝙ in litteris
domini pape quis nec in magno nec in modico aude
at manū apponere·etia₃ litterā aliquā uel punctu₃ ali
quē corrigendo·exceptis officialib⁹ quibus hoc ē cō
miſſu₃. Alioquī manu₃ apponens ex canone lato ī cu
ria ipſo facto ſententiā excōicationis incurrit q̄ non
poteſt citra ſedē apoſtolicā relaxari· Sec⁹ āt ē de lr̄is
aliis quibuſcūq₃ etiam legati aut ſummi pn̄iarii ·Et
multo magis de litteris plato₄·niſi ꝙ quidā ī ſyno/
dis excōicant' falſificātes litteras ſuas ⁊ ſic incurrunt
falſi infra dyoce· Non⁹ principalis ē de cardinalib⁹
Ro· urbis ꝯtinēs iii·c· Jn primis duob⁹ ē papalis re
ſeruatio. prim⁹ ē ꝯtra illum qui ſancte romane eccleſie
cardinalē hoſtiliter fuerit inſecut⁹ uel percuſſerit aut
ceperit aut mādauerit aut ſoci⁹ fuerit facientis· Secun
d⁹ ꝯtra illū q tale factu₃ ratum habuerit aut ꝯſiliu₃
dederit ul' fauorē aut poſtea receptauerit ul' defenſa
uerit ſciēter huiuſmōi malefactorē· Terci⁹ ſi princeps
ꝯſul ſenator l' ali⁹ dn̄s ſiue rector ſecularis q nō facit
penas legales ſeu ipſa₃ ꝯſtitutionē obſeruari ꝯtra ta
les īfra mēſe₃ poſtq̄₃ huiuſmōi delictū ꝓuenerit ad eo
rum noticiam extra de penis·c·felicis·

Cap·quartum·

TAngētes āt clerū pricipaliter ⁊ emīitatē eccīaſti
cā ſunt iſti·Prim⁹ ē de violentantib⁹ clericos ul'

religioſos· Et eſt multiplex· Primꝰ Si qs ī clericū uꝉ
pſonā ꝛligioſaꝫ manꝰ īiecerit violētas ꝉ temerarias·
vii·q·iiii· Si quis ſuadēte· De ſen·excō· parochianos
⁊ c· Cōtingit ⁊ eſt pape reſeruatꝰ· Si leſio ſit enormis
iniuria· Eſt aūt enormis qn̄ ad mutilationē mēbri ſeu
ad effuſionē ſanguinis·ſcꝫ per vulnꝰ illatū proceſſuꝫ
fuerit· Aut ſi in epm̄ aut abbatē ꝓpriuꝫ manꝰ violēta
iniecta ſit extra de ſen·excō· cū iſtoꝝ· Dicit enim ſpe/
cula·de offi·lega·uer·lxviii·papa ſolꝰ abſoluit occiſo
res clericorū· Vel ſi alias leſio ſit enormis· In leui aūt
epūs Et graui legatꝰ·ac in maiori ſm̄ ſuū priuilegiuꝫ
habꝫ tn̄ ille caſus multas exceptioēs· Secūdꝰ cū quis
poteſt defendere clericū a violēta manuū iniectione
et nō defendit quod qualiter intelligi debeat·legatur
iſtud qđ notat᷑ eodē ti· Quāte Vnde caſꝰ ille intelli/
git᷑ de illo qui ex offitio tenet᷑ a violentiis defendere
et nō facit cū poſſit· Vel de illo qui nō ꝓhibꝫ quādo
propter ſe illud fit uel eiꝰ nomine· vel qui ſolo verbo
poſſet īpedire ⁊ non vult·cōplacens ſibi in illo malo
Terciꝰ qui nec manuꝫ inicit nec in hoc ɔſentit· ipſum
tn̄ clericū captum uꝉ īuitum detinet ponēdo ei cuſto/
des· Vel intra domuꝫ aliquā recludendo e· ti·nuper
Quartꝰ de illo qui ꝑ ſe nō ꝑcutit ꝉ detinet ſꝫ mandat
hoc fieri ⁊ per aliuꝫ fieri facit eodē·ti·mulieres Quin
tꝰ de illo q ut clericꝰ verberet᷑ ꝉ detineat᷑ cauſaꝫ ꝑſtat
cōſiliū ꝉ iuuamē· vt ꝓbat᷑ de homicidio ſicut dignū ⁊
notat᷑ eodē ti·mulieres· Sextꝰ de illo·⁊ ſi non mādat
uꝉ facit iniectionē·tn̄ ſuo nomine factaꝫ ⁊ poſt rataꝫ
habet ut eo·ti· Cum quis· Secūdus pricipalis ſm̄ ſen
tenciā ſentēciaꝝ eſt duplex Primꝰ abſtrahēs aliquem

violenter de eccleſia ad eā fugientē. xvii. q. iiii diffinitum ꝛ.c. Frater. Secundus grecus rebaptiſans ſcienter baptiſatum a latino uel lauans altare tanq̄ maculatum in quo latinus celebrauit. Extra de bap. c. vltimo. Tercius principalis ſecundū eandē ſniam. auferētes oblationes de altari. Quidā tn̄ dicunt q̄ ſunt excōicādi. xx q. i. Sāctoꝝ ꝛ c. ſequēti ꝛ.c. quia ſacerdos Quartus principalis habet quatuor caſus. primus contra etiam exemptos quicūq̄ ſcienter in caſibus nō p̄miſſis defūctos ſepeliūt ī cimiterio tpe īterdcti. Ecce primū l' q ſciēter ſepeliūt excōicatos publice. Ecce ſecundū. l' qui ſepeliūt nominati interdictos Ecce terciū. ul' manifeſte vſurarios. Ecce quartū. ipo facto excōicationē incurrūt A qua nō abſoluēt' niſi pri9 ad arbitriū dioc. epi ſatiſfactionē ꝯpetentē exhibuerīt eis q bus p premiſſa fuit iniuria irrogata. Nō obſtāte priuilegio exemptionis quocūq̄. In clemē. de ſepultura Eos. Quintus principalis. Si ſuper beneficio contra ipſum poſſeſſorē qui triennio nō poſſedit. ī petitorio vel poſſeſſorio vna diffinitiua fert' in curia etiam ſi nulla fore dicatur. ipſi9 beneficii ſequeſtratio per loci ordinarium fieri debet. quā īpediens ul' ſequeſtratos fruct9 occupās excōicat9 eſt. In cle. de ſequeſtra poſ. et fruct. Sextus principalis tangit tam religioſos q̄ clericos. prim9 ē contra religioſas perſonas exeuntes ad audiendū leges ul' phiſicā niſi ad clauſtrum redierint infra duorum menſium ſpacium. Secūdus contra archidiaconos. decanos. plebanos. prepoſitos et alios clericos pſonat9 habētes. necnō preſbiteros nō a legib9 l' phiſica audiēdis īfra ſpaciū deſtiterīt ſupra

dictuꝫ· Iſti duo caſꝰ implicāt multas perſonas quia
oēs religioſos profeſſos· Secundo oēs clericos ī dig
nitate eccleſiaſtica ↄſtitutos·etiā ſi nō ſint ſacerdotes
nec curā animarum habeant· Tercio ōnes ſacerdotes
cuiuſcūqꝫ ſtatus· Quarto plebanos qui habent curaꝫ
aīaꝝ· Quare collegiū etiam ſi non ſint ſacerdotes qui
exeunt ad audiēduꝫ leges uel phiſicā niſi infra duos
menſes reſipiſcāt non aūt ſimplices curatos nō ſacer/
dotes includit· Si aūt in camera ſecrete audirent. qui
a cōtra mentem faciunt inciderēt· Unde qui ſic audire
volūt·a papa hoc impetrāt· Et idē ē ſi p ſe ibi prin/
cipaliter ſtuderēt· Septimꝰ pricipalis ↄtinet plures
caſus· Primꝰ Clericꝰ carnaliter cognoſcēs cōcubinam
ſuā publicā excōicatᷣ pro eo ꝙ ipſa non recedebat ab
illo clerico cōcubinario ſuo extra de ſenten·excō·c· Si
cōcubine· Secūdꝰ ↄtinēs multos ē generalis·ꝙ qū qs
pticipat in crimine criminoſo propter ſuū crimē excōi/
cato de ſen·ex·nuper et ſi ↄcubine· Sed hic diuerſa di
uerſoꝝ ē opinio· In hoc ꝙ quidā dicūt ītelligi de ſen
tencia hominis nō canonis Alii vero dicunt ꝙ intelli
gitur de ſentēcia iuris ⁊ non hominis· Exigitur auteꝫ
vt cooperetᷣ illi crimini ꝓpter quod ē ſnīa lata· Terci
us cōicās ſcienter cū excōicato qui cū perticipibu s eſt
excōicatus extra de ſen·ex·c·ꝙ in dubiis·ꝙ ul· Sed ho
die participantes nominatī monendi anteqꝫ incurrāt
excōicationē maioreꝫ extra·e·ti·cōſtitutionū li·vi· De
bis etiā duobus caſibꝰ uide infra viꝫ·c·vi·caſu·xviii
et precedēti c·caſu·vii· Octauꝰ principalis·grecus ab
epo latino deputatus tāqꝫ vicarius ꝓ populo greco
et eidē epo legittimo inobediēs· Extra de officio or·

c. Cum in pleriſq̄. Nonus principalis. Ep̄us ordinās clericū alterius dyoceſani abſq̄ ei9 dyoceſ licētia taꝫ ordinās q̄ ordinatus ē excōicatus. lxxi. di. Si quis fuerit ꝛ.c. Clericus ¶ Decimus principalis cōtra eos qui procurāt q9 oſeruator priuilegioꝝ ſuoꝝ ſcienter ī tromittit ſe de aliis q̄ de manifeſtis iniuriis ꝛ violen tiis ſeu ad alia que iudicialem indaginē exigūt ſuam extenderit poteſtatem. extra de lega. c. hac oſtitutio/ ne. §. ps uero. li. vi. Hāc cōſtitutionem dicit pe. pa. ha bēt timere uel cauere ſcolares pariſi9 qui ſepe priuile giis abutunt᷑. hoc aūt nō habet locum in illo qui tm̄ ē oſeruator. ſꝫ iudex ī non manifeſtis. ¶ Vndecimus pricipal' ꝛ ē de ſacrilegiis duplex. Prim9 otra incen/ diarios eccleſiaꝝ. Secund9 otra effractores ecc'iarū. Et in vtroq̄ caſu incidit qs in excōicationeꝫ. ſꝫ ſi fu erīt denūciati ſeu publicati p ſoluꝫ papā abſoluūt᷑ ex tra de ſen. ex. tua ꝛ. c. Cōqueſti. dum aūt dicit pe. pa. incendiari9 q dolo malo hoc facit nō qui per culpaꝫ candela cadente iacēs in eccleſia ipſaꝫ incendit. nō au tem alius incendiari9 niſi loci ſacri incidit. Qui aūt in guerris monaſteria et eccleſias ſuccendūt nō euadunt niſi incaſtellate eēnt ꝛ inde aduerſarii iniuſtam guerrā faciebāt q̄uis hoc ſit dubium. quia delictuꝫ perſone nō redūdat in dānum eccleſie. Qui aūt eccleſias ꝛ mo/ naſteria demoliti ſunt timore hoſtium ne per illā ſibi nocerēt nō excuſant᷑. Similiter effractor ſi frāgat ali/ quid quod ſit eccleſie. vt altare crucem ꝛ huiuſmōi. nā etſi archā plenā depoſitis ibi frāgat. ꝛ ſi aſportet. nō īcidit ī iſtaꝫ ſentēciam. qꝛ nō frāgit nec īcēdit eccleſiaꝫ ſed ī eccleſia. Sec9 ſi oblationes de altari reci. De quo

·ſupra habes in·iii·caſu· Duodecim9 principalis ē cō
tra ſcolares vł magiſtros bononieñ· Quoꝝ quiꝯducit
domum ante tempus finite locationis quā inhabitat
vel hoſpitem alloquēs·inqlino irrequiſito. dicit glo·
qui non extēdend9 ad ſcolares aliaruꝫ ciuitatum· De
locato ⁊ ꝯducto·c·i·decre· Decimuſtercius principał
doctor ſiue magiſter qui ſcienter legit leges uel phiſi/
cam alicui religioſo habitu ſuo dimiſſo· Aut in ſcolis
ſuis preſumſerit retinere· Extra de cleri·uel mona·ca/
pitulo vt periculoſa li·vi· Decimuſquartus principa
lis· Perſona eccleſiaſtica īferior ep̄o locās domū ali
cui alienigene ut ibidē publice uſuras exerceat aut qui
huiuſmodi vſurarium habitare permittat in terris
ſuis· Extra de uſuris capitulo vſurarū li·vi· Conti/
net ergo tres caſus ſecundū pe·pa· Primꝯ ē ꝯtra per
ſonas eccleſiaſticas ep̄is inferiores que alienigenas et
alios nō oriūdos de terris eoꝝ publice pecuniā fene
brem exercētes uel exercere volentes ad hoc domos ī
terris ſuis ꝯducere uel ꝯductas habere aut alias ha/
bitare permittāt· Secundꝯ eſt cōtra illos qui ad fenꝯ
exercendū vſurarios manifeſtos de terris ſuis nō ex/
pellūt· Terciꝯ eſt cōtra illos qui ad fenꝯ exercēdū do/
mos illis locāt uel ſub alio titulo quocūqȝ concedūt·
Perſone eni꞉ ſingulares excōmunicationis· et vniuer
ſitas interdicti ſentenciā īcurrūt quā ſi per menſem aīo
ſuſtinuerīt indurato ⁊c̄· Hoc tñ intelligendum ſubdit
pe·pa·ꝙ ſoli clerici ep̄is inferiores incidūt· Laici ve/
ro ſunt excōmunicādi· Itē requiritur ꝙ ille ſit alienige
na et publicus vſurarius· Decimus quintꝯ principał
qui ī ciuitate uł dyoceſi alteriꝯ vicarie ſiue preſulatus

officium exequendo ſe ingerit cõtrá formã decreti de offic. ord. Quoniã. i plerisq;. Raro hic caſus accidit Unde ſi quis epoꝝ epalia uellet exercere uel crucẽ fer re extra prouĩciam. videret̃ ĩcidere. Decim9 ſext9 prĩ cipalis ẽ ↄtra illos qui ad dirigẽdas moniales ĩ ſuis electionib9 euocant̃. niſi ab his abſtineant ip̃i ſic uo cati. p que inter eas ſup faciẽdis ipſis electõib9 oriri poſſit diſcordia extra de elect. c. indemnitatib9 li. vi. Et dicit pe. pa. Nota ꝗ in hunc caſum ĩcidit aduoca tus qui amore lucri ſuadꝫ appellare ↄtra canõice elec tã. ſec9 ſi bono zelo ↄſulit. Decim9 ſeptim9 prĩcipalis ↄtinet tres caſ9 Prim9 eſt ↄtra illos qui ↄſtitutioneꝫ Nicolai. iiii. de verboꝝ ſignificatiõe exiit li. vi. factã de intellectu et expoſitione regule beati Franciſci fra trumq; minorũ approbatione aliter q̃ꝫ gramaticaliter exponẽdo gloſare p̃ſumſerit. Jo. an. dicit puto ꝗ ne ceſſe ſit impedimentũ precedere ⁊ monitionem ſequi. Secũdus ↄtra doctores ſeu electores qui docuerint in publico ex certa ſciẽtia et deliberate intellectuꝫ de prauãtes ↄſtitutionis ipſi9. Terci9 ↄtra faciẽtes cõi catum ſcripturas ſiue libellos. ex certa ſciẽtia et delibe ratione determinãtes in ſcolis. ſeu predicãtes ↄtra ea q̃ in ↄſtitutione cõtinẽt̃ predicta. Notãduꝫ tñ ꝗ Jo xxii. i ↄſtitutione. Quia nõnunq̃ꝫ ſñias ⁊ penas latas cõtra gloſatores Nico. iiii. exiit qui ſeminat ſuſpẽdit uſq; ad apoſtolice ſedis bñplacitũ per huiuſmõi tñ ſuſpenſionẽ nõ intẽdit dare licẽtiã docendi ſcribendi determinãdi predicandi aut praue loquẽdi cõtra re gulã ipſoꝝ fratꝝ minoꝝ publice uel occulte. Decim9 octau9 prĩcipalis ẽ ĩ ↄſtitutiõe Jo. 22. Suſcepti regis

talis· Si quis de fructibꝰ beneficii de quo debēt pri/
mi āni uł alteriꝰ fructꝰ fabrice uel eccleſie alicui aut ꝑ/
ſone vltra portionē ꝑ dn̄m Johannē papā taxatam
ꝑceperit ac illi ad quē ꝑtinet nō reſtituerit infra men/
ſem cū effectu· Si ſit ep̄us uel ſuperior ab ingreſſu ec/
cleſie· ⁊ pontificalibꝰ eſt ſuſpēſus· Si āt capitulum uel
vniuerſitas uel collegiū· ſunt donec predicta integra/
liter reſtituerint interdicta· Si uero ſingularis ꝑſona ec
cleſiaſtica uel mūdana hoc fecerit excōicationis ſn̄iam
incurrit ipſo facto· a qua niſi reſtitutione premiſſa ꝑ̄
terqȝ ī mortis articulo minime abſoluatur· Decimus
nonꝰ pricipalis duos habȝ· Primꝰ ſi quis ep̄orū ut
ſupra ad curiā romanā palā ł occulte venerit et abſqȝ
licencia domini pape de curia receſſerit excōicatꝰ ē ip
ſo facto· Secūdus ſi quis epiſcopum ut ſupra apud
ſedeȝ apoſtolicā placitantē ſcienter receptauerit· vł ei
dem receptionē uel aduentū illoꝝ ꝯfeſtiȝ domino pa
pe uel alicui ꝑ quem hoc ipſuȝ crediderit deduci no
ticiā· manifeſtare nō curauerit excōicatꝰ ē ipſo facto
Iſti duo caſus habent ī ꝯſtitutionibus Jo· xxii· Eſt
prelatoꝝ· ii· c· Etſi doceat· Viceſimꝰ caſꝰ habet ex cō
ſilio ꝯſtantie confirmatꝰ ꝑ Martinū ibidem in bulla
Multo cōtra in hec verba· Ordīati ſymoniace ab ex/
cōmunicatione ſuoꝝ ordinū ſunt eo ipſo ſuſpēſi· Ele
ctiones autem poſtulationes cōfirmationes ⁊ q̄uis
ꝓuiſiones ſymoniace eccleſiaꝝ monaſterioꝝ dignita
tum perſonatuū officioꝝ ⁊ beneficioꝝ eccleſiaſticoꝝ
quorūcūqȝ· facte nulle ſunt ipſo iure· nullūqȝ per illas
ius cuiqȝ acq̄rit· nec ꝓmoti cōfirmati aut ꝓuiſi faci/
ūt fructꝰ ſuos· Si ad illoꝝ reſtitutionē tāqȝ ī q̄ obla

toru3 pcipientes tenent᷑ Et dantes ⁊ recipientes·ipſo
facto ſentenciã excõicationis incurrũt·etiã ſi põtifici/
ali aut cardinalatus prefulgeant dignitate·¶ Vicesim⁹
prim⁹ habet᷑·ex conſilio baſilieñ ſeſſione duodecima
Sicut inſtruenda ſic Symoniace electi·ſ·in pontifices
l᷑ in abbates· Et qui huiuſmõi ſymoniace electionis
participes fuerĩt taliterq3 eligentes ⁊ cõformati ĩ hor
rorẽ tãti criminis. penã ipſo facto excõicationis ĩcur
rũt·nec a tali reatu ⁊ excõicatiõe electi et ↄfirmati ab/
ſolui pñt·niſi eccleſiis ⁊ dignitatib⁹ ad quas turpiter
aſſumpti ſunt libere reſignauerĩt ⁊ ad eas obtinẽdas
quas nefario ĩgreſſu adepti ſunt perpetuo reddãtur
inhabiles·

Capitulum quintum

Nunc numerãdi ſunt caſus q̱ tãgũt religioſos pri
cipaliter qui ſunt iſti·Prim⁹ principalis ẽ con/
tra religioſos ordinum mendicantium adinuentorum
poſt ↄſilium generale·Innocentii quoꝝ etiã religio/
nes fuerũt per ſedem apoſtolicã confirmate· qui poſt
ↄciliu3 lugdunẽſe dñi ·Gregorii decimi aliquẽ ad eo/
rũ profeſſione3 admiſerunt·Aut de nouo dotationẽ
aut aliquem locum acquiſiuerunt·uel domos ſeu loca
que habent alienauerunt abſq3 ſedis apoſtolice licen
tia ſpeciali·Extra de religioſis domibus·ca· Religio
num li·vi· Secundus principalis duos continens ex/
tra ne clerici·uel monachi· ut periculoſo·li·vi ·Prim⁹
religioſus qui in ſcolis ſeu alibi temere ſue habitum re
ligionis dimittit· Ex hoc patet apoſtatantes a reli/
gione eẽ excõmunicatos·Immo dicit·pe·pa·Si religi
oſ⁹ habitum dimittit ex turpi cauſa ut de nocte ad

eundū ad lupanar incidit. Secus autē ſi habitum nō
dimittit ſed intus abſcondit ⁊ alio tegit. ne agnoſcat᷑
Maxime ſi propter bonaꝫ cauſam hoc faciat utputa
quia equitat et non vult agnoſci cuius religionis ſit
dū tñ ſit habitꝰ religioſꝰ. Qui aūt metu latronū dimit
tit nō temere dimitteret. Hec excuſantur qui habitum
mutāt in ſcolis. ut religioſi non appareāt. Qui aūt io/
coſa leuitate dimittit ad horā ut currat uel lapidē ꝓ
iiciat nō incurrit. qꝛ nō eſt veri ſimile hoc īcendiſſe cō
ditorē canonis in quibuſcū qꝫ minuciis quē incidere in
tales laqueos. Secūdꝰ otra reli. ꝗ accedunt ad q̄uis
ſtudia lrāꝝ niſi a ſuo prelato cū oſilio ſui cōuentꝰ uł
maioris partis eiuſdē oſilii eūdi ad ſtudiū licētia pri
mitus ſit cōceſſa. quod intelligendū eſt quādo vadit
ad ſcolas extra patriā non auteꝫ de ſcolis eiuſdē vil
le oportet cōuentū ouocari ſed abbatis licentia ſuffi/
cit. Itē intelligitur de illis qui actu reſident in cōuen/
tu Nā pores ꝗ ſunt extra de licētia ſolꝰ abbatꝭ pn̄t
ire ad ſcolas. Tercꝰ pricipalis otinet. iiii. caſus ⁊ in
eiſdē religioſi grauātes uł fraudātes decimas ecciaꝝ
circa eas debitas. ſi requiſiti per illos quoruꝫ intereſt
non deſiſtūt īfra menſem uel de uſurpatis uel retentis
infra duos menſes non fecerīt emendam ſuſpenſi ſunt
ab officiis adminiſtrationibꝰ ⁊ beneficiis ⁊ talia non
habētes ſunt excōicati. Vn̄ primꝰ caſꝰ ē ꝙ religioſi ꝗ
noualium aut alias decimas eccleſiis debitas ad eos
ex aliqua cauſa legittima nō ſpectantes appropriare
ſibi preſumſerīt. aut exquiſitis fraudibꝰ ſiue coloribꝰ
vſurpare. Secundus ſeu qui animalibꝰ familiariū et

paſtorũ ſuoꝝ uel aliorũ etiã aĩalia ĩpa eoꝝ gregibus
inmiſcentiũ. Tercius ſeu qui de aĩalibꝰ que in fraudem
ĩ pluribus locis emũt. emptaſqꝫ tradũt vẽditoribꝰ uel
aliis ab ipſis tenẽda. Quartꝰ ſeu q de terris quas tra
dũt aliis excolendas decimam ſolui eccleſiis non per/
miſerĩt aut ꝓhibuerĩt. niſi poſt requiſitionez ut ſupra
dictum eſt. de decimis capitulo primo in clementinis.
Quartꝰ principalis de ſtatu clericoꝝ c. i. § quia vero
duo ponũt. Primꝰ ne monachi aut regulares canoni
ci ad miniſtrationẽ aliquã nõ habẽtes ad curias prĩ
cipũ abſqꝫ ſpeciali prelatorũ ſuoruz licentia ſe confer
re p̃ſumãt. Quod ſi ut ſuis prelatis ĩ monaſteriis dã/
nũ aliquod ĩferãt ad dictas curias ſe oferre p̃ſumpſe
rĩt excõicationis ſentenciã eos incurrere volumꝰ ip̃o
facto. Dicit textus videntur ergo ad hãc excõicationez
incurrendã duo neceſſaria. ſcꝫ ut curiã intrauerit. et ꝙ
cã dãnificãdi monaſteriũ uel p̃latuz. Ex ſolo igitur ex
itu clauſtri ob hanc cauſam non ligatus ẽ. Secundus
caſus eſt de monachis infra ſepta monaſterii ſine licẽ
tia abbatum ſuorũ arma tenentibus dicit textꝰ. Dicit
tamen Jo. an. ſuper verbo tenẽtes. ¶ Veniens de fo/
ris cũ armis ad clauſtrũ. non animo tenendi nec tenet
ex delatione ligari nõ uidetur ⁊ vnũ cuz effectu. ⁊c. ¶
Quintus principalis contra impediẽtes viſitatores
monialiuz in ſuis viſitationibus p modos contẽtos
in cle. de ſta. cleri. c. ii. in fine niſi moniti reſipiſcant.
Glosa Jo. an. puto ꝙ neceſſe ſit impedimentum pre/
cedere monitionem ſequi. ¶ Sextus principalis ẽ
religioſis domibꝰ. c. i. in clemen. cõtinẽs duos caſus

primꝰ damnat ſtatū beginaꝝ·ac excōicat illū ſectātes
vel de nouo aſſumentes·Secundus excōicat religio/
ſos dantes circa illud conſilium auxilium uel fauorē
Nota tamen ꝙ poſt iſtam clementinā pariſius multe
begine erāt ſic nūcupate ſimpliciter· nō diſputātes de
ſumma trinitate·nec ſuſpecte de hereſi· Quarū quedā
cōmunes domos habētes ſimul habitabāt ī beginagi
is·declarauit Job xxii·extrauagā·ad epm pariſiēſeȝ
cuiꝰ īiciū cum de mulieribꝰ ꝙ tales nō ſunt excōica/
te nec moleſtande. tum qꝛ īnocentes cū nocētibus non
ſunt dāmficande·tum qꝛ ſcandaluȝ ſequebatᷣ de vex
atione taliū que fuerūt bone vite· tū quia caſte ſic vi
uebāt·Idē determinat idē Job·xxii·in alia extraua/
gan·generali ad ōnes cuiꝰ principiū Ratio recta nō
patiᷣ·Septimꝰ pricipalis Job·xxii·ī ſua extrauagā/
ti Sancta romana duplex eſt· Primus ſic ſonat·Sta
tus ōniū illoꝝ virorum ꝗ in aliquibꝰ locis fratricel/
li aut begini·ſiue fratres de paupe vita·ſeu bizochtii
aut aliis nominibꝰ nūcupantᷣ·⁊ habitū noue rligiōis
aſſumere cōgregationes ⁊ cōuēticula facere·ſupiores
eligere·quos miniſtros ſeu cuſtodes ⁊ gardianos aut
nominibus aliis appellant·Plurimos ad eoruȝ ſectā
recipere loca etiā de nouo cōſtruere aut cōſtructa reci
pere in quibꝰ habitāt in cōi·mendicare quaſi eorum
ſecta foret vna de religionibꝰ per ſedem apoſtolicā
approbatis temere preſumunt fingentes ſe regulā fra/
trum minorum ordinis·quā ſanctus Frāciſcꝰ inſtitu/
it profiteri·⁊ ad litterā confingunt obſeruare ꝗꝗ ſub
obediētia generalis vel prouincialium miniſtrorum
ipſius ordinis non morentᷣ·Quoꝝ etiā quidā ſe eē de

tercio ordine beati Frãciſci· penitentiũ vocati aſſeren
tes in quo tñ talis ritꝰ nullatenꝰ eſt ↄceſſus predictũ
ſtatũ eoꝝ ſub velamine talis nominis ſatagunt palli
are·reuocat̃ penitꝰ ⁊ probibet̃ non obſtantibꝰ etiam
q̲buſcũq̃· Et ipi nihilominꝰ ſunt excõicati ipſo fctõ
Secundꝰ õnes epi ⁊ alii prelati q̲ alicui ritũ viuendi
⁊ bituꝫ ſupradctõs p̃ter ſpãle mãdatũ ſedis apoſtoli
ce ↄceſſerint ſunt excõicati ipſo facto ·Octauꝰ princi
palis de priuilegiis·c·in cle·ↄtinet vi·õnes pape reſer
uatos·Primꝰ·religioſi q̲ clericis aut laicis ſacramẽtũ
vnctionis extreme · Ecce primũ·l' eucbariſtie miniſtra
re· Ecce ſecundũ. matrimonia ue ſolẽniſare· Ecce terci
um·nõ babita ſup bis parrocbialis preſbiteri licẽtia
ſpãli aut qui excõicatos a canone preterq̃ a caſibus a
iure expreſſis l' p priuilegia ſedis apoſtolice conceſſis
eiſdeꝫ· Ecce quartũ·ul' a ſentenciis p ſtatuta ꝓuincialia
aut ſynodalia promulgatis· Ecce quĩtum·ſeu a pena
⁊ a culpa abſoluere quẽq̃ preſumpſerint· Ecce ſextum
⁊ notat Jo·an·ſup quinti caſꝰ verbo a ſentenciis·pu/
to inquit ꝙ õnem ſentenciam includat excõicationis
ſuſpẽſionis uel interdicti·cuiꝰ neceſſaria ſit abſolutio
Item ſuper precedenti verbo. Excõmunicatos a ca/
none dicit idẽ· Quocũq̃ etiã a quo epus uel ſacerdos
poſſet abſoluere. Non tameꝫ ĩtelligitur de excõicato
ab hoĩe· qꝛ nõ exprimit̃· Ex quibꝰ etiã patet ſeptimꝰ
videlicet ꝙ excõicati ſunt omnes quos rite excõicat
eoꝝ ſuperior aut iudex per ſua ſtatuta·ſicut etiã excõi
cati ſunt õnes quos eoꝝ prelati aut iudices rite excõ
municãt· Nonꝰ principalis ĩ cle· de penis· c· ii ·Cupi/
entes triplex· Primus de religioſis mendicantibus

Ne deinceps in aliqua ciuitate caſtro villa ſeu loco
quocūqꝫ ad habitādū domos ł loca q̄cunqꝫ de nouo
recipere. Seu hactenꝯ recepta īmutare ł ea vēditionis
pmutationis donationis aut cuiuſuis alienationis ti
tulo in alios trāſferre preſumāt abſqꝫ licētia ſedis a/
poſtolice ſpāli. Secūdꝯ eſt ꝯtra oēs religioſos qui in
ſermonibꝯ uł alibi ꝓferūt aliq̄ ut retrahāt a ſolutio/
ne decimaꝝ. Terciꝯ caſꝯ ē q̄.q uero talis ſcꝫ. qui vero
religioſi poſtpoſuerīt ꝯfitentibꝯ ꝯſcientiam facere de
ſoluēdis huiuſmōi decimis ab officio predicationis
tādiu maneāt ipo facto ſuſpēſi. donec ꝯfitētibꝯ ipſis
ſi hoc ipſum dicendi cōmode facultatem habuerint
cōſcientiaꝫ fecerint exinde excōicationis incurſuri ſen
tentiaꝫ ipſo facto ſi predicare preſumſerint. predicta
negligentia ut premittit̄ nō purgata ad religioſos tū
monaſterioꝝ ł eccleſiaꝝ decimas pcipientium hoc nō
extenditur. Decimus principalis ē ibidem .continens
etiā.iiii particulares qui omnes pape reſeruant̄ cōtra
temerarios violatores cōſtitutionis illiꝯ qui religi.et
cleri. ſecularibꝯ ꝓhibet ne aliquos ad vouendū Ec
ce.i. Jurandum ecce.ii. uel fide interpoſita. Ecce. iii.
Seu alias permittendū. Ecce. iiii. inducāt ut ſepultu/
ram apud eoꝝ eccleſias eligāt ł iā electā ulteriꝯ non
īmutent. Undecimꝯ principalis ꝯtinet etiā.iiii de ſen
ex.c.i. ī cle. quia religioſi etiaꝫ exempti violantes īter
dictū p ſedē apoſtolicā. Ecce primū .uel per ordina/
riū loci. Ecce ſecūduꝫ.uel generalē ceſſationē diuinoꝝ
factā per ꝓuiciale ꝯſilium Ecce tercium.uel eū q hoc
poſſit ſeruata per catredralē uel matricē eccleſiaꝫ loci
Ecce q̄rtū excōicat̄ ipo fcō p ſoluꝫ papā abſoluēdi

Duodecim⁹ prīcipalis poīt̄ eodē ti· Cū ex eo· ⁊ eſt eti
aꝫ papalis· Quod fratres minores ſi tpe īterdicti reci
piunt in ſuis eccleſiis ad diuina fratres ul' ſorores ter
cii ordinis excōmunicati ſunt· Gloſa· ſuper verbo ſu/
is eccle· dicit· Si ī aliis eccleſiis hoc facerent ceſſat hec
pena poſſet tñ locum habere alia pena cōmunis· Tre/
decim⁹ prīcipalis duplex ē· Prim⁹· Si cuiuſcūqꝫ ordi
nis religioſ⁹ ad partes trāſmarinas ad ꝑdicādum ſe
trāſferat īfidelib⁹ abſqꝫ ſui ſupioris licētia· ſibi p ipi⁹
patētes litteras cōceſſas· excōicat⁹ ē ipo facto· ⁊ ābo
caſ⁹ pape reſeruāt' p cōſtitutionē· Ioh· xxii· ad noſt/
rū nup· Decimuſquart⁹ prīcipalis ē duplex ſcꝫ tā de
dantib⁹ ꝙ̄ recipiētib⁹ aliquid ꝓ religionis īgreſſu cō
tra extra· vrbani· v· ne in vinea dñi ɔtra religioſas q̄ſ
cūqꝫ pſonas· ne paſt⁹ prādia ſeu pecuīas Iocalia aut
res alias etiā ad eccleſiaſticū ſeu quēuis piū vſuꝫ aliū
deputata ſeu deputāda directe ·uel indirecte· petere
ſeu exigere ququomō ꝑſumāt aut pſonis volentib⁹
ītrare eaꝝ religiones ī earūdē pſonaꝝ receptione añ
uel poſt iſtā· Sꝫ eas poti⁹ cū ōnimoda puritate reci/
piāt ī victu ⁊ veſtitu ſicut alias pſoās ſuoꝝ monaſte
rioꝝ ī ſincera caritate ptractēt· Illa dūtaxat que pſo
ne īgrediētes ipſe pure ac ſpōte ⁊ plena liberalitate ō
ni pactōne ceſſante dare ul offerre monaſteriis eccle
ſiis ⁊ locis huiuſmōi voluerit cū graciaꝝ actione lici
te recepturi· Qui eni ſec⁹ egerit ſi ſint ſingulares pſone
excōicationē pape īcurrūt · Si collegia ſuſpēdūt'· ita
ſonat extrauagās ꝑdicta· Cap vi·

Poſtremo de caſib⁹ qui tāgunt omnē pene ſtatū
ſpeciali⁹ tñ ſecularē tractādū eſt qui ſunt iſti viꝫ

Primꝰ pricipal̄ ē ɔtra illos ꝗ criſtiaōs ꝓ negociatiōe
ul̄ aliis honeſtis cauſis nauigātes capere. aut rebꝰ ſu
is extra de. rapto. Excoīcamꝰ. duos ɔtinēs. Primus
ɔtra ſpoliare p̄ſumētes Secūdꝰ ɔtra illos ꝗ xp̄ianos
naufragiū patiētes ſpoliāt rebꝰ ſuis. Et notat pe. pa.
ꝙ in primo caſu dicit̄ hic honeſtis cauſis ꝓpter pira
tas ⁊ illos ꝗ ſaracenis aliqua ꝓhibita portāt ⁊ ꝗ ali
as in mari iuſta bella ducūt. Alii v̄o p̄dones nō ſunt
excōicati. Igit̄ p̄ncipes ꝗ accipiūt bona naufragoꝝ
excuſari nō p̄nt. cū ſit ɔtra ōnez equitatē ēt naturalez
Addit̄ āt ī lrā ubi ſupra ad caſꝰ. niſi ablata reddide/
rit pꝰ āmonitionē. l̄ poſtq̄ȝ fuerit ī mora cū poſſint re
ſtituere ⁊ nō r̄ſtituūt. Secūdꝰ pricipal̄ hȝ duos caſus
Primꝰ ītroductꝰ ē ɔtra poteſtates. ɔſules. rectores ⁊
alios officiales laicos ciuitatū. ⁊ alioꝝ locoꝝ. āgari/
as ⁊ exactiones īdebitas eclīis. ſacerdotibꝰ ⁊ eoꝝ po
ſſeſſiōibꝰ ⁊ alia ſua uniuerſa onera īponētes. ſiue foſ
ſata ſiue expeditōes ſeu alia quelibet q̄ agēda arbitrā
tur de bonis eccleſiaꝝ clericoꝝ et pauperū ip̄is depu
tatis ɔpleri fere cūcta volētes. Secūdus ɔtra illos ꝗ
ſupradictis proximo ſucceſſerit niſi īfra mēſez errorē
ſiue exceſſuȝ p̄deceſſoꝝ purgauerit. de īmūita. eccleſi.
c. Aduerſꝰ. q. ſi. ⁊. c. nō minꝰ. Tercíꝰ pricipal̄ habȝ. viii
caſꝰ. Primꝰ ē ɔtra illos ꝗ de cetero ſtatuta edita ɔtra
eccleſie libertatē. niſi ea de capitularibꝰ. ſiue ea de ſu/
is carthulariis l̄ aliis libris ſuis īfra duos mēſes nō
deleuerit. Secūdꝰ ſi ip̄a ſuari fecerit q̄ȝuis deleuerint.
Tercíꝰ ɔtra illos ꝗ ɔſuetudines ɔtra libertates eccle/
ſie ītroductas fecerit obſuari. Quartꝰ ɔtra illos ꝗ ta
lia ſtatuta de cetero fecerit. Quītꝰ ɔtra illos qui talia

ſtatuta ſcripſerīt· Sextus cōtra poteſtates rectores et
ꝯſiliarios locoꝝ ꝑ quos ſtatuta ⁊ ꝯſuetudines de ce/
tero edite fuerit vł ſuate· Qui cū ſcirēt talia fieri ⁊ poſ/
ſent ꝓhibere et nō ꝓhibuerīt quis etiā nō ſtatuerīt
uel fecerīt obſeruari· Septimꝰ ꝯtra illos q̲ ſm ea pre/
ſumpſerīt iudicare· Octauꝰ ꝯtra illos q̲ ī publica for
ma ſcribere pſumſerīt iudicata· Extra de ſen·ex·c·no
uerit fraternitas tua· Dīa iſta colligunt̃ dicit·pe·pa·
vbi uidet̃ eē contra eccleſiaſticā libertatem·quia ruſti
ci ſtatuerūt ꝙ nullus offerat niſi in magnis feſtis aut
niſi tantuꝫ·aut ꝙ ſup mortuū nō ſit talis pānus vł tot
cerei·vel contra curatū ōnes ꝯtribuāt ad adiuuāduꝫ
ꝯtra ipſuꝫ ī caſu turpi ⁊ huiuſmōi· Et libertas eccleſie
eſt habere oblationes liberas·⁊ liberas ſepulturas·ſi
autem illi de aliquo vno genere ordināt ꝙ ſepeliant̃
alicubi et cū hoc non ſit ſtatutum ligās·etſi eſt contra
vnā eccleſiā ē pro alia nō videt̃ incidere· Sed de pan
nis precioſis et multitudine candelaruꝫ quando ciues
ꝓhibent talia ne pōpis ſui grauent ſe dicunt alii ꝙ
licitum eſt·dūmodo fiat pro bono cōi·nō ꝯtra liber/
tatē eccleſiaſticā· volendo ꝑ hoc grauare· Quartꝰ pri
cipał duos ꝯprehēdit· Primꝰ ꝯtra illos qui lrāꝝ a/
poſtolicaꝝ īpetrationes aut alias ad forū eccie recur
rentes ſuper caſꝰ q̲ ad idē forū de iure uel de antiqua
conſuetudine pertinēt· vel ꝑ ſe uel per aliū ad deſiſtē/
dū vł in foro ſeculari de q̄ſtionibꝰ huiuſmōi litigan/
dū ꝑ iudiciū eccleſiaſticoꝝ vł ipoꝝ īperātiū ſeu litigā/
tiū aut volentiū litigare·aut ꝓpīquoꝝ illoꝝ ſeu reꝝ
illoꝝ·quoꝝ etiā raptionū modū vł aliis quibuſcūqꝫ
cōpulerint uel ꝯpelli fecerint ſeu procurauerīt·ſeu ꝑ ſe

vel per alios impedierīt· quo minus coram iudicibꝯ
eccleſiaſticis ſeu delegatis ſeu ordinariis· querulantes
de cauſis predictis poſſint libere iuſticiā obtinere· Se
cundꝯ eſt cōtra illos qui ad predicta faciēda dederit
conſilium auxiliuꝫ uel fauorem·ut de emunitate eccle
ſiaſtica quoniam ut ītelleximꝯ·li·vi· Ubi tñ notat pe·
pa· Si quis ↄſulit amico ſuo potiꝯ cōuenire laicum
corā ꝑpoſito·poteſtate· ſeu magiſtro ciuiū vbi ſtatiꝫ
ꝑ preſſionē ꝑſone uel ſayſiā bonoꝝ habebit ius ſuū
q̄ꝫ coram officiali·ubi tarde cōſequet̄ ius ſuū non in/
cidit licet ille prius vellet coram eccleſia litigare· Sed
cuius cōſilio aliquis inuitus cogitur deſiſtere in eccle
ſia litigare ille incidit· Quītus principal̄ eſt de emu·
eccle·c·eos q li·vi·contra illos quicunqꝫ obtinentes tē
poralia diuinū ſubditis ſuis interdicunt ne prelatis
aut clericis ſeu perſonis eccleſiaſticis quicq̄ꝫ vendant
aut emant aliquid ab eiſdeꝫ·vel ne ip̄is bladum mo/
lant·panem coquāt aut alia obſequia eis exhibeant·
non tamē ligat niſi dominos ⁊ poteſtates dicit pe·pa
Sextus principalis ē cōtra illos qui ab eccleſiis et a
perſonis eccleſiaſticis ꝓ rebus ſuis ꝓpriis quas non
cauſa negociādi deferunt uel deferri faciunt·pedagia
vel talia huiuſmodi exigunt uel extorquent per ſe ul̄
per aliū ſuo nomine l̄ alieno·aut eos ad hmōi perſol
uenda ↄpellūt·contraria conſuetudine non obſtante·
Et debet ep̄us loci publicare ip̄m excōicatuꝫ· l̄ a ſuis
ſubditis facere publicari donec ſic exacta reſtituerit·
Et de trāſgreſſione hmōi ſatiſfecerit ↄpetenter· extra
de cēſibꝯ·c· q̄ꝫq̄ꝫ·li·vi·§·q uero· Hec excuſant̄ dicit pe·
pa·qui a tempore a quo non extat memoria clericos

pedagiant· quia de antiquis pedagiis papa intelligit non de nouis· Septim9 caſus principalis contin3 du os· Prim9 ꝙ laici q̲ quondã p̱ vim uł p̱ metũ ↄpelle bant prelatos ł capitulu3 eccleſiaꝝ· ſeu alias p̱ſonas eccleſiaſticas ſibi ſubmittere bona immobilia· vł iura eccleſiarum abſq3 conſenſu capituli· ⁊ licẽtia pape· ni ſi poſt competẽtẽ ammonitionẽ huiuſmodi ſubmiſſi/ onem relaxẽt· Et qui de cetero prelatos vel alias p̱/ ſonas eccleſiaſticas ad talia faciẽda compulerint· Se cundus quicunq3 poſt ſubmiſſionẽ rite hactenus fac/ tam aliquid vſurpat ultra id quod ex contracto lici to p̱mittit᷑· niſi legittime monitus ab huiuſmõi uſur/ patione deſtiterit· reſtituẽdo ẽt q̃ taliter uſurpauit. ex tra de rebus eccleſie non ali· ⁊c̃· c· Hec cõſultiſſimo· ꝗ· laici· li· vi· Octau9 principalis habet duos· Primus eſt cõtra illos q̲ regalia cuſtodiam uel guardiã aduo cationis ſue ſeu defenſiõis titulũ ĩ eccleſiis monaſteri is ſeu aliis piis locis de nouo uſurpare conantes bo na earũdem eccleſiaꝝ monaſterioꝝ· ſeu pioꝝ locoru3 vacantiũ uſurpare p̃ſumũt· Sextus eſt cõtra clericos eccĩaꝝ monachos monaſterioꝝ ⁊ p̱ſonas ceteras eo rũdẽ locoꝝ q̃ fieri hoc procurãt· extra de elec· c· gene/ rali· li· vi· Nonus prĩcipał ↄtra illos qui clericos uel quaſlibet alias perſonas eccleſiaſticas ad quas in ali quib9 eccleſiis monaſteriis ſeu aliis piis locis ſpectat electio· uł ↄſanguineos eorundẽ aut ipſoꝝ eccleſias monaſteria ſiue loca bonis ſuis p̱ ſe ł p̱ alios ſpolian do ſeu alias iniuſte p̱ſequendo grauare p̃ſumpſerit, p̱ eo ꝙ illo rogati ſeu alias inducti eu3 quo rogabant᷑ ſeu inducebantur eligere noluerunt · Extra de electi ·

ſciant cuncti·li·vi·Decimus principalis continet tres
caſus·Primꝰ eſt contra illos qui quēpiā xp̄ianoꝝ p
aſſiſmos interfici fecerint· Secundus cōtra illos qui
hoc fieri mandauerint etiā ſi mors non ſequatur inde·
Terciꝰ contra illos qui aſſiſmos receptāt· defendunt
vel occultant ·extra de homici·c·pro humani·li·vi·
Vndecimus principalis habet duos· Primus cōtra
illos qui repreſſallias ſeu pignorationes ubi aliꝰ ꝓ
alio pregrauatꝰ contra ꝑſonas eccleſiaſticas conceſſe/
rīt ſeu bona illorum· Secundus contra illos ꝗ repreſ
ſallias a conſuetudine quin potius ab vſu conceſſas
ad illas·i·eccleſiaſticas prorogauerit·niſi ꝑ̄ſumptio/
nem hm̄ōi reuocauerīt infra mēſem a conceſſionis ſeu
extēſionis tp̄e ɔputandū·extra de iniuriis·c·Etſi pig
norationes·Duodecimꝰ prīcipalis contiꝫ duos Pri
mus eſt ɔtra illos ꝗ pro eo ꝙ ī reges prīcipes ⁊ baro
nes nobiles balliuos uel miniſtros alioſꝯ quoſcunꝯ
excōicationis ſuſpēſionis ſeu interdicti ſentēcias·ſciūt
ꝓmulgatas licentiā alicui dederīt occidēdi capiēdi ł
alias ī perſonis ſeu bonis ſuis ł ſuoꝝ grauādi eos ꝗ
tales ſn̄ias ꝓtulerīt·ſiue quoꝝ occaſione ſunt prola/
te·ſeu eaſdē ſn̄ias obſeruātes ſiue taliter excōicatis ɔ
mūicare uolētes ·niſi licentiā ip̄aꝫ integre reuocauerīt
vel ſi ad bonoꝝ captionem occaſione ipſiꝰ licentie ſit
proceſſum niſi infra octo dies reſtituerīt·vel ſatiſfac
tionem īpenderint pro eiſdē·Secūdus ɔtra illos qui
auſi fuerint licentia data vti uł aliquid premiſſorum
cōmittere ſuo motu·extra de ſententia excōicationis·
c·quicunꝯ·li·vi·Et ſunt reſeruati pape iſti duo caſus
Si quis ſteterit in excommunicatione iſta per duos

menſes · ¶ Tredecimus principalis continet duos · et ambo pape reſeruantur . ¶ Primus ſi quis quemuis pontificem iniurioſe uel temere percuſſerit aut ceperit vel damnificauerit · uel hoc mandauerit fieri aut facta ab aliis rata habuerit vel ſocius ĩ his fuerit facientis · aut conſilium in his dederit uel fauorem ſeu ſcienter defenſauit eundem · in illis caſibus de predictis in quibus excommunicationis ſententiam per iam editos canones non ſubiret · Gloſa · ſuper verbo de predictis ut in banniente uel id mandãte uel illud ratum habente · Sequitur ſecundus · Poteſtas vero · conſiliarii · balliui · ſcabini · aduocati · rectores · conſules · et officiales ipſius quocunqꝫ nomine cenſeantur in premiſſis culpabiles exiſtentes omnes excommunicationem incurrunt per papam ſolum abſoluendi . In clemen · de penis · c · i · ¶ Decimuſquartus principalis etiam pape reſeruatus eodeꝫ titulo · c · grauis eſt · Quod domini temporales qui cogũt aliquos in loco iterdicto celebrare diuina · Vel qui per precones faciunt tunc ad illa audienda populum euocari · Vel prohibẽt ne publice excõmunicati vel interdicti ſuper hoc qui ꝑ illos qui miſſas celebrant moniti eccleſias exeant uel ipſi nominatim moniti non exeũt · excõmunicati ſunt In clemẽ · de ſentencia excõ · grauis · ¶ Decimuſquintus principalis eſt in cle · de vſuris · continens ſex caſus · Nam cõmunicantes et officiales faciẽtes · Ecce primũ dictantes · Ecce ſecundum uel ſcribentes ſtatuta ſuper vſuris ſoluendis non repetendis uel reſtituendis · Ecce tercium ł iudicãtes ꝭm illa · Ecce quartũ ł nõ delẽtes ſi pñt infra tres mẽſes de libris cõitatuꝫ · Ecce quĩtũ ł

illa ſeruantes. Ecce ſextum excommunicati ſunt. Iſ/
tam enim ſententiaꝫ incurrũt quicunqꝫ cõmunitatũ ip
ſarum poteſtates·capitanei·rectores·cõſules·iudices
conſiliarii aut alii quiuis officiales premiſſa attemp
tantes. Decimuſſextus principal' ↄtinet vi·in cle· de
conſanguinitate ⁊ affinitate·c·vnico ſcilicet ↄtrahens
matrimonium in gradu conſanguinitatis. Ecce pri/
mum et affinitate probibente. Ecce ſecundum uel cum
moniali. Ecce terciũ ē excõicat9. Idē ē de religioſis ſic
facientibus ⁊ de monialibus ac de clericis in ſacris or
dinibus conſtitutis. Ecce iteꝝ tres alii caſus. Et dicit
gloſa ꝙ hec conſtitutio in expreſſis premiſſis caſibuſ
tm̃ locum habꝫ et eius pena. Unde ſi quis ↄtrahit cũ
habente maritum·uel cum iudea uel pagana uel cog/
nata ſpiritualiter uel legaliter·uel contra impedimen
tum publice boneſtatis·nõ eſt locus huic pene. Deci/
muſſeptimus principalis eſt contra illos iudices qui
fraudulenter facerent ad cauſam inueniendam nomi/
nari mulierem in teſtem ut eam poſſit iudex perſona
liter facilius viſitare ſeu accedere uel ip̃a ad eum ve/
nire. Caſus hic·ut dicit·pe·pa·raro cõmittitur·poſſet
tamen committi ſi quis iudex hoc fingeret vt ad mu/
lieres ſub clauſura morantes intraret·extra de iudi.
c·mulieres. li·vi·Decimuſoctau9 principalis eſt·Qui
cunqꝫ cuiuſcunqꝫ ſtatus uel gradus etiam ſi pontifica
li dignitate fungeret' executor ſeu quiuis alius fecerit
corpus defuncti humanum exenterari ſeu membratiꝫ
diuidi ad tranfferendum oſſa decoctione propter ſe
pulturam ut in extra. Bonifacii. viii·c·deteſtante. De
cimuſnonus principalis caſus. ¶ Cum quis incideret

in factum damnatū·per ſtatutum hominis factū ſub illa forma· vt qui contra fecerit ſit excommunicatus de ſen·ex·a nobis· Ubi ſciendum dicit pe·pa· q̄ hec dicitur ſentencia iuris non papalis ſed epiſcopalis aut ſynodalis aut concilii· Unde ille q ſubeſt ſtatuē ti ratione ſui delicti incidit non alius. et in loco vbi ſtatuens potuit ſtatuere vel excommunicare·cum ſta/ tutum concilii liget bene in dyoceſi ſuffraganeorum· De hoc etiam caſu vide ſupra·capi·tercio·caſu·i·ii·c· caū illo·¶ Uiceſim⁹ p̄ncipal' ɔtra illos qui abſolutōeȝ ab excommunicationis ſentencia vel quācunq̄ reuo/ cationem ipſius·aut ſuſpenſionis·aut interdicti·vi vel metu·procurauerint de his que vi metus ve cau/ ſa fi·abſolutionibus·li· vi· Hic caſus dicit pe·pa·itel ligendus eſt de metu cadente in conſtantem virum· ſtupri ſiue ſtatus uerberuȝ·atq̄ necis. ſiue hoc ſit pro ſe uel pro alio·quia nō diſtinguitur· ¶ Uiceſimuſpri mus continet duos de ſentencia excommunicationis eos qui li· vi· Et in clementinis de penis·c· Si quis·ſ· fi· Et ambo aliquando reſeruantur pape·Prim⁹ cō/ tra illos a canone vel homine excommunicatos· qui propter mortis periculuȝ aut impedimentū legittimū ab alio q̄ȝ ab eo a quo abſoluendi fuerant de iure ab ſoluuntur a ſentencia canonis·Si quis ſuadēte ab or/ dinario uel alio·qui de iure non poteſt ·¶Si ceſſante poſtea periculo vel impedimento huiuſmodi ſe illis a quibus ceſſantibus his abſolui debeant de iure q̄ȝ cito commode poterint ſe preſentare non preſentaue/ rint mandatis ipſis ſuper illis ꝓ quib⁹ excōmunicati fuerunt recepturi ⁊ ſatiſfacturi prout iuſticia ſuade/

bat· Et hic eſt caſus papalis ſi ſentencia pape reſerua
batur· epiſcopalis uero ſi epiſcopo reſeruabatᷣ· Vice/
ſimuſſecundus eſt contra illos quibus cum ad ſedem
apoſtolicam vel legatos ipſius abſolutionis ipſius
beneficiū a quibuſcunq̄ʒ ſentenciis conſequūtur iniun
gitur ut ordinarium ſuorum vel aliorū quorūlibet ſuſ
cepturi penitenciam ab eiſdem· ſe conſpectui repreſen
tent· ⁊ paſſis iniuriam ſeu his qui propter hoc obli/
gati exiſtunt ſatiſfactionem exhibeant ↄpetentez· Si
hoc cum primo commode poterint non curauerit ad
implere· tā illi q̄ʒ iſti in priſtinam excōmunicationis
ſentenciam ip̄o facto relabūtur· Et eſt ſenſus ꝙ illi q
a ſede apoſtolica vel a legato abſoluti fuerunt ⁊ eis
mandatum eſt ꝙ ſatiſfaciant uel alicui iudici ſe repre
ſentent· Si id non faciunt in hoc caſu abſoluit ille qui
poteſt priori et non alius· Viciſimuſſecundus princi
palis ponitᷣ p· Guil· in ſpecu· de officio legati capitu
lo nunc oſtendendum eſt ver· xxvi · A ſen· legati ſui
vel delegati cuius iuriſdictio exſpirauit ⁊ cui nullus
ſuccedit in officio ſibi iniuncto ſolus papa abſoluit
Extra de officio delegati prudentiam· §· ſexto· Idem
intelligendum eſt dicit ibi Guil· de conſtitutionibus
legatorum ſuorum. Ex quo legatio eſt finita· nec ali/
quis legato ſuccedit· cum in talibus nullus ſit ſuperi
or niſi papa· Viceſimuſtercius principalis· Cuz papa
ante coronacionem poſſit exercere officium ſuū· Iō q
hac occaſione īpugnaret lr̄as· excōicat⁹ ē ut extra· Be/
nedicti· xi· q̄ īcipit· qꝛ nōnulli· Viceſimuſquart⁹ p̄nci
paleſt in ↄſtitutione Io· xxii· Si frm̄ ⁊ coep̄oruz· ubi
hētᷣ ꝙ ſi q̱s uacāte īperio· uirtute cuiuſcūq̄ʒ ↄmiſſiōis

ab imperatore mortuo ſibi Fcē uel quocunq3 alio co/
lore ſine bona auctoritate imperii uſurpauerit·uel iu/
riſdictionem exercuerit· aut vicariatus ſeu alterius cu
iuſcunq3 nominis officii ſibi aſſumpſerit niſi de licen/
tia pape ſpeciali· Et omnes eis ac commiſſariis eorū
in talibus obedientes·aut preſtantes ſibi in hoc auxi
lium conſilium vel fauorem ſunt ipſo facto excom/
municati et terre ipſorum· Gloſa· Intellige hic terras
vel loca ipſorum reputari ·non ratione proprietatis
tantum·ſed ſuperioritatis iuriſdictionalis· ac loca et
quelibet communitates et vniuerſitates eccleſiaſtico
ſuppoſite interdicto· Viceſimuſquitus Io·xxii·In cō
ſtitutione ·dierum creſcente malitia principalis ſic ſo/
nat· Si quis in prouincia Marchie· Anthonitane ro
mane eccleſie ſubiecta rectorem ul' alium miniſtrū ſiue
officialem a ſede apoſtolica deputatū ac alicuius ip/
ſorum vicarium vel iudicem occiderit inuaſerit offen
derit l' alias male tractauerit ſeu ad hoc dederit aux
iliu3 conſilium uel fauorē directe uel īdirecte publice
vel occulte inabilis ad beneficia uel officia ſit qcunq3
etiā· ⁊ eſt excōmunicat9 ipſo facto· ⁊ ſoli pape reſer/
uat' abſolutio· Alie pene graues īſuper ibidē ſunt ful
minate· Viceſimuſſext9 pricipal'· oēs illi qui falſificāt
monetā rgis frācie l' taleſ ſubportāt excōicati ſunt ipo
facto· ⁊ reſuat' pape illi9 abſolutio p ↄſtitutionē Io
xxii· pdiēs q̄ſi· Viceſimuſſeptim9 pricipal'· Si quis
demones īuocauerit uel eoꝝ auxiliū poſtulauerit· ſeu
fedus aut pacta cum demonibus fecerit · vel eis

immolauerit· aut eos adorauerit· ſeu ĩ eoꝝ noĩe ima/
gines anulos ſpeculum fibulam uł rẽ aliã magice ad
ipos demones alligãdos cõſtituerit aut reſponſa ab
eis uel ab illis qui ab ipſis demonibus audierunt pe
tierit excõmunicatꝰ ẽ ipſo facto per ꝯſtitutionẽ· Jo·
xxii· ſup illiꝰ ſpeculaꝫ· Decimuſoctauus principał Si
quis lr̃am aut ſigillum alicuius cardinalis falſauerit
vel ab alio falſante uſus ſcienter fuerit eo ipſo ana/
thematẽ eſt ĩnodatus p ꝯſtitutionẽ· Jo· xxii· impellit
nos· Decimuſnonꝰ principalis· Quicũq; legatos aut
etiam nuncios ſedis apoſtolice ĩpedire p̃ſumpſerit· ex
cõicati ſunt ipſo facto· Aut regna terre ⁊ loca quelibꝫ
ſubiecta eiſdẽ· tam diu ſint eccleſiaſtico ſuppoſita ĩter/
dicto· q̃diu ĩ hmõi cõtumacia duxerint pſiſtendũ In
conſtitutione Jo· xxii· Super gentes et regna·

Sequitur ſecunda pars·

SEcũda aũt pars ĩcipit de neceſſariis ꝯfeſſioneꝫ
cõcomitãtibꝰ ĩ qua ut ꝯfeſſor q officiũ gerit me/
dici· morbos animaꝝ facilius ſanare valeat in appli/
cãdo ſacramẽta pñie ſeptẽ capitalia ſequẽtia ĩcorpo
ret Primũ quõ ad ꝯfitentẽ bñ diſponẽdũ ſe p̃parare
debeat· Secũdo q̃ ab ipſo ꝯfitente generaliter q̃rere
habeat· Tercio qualiter vicia luxurie de quibus mag
na vis ẽ rimari valeat a verecundis ſp̃aliter· Quarto
quomodo circa fineꝫ cofeſſionuꝫ reũ corrigere debeat
et iformare atq; p que confeſſum eẽ ꝯtritũ uel attritũ
noſce expediat· Quinto qualiter pñiaꝫ uel ſatiſfactio
nẽ debite iniungat· Sexto quõ rite a peccatis et a ſen
tenciis abſoluat· Septimo quomodo circa infirmos
caute ſe teneat· ⁊ de celatione cõfeſſionis· Ca· i·

Quo ad primū ante confeſſionem et circa eius exordiū. xii. ſequentes regulas attendat. ¶ Prima ut auctoritatē ſuper ↄfitentem habeat ſeu iuriſdictionē is qui alicuius vult cōfeſſionē audire · puta pape epi · plebaui uel ut ſit preſentatus epo rite · ſi eſt de ordine mendicantium frater · poteſt tamē ſubditus in octo caſibus alteri q̄ꝫ proprio ſacerdoti confiteri · vel alteri q̄ꝫ qui prius fuit eius ſacerdos proprius · primo quando proprius ſacerdos eſt omnino indiſcretus et inſcius · et ab eo eſt licentia petita · licet non obtenta vel debet ſaltem a ſuperiori proprii confeſſoris ſeu ſacerdotis licentia peti ſi haberi poteſt. ¶ Secundo quādo prochianus trāſtulit domiciliū ſuū · tūc ille ē ſubditus illius ſacerdotis ad cui9 prochiā ſe trāſtulit · Tercio quando quis eſt vagabundus · ¶ Quarto quando quis querit domicilium quo ſe conferat quia ſine domicilio eſt · Quinto ſi eſt in ſtudio de licentia prelatorum ſuoꝝ · Sexto ſi eſt peregrinus qui recipit perā et baculū a ꝓprio ſacerdote · aut ei9 vicario · vel licentiā vel ſi eſt mercator aut viator · et recepit licentiā a proprio ſacerdote · Secus autē ſi peregrinus aut mercator vel viator prefata nō fecit · Septimo qn̄ · ſ · ut ſanctus Thō dicit · ſubditus ſcit propriū ſacerdotem eē hereticum aut ſollicitatorem ad malum · aut fragilē quo ad peccatū qđ quis ↄfitet᷑ · aut ad reuelādū ↄfeſſionē pronū vel ſi probabiliter eſtimat᷑ reuelator ↄfeſſionis · vel ſi peccatū de quo quis ↄfiteri debet ſit ↄtra illuꝫ cōmiſſuꝫ In his enī caſib9 et ſimilibus in quibus probabiliter timet penitens ex confeſſione facta periculum ſibi uel ſacerdoti imminere · debet recurrere ad ſuperiorem

⁊ petere licentiã alteri cõfitendi· quẽ ſi habere nõ poſ
ſit· idem iudicium eſt qđ de illo qui non habet copiã
confeſſoris· immo potius laico in iſto caſu deberet cõ
fiteri· Etſi nullum aliũ alienum habet ſacerdotẽ· cõfi
teat᷑ tunc ꝓprio· tacito eo de quo eſt periculũ· Octa/
uo quãdo ẽ in periculo mortis ⁊ habet alienũ q꞉ tũc
ille ẽ propriꝰ quodãmõ· Secũda regula· Studeat mũ
dꝰ eẽ in ↄſcientia q purgandis aĩabꝰ ĩuigilat· Spem
quoqꝫ ſui laboris ⁊ circa alios ꝑficiẽdi nõ in ꝓpria
ſed in diuina virtute ponat q꞉ iuxta apl'm· neqꝫ qui
plantat neqꝫ qui irrigat aliquid ẽ· ſꝫ q incremẽtũ dat
deus· Preconfiteat᷑ igit᷑ cõfeſſor ⁊ crebro oret ẽt pro
vt corporali medico ſapiẽs conſulit quatenus deꝰ q
ſanat omnes infirmitates opus dirigat· eiuſqꝫ virtu/
te roboret᷑ ⁊ creſcat· Tercia regula· caueat ne precipi/
tãter circa confitenteꝫ agat· aut in ſolo tranſcurſu per
uolitet· ſed morositate peruigili omnia plene exami/
nans et diiudicãs· Nõ interrumpat etiã ſi põt verba
cõfitentis· Sed memoret᷑ dicta· Et poſtmodũ querat
diſtincte· vł ſi memorie cõmendare non poteſt caute/
ſaltem ⁊ pulchre de ſingulis inueſtiget· memorie quo
qꝫ confitentis q̃ dicenda imponenda ue fuerint ea dili
genti repetitione reponens infigat· Et ad iſta tempus
captet ſufficiens· quia eligibilius eſt ut dicit· Cancel/
larius in ſuo tractatu de confeſſionum audiẽtia· pau
cos audire complete· q̃ꝫ multos ĩperfecte· cũ conſcien/
tiaꝝ ſcrupulis nõ tã expedire q̃ꝫ impedire· Mallem ĩ
quit itaqꝫ ſi curatus eſſem multorum differre confeſſi
ones poſt paſcha· ¶ Etiam vbi quidam non re/
dirent q̃ꝫ cecus cecos ſeducerem· Dum pro vere

abſolutis qui non recte abſoluti ſunt ſe gererēt· Quid
enī terribiliꝰ iſto dei verbo p Ezechi· dicto · Tu inqt
deus fili hominis ſpeculatorez dedi te domui iſrabel·
Audient ergo ex ore meo ſermonē annunciabis eis ex
me· Si me dicente ad impiuz· Impie morte morieris·
non fueris loquutus ut ſe cuſtodiat impius a via ſu
a· Ipſe impius in iniquitate ſua morietur· Sanguinē
autem eius de manu tua requirā· Si aūt annūciante te
ad impium ut a viis ſuis conuertatꝰ non fuerit conuer
ſus a via ſua· ipē in iniquitate ſua morietur porro tu
animā tuam liberaſti· ¶ Quarta regula· Expedit ut cō
feſſor obtineat pro poſſe a prelato ſubditoꝝ ſuā in
caſibꝰ reſeruatis poteſtatē ſeu relaxationē pcipue· niſi
ſint caſꝰ publici ⁊ ſcandaloſi· Reperiuntꝰ aūt pauciſſi
mi. ut idem dicit Cancel· q nō inciderint in aliquē tali
um caſuum · qui cōiter reſeruantꝰ· Ipi vero cōfeſſi ſci/
entes ſeipſos non debere remitti· deinceps ad alteruz
vni libentius ⁊ citius oīa detegunt · Confeſſor vero
ſimiliter eos preſumit libētius interrogare de ſingulis
pleniꝰ quoqꝫ ſanare ſimul et ſemel ipos abſoluendo
confidit· Quid enī aliud eſt in occultis de iudice ad iu
dicē penitentē remittere q̄ꝫ afflicto afflictionē addere
Et certe plures in ſordibꝰ exiſtenteſ ampliꝰ caſualiter
vel occaſionaliter facere et deterius ſordeſcere. Non
ſic vere fecit ſamaritanus· de quo ſic vaticinatꝰ Yſa·
Calamum quaſſatum non conteret et lignū fumigans
nō extinguet· In veritate educet iudicium· nō erit triſ
tis neqꝫ turbulentus· ¶ Quinta regula ſecundum Hū/
bertum · li· ſuo de offi· inſtructionibus in· c· de ꝯfeſſio
nū audientia· Talem locum ad ſedendum captet vt a

multis videri queat ·p̄ſertim quā̃do Feminas audiet
et ut a nullo confeſſio audiri valeat· In quo certe fa/
me tā ſue q̄ꝫ confitētis ſubuenit· Eſt enim confeſſor ā/
gelꝰ domini dei exercituū·ut Malachias dicit· Et de
ꝯfeſſione et cōfitēte xp̄us ait· Qui facit veritatem ve/
nit ad lucem ut manifeſtent᷑ opa eiꝰ qꝛ in deo fcā ſunt
Sic etiā beatꝰ Jero· Nepocianū informat· Omnes in
quit ſuſpitiones ⁊ quicquid ꝓbabiliter fingi pōt ne
fingat᷑ a te deuita· Ab ōni ſpecie mala abſtinere man/
dat·apl'us· Pretermittētes autē hanc regulā ſuſpitio
ni circa feminas facilime ſubiacēt dicēte Job ·Oculus
adulteri obſeruat caliginem· Tamē ut dicit Hūbertus
Si alique magne perſone virilis ſexus ꝯfiteri volue/
rīt de quibꝰ credat ꝯfeſſor ꝙ erubeſcant in communi
auditorio confeſſionum videri·debet eos ducere ad
alium locum magis ſecretū ⁊ honeſtum· Sexta regula
Auditurus feminas caueat ne dum earuꝫ animas ibi
a viciis purgat·ip̄e delectationibꝰ voluntariis ſor/
deſcat· Nō ſit velut lixiuium quod alia lauando tur
peſcit ſed ſit ſicut manꝰ que aliā tergēdo niteſcit· Ita
qꝫ ſe acceptatorem perſonaꝝ eē credat· qñ pulchras
aut iuuenes libentius q̄ꝫ vetulas ī confeſſione auſcul
tat· Quo contra imaginationibus bonis ⁊ ſanctis ſe
ꝓtectuet· Primum quidē conſiderādo ſe eē debere dei
angelū ⁊ dei tremētis in iudicio vicariū· Deinde auer
ſis uel clauſis ad feminam oculis corporeis·anime ꝓ
prie luminibus videat·animam ſolā femine ad dei in
ſignitam imaginem leproſam ſeu ſauciatam eſſe diris
demonum peccatorum mortalium vulneribꝰ·uel ſal/
tē rugoſam ſeu ſcabioſam delictis venialibꝰ·quibus

per xp̄i ſanguinem p ſacramētuȝ penitētie medēdū eſt
Crucem occulte ↄfeſſor per policem impugnat pecca/
tori proprio aliquantulū pro puritate tuenda· breuī
ſaltem deū inuocet pro tūc oratiūcula· Et a verbis ſi/
ne neceſſitate caueat dulcib9· ab ōniꝗ penit9 cōfabu
latione iutili· Et ſic ſolum dei honorē ⁊ aīe proprie ⁊
aliene ſalutem querere firmiter ꝓpōat· nec tn̄ deſperet
ſi tēptat᷑· dūmō delectatōi carnis r̄nitat᷑· meōr verbi
xp̄i ad diſcipulos dicētis Si mortiferū qd biberit nō
eis nocebit· ſerpētes tollēt ⁊c· Sup quo beat9 Grego/
rius Sacerdotes qui bonis ſuis exhortationib9 mali
ciam de cordibus alienis auferūt· ſerpētes tollunt· Et
dū peſtiferas ſuaſiones audiūt ſȝ tn̄ ad opationē pra
uaȝ mīme ptrahūtur· mortiferū eſt qđ bibūt ſȝ nō eis
nocebit· Cōſulat᷑ pari mō idē ī ſuo paſtorali· uerſi· ſic
dicit· Fit plerūꝗ ut dū rcōrū aīm9 aliena tēptamenta
cognoſcit· auditis tēptationib9 etiā ip̄e pulſatur ·ſed
hec neq̄ꝗ paſtori timēda ſunt· qꝛ tāto facilius a ſua
eripit᷑· ꝗto miſericordi9 aliena tēptatione fatigat᷑· cu
ius ēt rōnem manifeſtās ſanctus Thomas in· iiii· ita
dicit· Gratia q̄ ī ſacramēto dat᷑ reſtaurat· ſi qua incli
natio ad peccatū ex circōſtanti cogitatione· ſ· carnali
um neceſſario dictorum proueniat vel in confitente ꝟ
in confeſſore· ¶ Septima regula· confeſſor vultuȝ pe
nitentis maxime non reſpiciat· ne confitens erubeſcat
et ne a femina animus vulneretur ſpiritualis cirolo/
gi quia iuxta illud Abbacuc · Facies eius ventus v/
rens· Unde gloſa ſuper illud Geneſis· Vidit mulier
lignum quod eſſet delectabile viſu dicit· ne lubrica in
cogitatione verſent᷑· nō debemus ītueri quod nō licet

concupiſci· vt enim munda mens in cogitatione ſerue/
tur a laſciuia voluptatis ſue· reprimendi ſunt oculi
quaſi quidam raptores a culpa·non enim Eua lignũ
contigiſſet niſi prius incaute reſpexiſſet· penſandũ er
go eſt quantũ ab illicitis debeam9 reſtringere q mor/
taliter viuim9·ſi mater viuentium per oculos ad mor
tẽ venit·Octaua regula· Caueat ſummopere cõfeſſor
ne in principio ꝯfeſſionis potiſſime· nec in eius pro/
ſecutione ſit triſtis aut auſterus aut rigidus· maxime
raro confitentibus vel timidis vel ſimplicibus ·mox
enim clauderet os peccatoris obterriti· Sed benignus
⁊ mitis ſit more prudentis medici et affabilis·¶ Unde
anteq̄ꝫ quis cõfiteri incipiat qui ꝯfiteri non eſt aſſue/
tus·multum puta verecundus ⁊ ſimilis dicere poteſt
ad confeſſionem impertinentia etſi res ita exigit que
rere de patria ſua et ſimilia quouſqꝫ confiteri volens
audaciam ſumat dicendi quia quedam perſone ex ve
recundia in pñcipio perdũt omnẽ memoriã de ꝯfiten
dis·ſpecialiter iuuenes et femine raro confitentes· de
inde procedat ad alias doctrinas que ſequũtur·Oſtẽ
dit iſta iſte cui9 vicem gerit ꝯfeſſor xp̄us qñ ait· Nõ
eſt opus valentibus medicus ſed male habentibus·
Sic idem egit qui peccatricē ĩ ciuitate et publicanos
non horruit·ſed ad penitenciam vocauit·Non inquit
venit vocare filius hominis iuſtos ſed peccatores·cir
ca feminas tamen dicit Hũbertus non multum immo
retur·niſi quantum neceſſitas confeſſionis exigit· Il/
las vero que begute vocantur ·et que frequenter vo/
lunt confiteri temperet ab huiuſmodi et quaſi frequẽ
tatione inutili·Et certũ eis tẽpus ad ꝯfitendũ aſſignꝫ

extra quod tempus eas non audiat· nec in aliis collo
cutionib9 frequẽtibus vnq̄ꝫ ſe exponat· Semp quoqꝫ
potius duris uerbis utatur et rigidis q̄ꝫ mollibus. qꝛ
vt Bonauẽtura venerabilis dicit tales et eis ſimiles
Femine neſcientes etiam ſe et ſacerdotes incredibiliter
inficiunt abſqꝫ iactura temporis quam incidunt cum
precioſiſſimũ tẽp9 nimis perdũt· De predicto uerbo
rũ rigore criſtus docuit quãdo matri ſue ſanctiſſime
ait· quid mihi et tibi mulier· nõdũ venit hora mea· tñ
prefatam benignitatem ad peccatores habendam mi
ris auctoritatib9 pſuadet beatus Dyoniſi9 ĩ epiſto/
la ad Demophilũ allegãdo Moyſen viroꝝ mitiſſi/
mũ· Dauid mãſuetiſſimũ· deũ q de natura ſua ẽ benig
niſſim9· xp̄m paſtorẽ qui relictis· xcix· ĩ· deſerto oueꝫ
perditam lete portauit in humeris· dragmam centeſi/
mã queſiuit ſollicite et Filium prodigum· quem pater
ſuſcepit cum muneribus clementiſſime· ¶ Nona regu
la eſt· Prealleget confeſſor raro confitentibus et vere
cundis q̄ꝫ malum vicium ſit ⁊ Fatuum celare peccata
ſcienter in confeſſione· Ex qua quis incurrit noua ma
la plurima· Nã talis nouũ peccatum incurrit ypocri
ſis quam criſtus maxime perſequutus eſt in phariſeis
mentitur cum ſe oſtendit innocentẽ qui nocẽs eſt· Sup
bit quia videri vult bonus et minus malus ubi non
eſt qui nullum fructum confeſſionis recipit· quia nul/
la eſt quã oportet omnino repetere· Sacramentum in
honorat penitẽcie quod diuidit et ſcindere nititur· ſe/
ip̄m fallit non ſacerdotẽ decipit· propter q̄ meli9 eſſꝫ
nõ ↄfiteri q̄ꝫ confeſſionẽ Fingere· de quib9 dicit· Pſal·
dñs diſſipauit oſſa eoꝝ q̄ hõib9 placent Cõfuſi ſunt

quoniam ſpreuit eos deus q̄ omnia loca habebūt in
die iudicii quādo omnia et ſingula peccata non vni
homini ſed toti mundo patebūt cum damnatione p/
petua· de hoc etiam veritas dicit· Qui me·i·veritatē
erubeſcerit corā hominib9·hūc erubeſcet fili9 hoīs cū
venerit in maieſtate ſua et gloria ſanctoꝝ· Decima re
gula eſt·poterit ei dicere qui vult ↄfiteri fructus et v
tilitates quas de pura confeſſione recipiet ſi dolet de
preteritis ⁊ cauere intendit de futuris ·¶ Primo re/
miſſionem peccatorum omnium. ¶ Juxta illud· dixi
confitebor aduerſum me iniuſticiā meā domino ·⁊ tu
remiſiſti iniquitatem peccati mei· Secundo nouā gra/
ciā ſacramentalē et virtutis gratiam uł ei9 augmentū
recipit per meritum paſſionis xp̄i·quod ī ſacramētis
operatˀ· Tercio vnionē dei cū aīa recipiet nouā ł ma
iorem q̄ȝ antea·quia tunc deus diligitur ⁊ ſermo eius
ſeruatˀ ac p dn̄s ad cōfitentē talē venit pater et filius
et ſpirit9 ſanctus māſionē factur9· Quarto ornatus
aīe nou9 uel ſaltem diſpoſitio aliq̄ boni habitus īpri
mitur· qꝛ ſm̄ Pſal ·Confeſſio ⁊ pulchritudo tunc in
ↄſpectu ei9 ſcīmonia et magnificentia talˀ eſt in ſanc/
tificatione dei· Quinto pena inferni infinito tpe dura
tura pro peccato mortali in penam finitā ſed duram
quando quis ↄteritur ante ↄfeſſionē mutatˀ vi ſacra
menti confeſſionis recipiendo·ſed qn̄ actu quis ↄfite
tur·prefata finita pena vi ſacramēti ꝓporcionata vi
ribus ↄfitentis efficitur ⁊ minor· Vn̄ in qualibet con
feſſione indulgentia certa datˀ deo nota quāta· Et iō
ſi qs ↄtritus poſt mortalia actu ſacramentū pn̄ie re/
cipit et ſtatī moritˀ·citius a purgatorio liberatˀ q̄ȝ in

ſimilibꝰ preciſe peccatis moriens· q cōtritus ſolo vo
to recipit ſacramentum· Sexto aptatᷣ quis ut rite reci
pere valeat ⁊ fructuoſe alia ſacramenta·ſ· eucbariſtie
olei ſacri·matrimonii etiā que pꝰ peccatū mortale ſuſ/
cipere nō debʒ niſi ꝑconfeſſꝰ· Septio·iocūditatē ꝯſcīe
parit ⁊ optimū remediū ꝯtra mortē ſubitaneā· Nam
qui confeſſus eſt ⁊ ꝯtritꝰ ſi in īſtanti moritur omnino
ſaluatᷣ licet ꝑ ignem ⁊ ſic male non moritᷣ· Qui aūt nō
ꝯtritus nec cōfeſſus moritur·etiam ſi ſic mille āniſ vi
ueret et taliter moreretᷣ male moritur ⁊ ſubitanee·qꝛ
dānandꝰ decederet· Vndecīa regula ē·deuitet ꝯfeſſor
acceptionem perſonarum que eſt iniuſticia qua pſona
prefertᷣ pſone ꝓpter cauſam īdebitam·vn̄ non borre
at paupertatē. deformitatē·aut inſipiētiā·nec ecōtra/
rio acceptet diuitias pulcbritudinē·aut ſapiētiam ni/
ſi forte maiores inde fructus ⁊ bonores apud deum
qnis ſperare debeat q̄ principaliter querere debet iſte
qui iudex ē animaꝝ·nō autem fauorē lucrū aut amici
ciā· Gratis īquit xp̄us primis cōfeſſoribꝰ accepiſtis
gratis date· Jta dominꝰ ꝑ Moyſen clamat ī deutro·
Audite ait illos ⁊ quod iuſtum eſt iudicate· ſiue ciuis
ſit ille ſiue peregrinus·nulla erit diſtantia perſonarū·
Jta paruuʒ audiatis vt magnum·nec accipietis cuiuſ
qꝫ perſonā qꝛ iudicium dei eſt· Et iteruʒ nō accipias
perſonā nec munera·quia munera exſecāt oculos ſapi
entum . ⁊ mutant verba iuſtoruʒ· Tercio et obſeruatio
buius regule cordis ferrei bomines attrabere ſolet ſi
cut magnes· ¶ Duodecima regula·ſi in ipſa confeſſio
ne q̄tumcunqꝫ enormia crimina audire contingat pec
catorem propterea non deſpiciat· nec inclementer

iudicet ſed pacienter cũ ↄpaſſione audiat· Exemplum
beati Ambro· qui ſimilia audiendo tm̃ ex compaſſio/
ne flere cepit· ut confitentes ſecum lacrimari faceret·
Sic etiaꝫ criſtus virginis filius innocentiſſimus accu/
ſationẽ luxurioſe mulieris in adulterio deprehẽſe tã
diu tãqꝫ paciẽter audiuit quouſqꝫ vnꝰ poſt reliquum
exiret· Qui inquit veſtrum eſt ſine peccato primus in
eam lapidem mittat· Gracia enim dei eſt ſm· Auguſti
nũ· li· de virginitate ⁊ dei dono· deputandum quicqd
non feciſti quod peccando facere potuiſti·

Capitulum ſecundum

SEcundo ↄfeſſor videat que ab ipſo cõfitente ge
neraliter q̃rere habeat· Sũt enĩ· vii· ⁊ ſecundũ ea
dem eũ informare circa que aliqñ inueſtigare congru/
it iuxta qualitatẽ perſonarum· tamen minus et plꝰ ꝓ
ut vnctio docuerit· Primo querat ſm Jo· fribur· in
ſuo confeſſionali q̃diu nõ eſt confeſſus qui iam vult
confiteri· ⁊ prius ſibi non eſt confeſſꝰ· Si reſpõdꝫ ꝙ a
diu non ita ꝙ diſcernere neſcit inter peccata facta an
te vltimam ↄfeſſionem ⁊ ea que fecit poſtmodum· tũc
confeſſor iubeat confeſſionẽ generalem facere de õni
bus et peccatis ſingulis· Si autẽ ſcit diſcernere iter ea
que vltima confeſſione perpetrauit· ſic non oportet
iterare prius confeſſa· niſi eẽt caſus propter quem ite/
rare oporteret priorem confeſſionem· ¶ Secundo in/
quirat An confitens ſit irretitus in aliquo caſu in quo
confeſſio neceſſario eſt uel probabiliter iteranda· quo
rum ſunt quatuor uel quinqꝫ· Primus eſt quãdo con
feſſor propter ſuam culpam non potuit abſoluere ut
qꝛ nõ fuit ſacerdos· uel qꝛ potuit in aliquibꝰ ſꝫ nõ in

omnibus ⁊ in eiſdem reũ ad ſuperiorē non miſit quia
ſic adhuc ad ſuperiorē ire tenet̃ pro abſolutione niſi
ignorantia ꝯfitentē excuſaret aliquãdo· Secundꝰ qñ
confitens propter ſuã culpam abſolui non potuit·ut
puta quia excõmunicatꝰ erat·nec ꝯfeſſor abſoluit ab
excõmunicatione·uel ſi conabat̃ hoc facere·tamen au
ctoritatē non habuit· Nullus enĩ a peccatis ſecunduꝫ
ſanctũ Tho·abſolui poteſt ab excõmunicatiõe maio
ri nõ preabſolutus· Tercius ē qñ quis ſcienter ⁊ ex ve
recundia·ypocriſi uł ex ſimili cã peccatum q̃d neceſſa
rio fuit confitendũ celauit·niſi poſtmoduꝫ confeſſori
priori·prius confeſſa aliqualiter ſaltem memorati no
tabiliter fictionē ſuaꝫ confiteretur expreſſe·⁊ q̃ nõ eſt
ꝯfeſſꝰ etiã explicite ⁊ alia prius confeſſa ĩplicite·Cõ/
feſſionē tñ nõ diuidit quãdo cũ maioribꝰ peccatis ſu
perioreꝫ querit· Aut qñ bona fides ſimpliciũ ſeu igno
rantia excuſat· Aut ubi cõfeſſor aut confitens ſcandali
ſat̃ ꝓut dictum eſt in ſecunda regula in·vii·caſu pri/
mi capituli· Quartus ſi penitentiam facere contempſit
vel obmiſit·nec recordat̃ de ea·multi tamē (licet non
ſit tutiꝰ) dicunt ⁊ pe·pa·in iiii·ꝙ tunc non eſt neceſſe
ꝯfiteri·nec etiam ſecundũ quoſdam tũc quãdo ꝯfitẽs
ſolum eſt attritus·vel nõ contritus·⁊ tñ abſolutꝰ· De
bet tamē poſtea ſuã non contritionē confiteri· Verũ
tñ fictus dicitur vel fictio in confeſſione fit ſecundum
Cancel·quãdo aliquis ſcienter celat aliquid·aut in ꝓ
poſito peccãdi perſeuerat·aut ſcit ⁊ ſcire debet ꝙ a ta
li non poteſt abſolui· Et taliter fictus iterare tenetur
confeſſionē ſecunduꝫ probabiliorē opinionē·⁊ ille eſt
quitꝰ caſꝰ·dēt tñ ut poſtea dicet̃ q̃libet ēt non ꝯtritꝰ

omnia peccata confiteri propter plura que ſequuntur Similiter vt dicit pe·pa·non oportet iſtam confeſſio nem iterare qui nō putauit aliquid eſſe peccatū vl' ve niale quod mortale fuit·ꝛ ideo de hoc non eſt ꝯfeſſꝰ quia de hoc non habuit conſcientiam·ſed poſtea ha/ bet· licet tutius eſſet iterare· Preterea qui eſt oblitus de aliquo peccato in confeſſione·non oportet ꝙ oīa repetat poſtmodū ſiue precedēti confiteat' ſiue nouo· ſed obliuionem et oblitum ſolum tenet' ꝯfiteri·quāuis in precedenti caſu ſit ignorantia iuris·et in iſto caū ig norantia facti ¶ Tercio inquirat et laboret preſertim circa iuuenes et peruulos· vt oportunitatē habeat ab eis faciēdi generalē cōfeſſionē qꝛ vt Can·di·vix aut nunꝗ̄ integre confitentur·niſi forte ꝑdocti a tali ꝯfeſ/ ſore qualis hic deſcribit'·immo illud etiam eſſet vtile apud grādeuos rurales ſimplices et feminas Etſi nō poſſunt leuiter induci ad hoc poſſunt fieri ab eis iter rogationes tales·Eſt ne tibi facta ꝯſcientia de talibꝰ peccatis et de talibus ꝛ de tali etate·de tali ſocietate ac ſodalibus talibus· Et ſecundum reſponſionem po terit animaduertere confeſſor ſi plena fuerit alias fac ta confeſſio Et ſi nō·tūc inducatur eā perficere·Quar/ to ſi inquirendo uel confeſſionē ꝯtinuando percipit ꝯfitentē de aliquibus peccatis non confiteri·vt fit ſe/ pe de amore carnali·de odio fraterno·de nolēdo reſti tuere vel ſimilibus·Et propterea ut pure confitendo non velit peccator deſiſtere·hortetur ut omnino pure confiteatur de omnibus non obſtante ſua duritia·qꝛ licet abſolui talis non debeat·ad multa tamen valet talis cōfeſſio prout docet'·extra de pene·et re· Quod

quidez valet inq̄ȝ ad multa ſm Alber·in·iiii·di·xvii·
Primo ad facilius gratiā obtinendū·quod quia Sa
ul nō fecit·Adam ⁊ Eua·poſt ſua peccata maxime pu
niti ſunt· Secundo quia eſt opus de genere bonorum
et ad virtutes habilitat·puta ad humilitatē obedien
tiam·Et ſicut alia opera bona extra gratiaȝ facta de
genere bonorū irremunerata non deus relinquit· Ter
cio quia per hoc pro tanto preceptum eccleſie ſoluit᷑
quo quis ſingulis annis confiteri tenet᷑ et a debito cō
fitendi deobligatur·Quarto ſecundū eundeȝ et Tho·
valȝ ↄfeſſio talis·ꝙ ſuperueniēte cōtritione vera nō
eſt confeſſio talis de neceſſitate ſalutis iteranda dum
mō poſtea ſuā impenitentiā cōfiteat᷑ ⁊ abſoluat᷑·Quī
to querat confeſſor a confitentibus aliquibus vtrum
purgari velint a criminibus omnibꝰ cito et uelociter
Si ſic dicat ꝙ ſe iuuent·rn̄dendo veritatē puraȝ·hoc
enim melius et celerius dicit·Cancel · nequit fieri q̄ȝ ſi
ad interrogata plenam veritatem quis reſpōdeat·nec
mentiat᷑·ex humilitate ſe commiſiſſe q̄ non commiſit·
nec ex verecundia que fecit dicere obmittat·Si autem
deprehenditur·velle mentiri et ſe celare vt ſepe fit per
diſcretum confeſſorem tales redarguātur vehementer
⁊ acriter· Et cōpellant᷑ veniā ſtatim querere ab hmōi
mēdacio·Quod poſtq̄ȝ fecerit rurſus blāde moneātur
⁊ leniter nihil deiceps mentiri aut celare· Si vero bis
uel ter mentiti fuerit poterūt remitti ⁊ differri uſq̄ȝ ad
tempus alteruȝ·iniungendo ut ſibi melius prouideāt
Et ſepe in altera confeſſione aperiūt oīa dum putant
mēdacia priora magis īputanda eis quo ad inaduer
tentiam q̄ȝ ad maliciam· Sexto notat Guil· gloſator

Ray·ꝙ penitentiarius non debet eē nimis ſcrupuloſꝰ
ſi forte aliquā de interrogationibꝰ iſtis·ſ· que a doc/
toribus ponunt᷑ propter occupationem·aut propter
obliuionem·aut propter ſimplicitatem obmittat· dū
tamen non laboret craſſa ignorantia·uel ſupina· aut
negligentia diſſoluta· vix eniꝫ contingit aut nunꝗꝫ·ꝙ
penitentiarius quantūcunqꝫ diſcretus obſeruet oīa ſcꝫ
de ſeptem peccatorum capitaliū circunſtantiis ⁊ eoꝝ
filiabꝰ ſingulis et de octo circūſtantiis illiꝰ verſꝰ· qs
quid ubi per quos quotiens cur quō quando· Ac de
ſingulorū etiam generalium ſtatibus ac eoꝝ propriis
peccatis interroget· Idcirco etiam ɔſolatorie di· Bo/
nauētura· Nō fiat explicita interrogatio· niſi de iſtis
de quibꝰ oībus manifeſtū eſt ꝙ ſunt peccata vt ſunt
trāſgreſſiones preceptorū decalogi cōmiſſio·vii· mor
talium·abuſio·v·ſenſuū. de iſtis ē ōnino īterrogāduꝫ
ꝑ ɔfeſſorē·quādo videt ɔfitentē negligentē aut igno
rantē. hec ille· Dicit āt ſic Hūber·Peccator ſaltē inqui
rēdus eſt de his quinqꝫ· De odio vtrū aliquem odio
habeat propter factum uel dictū ſuū· De peccato lux
urie· De iniuria proximi·ſ·furto rapina uel alteri illa
ta iniuria· De īobedientia uł fractione pniē· uł nō ob
ſuatione ſolemnitatuꝫ uel alio modo· Et de peccatis
oris vt ɔuiciis detractionibus·maledictionibus·pra
uis cōſiliis. Iſta quinqꝫ ſaltem debet inquirere a pec
catore qui audit confeſſiones quando per occupatio
nem querere plura nō pōt·hec ille· Tutior tñ via aper
ta eſt in tercia regula primi capituli· Septimo infor/
met rudes confitētes ſi indigent tūc·uel in ɔfeſſionis
principio que ⁊ quot confiteri teneātur· Primo ōnia

peccata mortalia que memoria quis habet. ⁊ que ſibi
apparent eſſe talia. nec ſolū talia. ſ; etiā circunſtantias
peccatoꝝ in aliam ſpeciem peccati mortalis trahētes
id eſt q̄ ſunt cōtra ſpāle preceptū. Et circūſtantias ſm
quoſdā aggrauantes notabiliter vt ſi ſubtraxit uel le
ſit multū et q̄tum leſit. immo etiā omnia que dubitat
probabiliter an ſint mortalia. Inſup quotas mortali
um ⁊ prefatorum oīm. ſeu vices ſi memorare pōt nec
crimina detegat alioꝝ nominādo eos. uł ſignis certis
notificando. niſi forte peccata talia ſint q̄ nullo mō
poſſunt aliter aperiri vt ſi ſorore; vnicā male cogno/
uerit aut vir uxorem. aut in inceſtu cū matre. niſi ſic di
cat et apud talē que reuelatio debeat prodeſſe nō ob/
eſſe eis qui detegunt᷑. Quo caſu nihilominus. magna
cautela requiritur ad confitentē et ↄfeſſorē ne zelo ꝓ/
ficiendi indiſcreto fallant᷑. Quando aūt nominatio
ſeu expreſſio obeē poſſet. et circunſtantia in aliā ſpeci
em trahit tunc de licentia proprii confeſſoris querat
alium qui nec noſcit perſonam nec noſcitur⁹ ſit veri/
ſimiliter. Qꝫ ſi talem confeſſorem omnino habere non
poſſet et imminet caſus neceſſitatis ut ſi ſe putat ſtatī
moriturum tūc dicit Tho. debet famā ꝓximi cuſtodi/
re q̄tum pōt. ſ; magis debet ſuam ↄſcientiā purgare
Et ſi confeſſor audit cōfitentem nominare. uł notare
pſonā aliā ſine neceſſitate vbi malū p̄ſerti; ſeq poſſet.
acriter reprehendat. ⁊ iubeat culpā iſtam confiteri ſpe
cialiter ⁊ cauere in futurum. Ecce vi. habes ſecundum
que eſt confitendu;. vnde Auguſti. ⁊ ponit᷑ i. iiii. li. di.
xvi. Cōſideret. ſ. peccator qualitatē crimis ī loco ī tpe

in perſeuerantia in varietate perſonarum· Super quo Sco· in· iiii· di· xvii· Saltem iſtas dico aggrauãtes circũſtantias neceſſario confitendas· q̃ ſpeciali probibitione ⁊ precepto probibẽt᷑· uerbi gratia· alienũ accipere eſt illicitum· ſʒ ſpãli probibitione probibet᷑ accipere de loco ſacro· et iõ ſpeciale peccatũ ſacrilegu p hãc circũſtantiã ↄſtituit᷑· Sil'iter ẽ illicitũ nõ ſuã cognoſcere ſʒ ſi ſit propinqua ſpãli ꝓbibitione probibet᷑· ⁊ iõ ſpãle pctm̃· ſ· iceſtus p hãc circũſtantiã ↄſtituit᷑· ⁊ frequẽtia etiã non eſt dubium et circũſtantia ſimpliciter ponens ad peccatũ· qꝛ qualibet vice nouũ peccatũ cõmittit᷑· Et de ſimilibꝰ ſimile habeat᷑ iudiciũ· hec Sco· Ex bis patet ꝙ confeſſor diſtincte querere debet uel informare cõfitentẽ· ut dicat locũ ſacrũ ſi in eo notabile peccatum cõmiſit· Item perſonam in genere non in ſpecie cum qua notabiliter peccauit· ut ſi ſit monialis' votiua in ſacris· propinqua ſeu attinens ſibi cum qua luxuriatus eſt aliquis· pater aut mater ſi pcuſſit et ſic de aliis· Item tempus ſacrum in quo notabiliter peccauit quia plus frangit ſecundum ſanctum· Tho· p̃ceptum de ſanctificatione ſabbati qui in dominica ul' ſimili die mortaliter peccat· q̃ʒ qui in arte mechanica tunc laborat· Item dicat quotam ſeu vicem peccatorum mortalium certam ſi ſit· ¶ Si neſciat· dicat veriſimilem bona fide· puta centies viceſies vel circiter prout apparet· ¶ Et banc quotam poteſt diſcere confeſſor et confitens ex continuatione peccati per annum uel per menſem vel per diem continuati· vt quotiens in anno feciſti· Querat quotiens in ebdomoda feciſti· ¶ Quotiens in die· ¶ Item ſi iniuriam fecit

Furto uel rapina uel ī leſione corporis notabiliter di/
cat bona fide pro quanto· puta an mutilauerit· occi/
derit centum· xx· an circiter abſtulerit· Similiter dicat
ſi talia damna intulit diuiti uel pauperi qui alias cū
ſuis modicū habuit· nec ſolum mortalia confiteatur
ſed etiam omnia que apparēt ſibi uenialia· ne forte ut
ſepe contingit talia in re ſunt mortalia que confeſſor
iudicare habet· dicit aūt ſanctus· Thomas· in· iiii· di·
xix· ꝙ in īterrogationib9 faciēdis tria ſunt attēdenda
Primo ut quilibet peccator interrogetur que cōſueue
runt in hominibus illius cōditionis habundare· Nō
enim oportet ꝙ a milite queratur de peccato clericorū
aut religioſorum aut econuerſo· Secundo ut non fiat
explicita īterrogatio de peccatis· niſi de illis q̄ ōnib9
maīfeſta ſunt· de aliis āt adīuentionib9 peccatorū ita
deb3 a lōginquo fieri īterrogatō· ut ſi omiſit dic3 ⁊ ſi
nō omiſit nō addiſcat· Tercio de peccatis p̄cipue car/
nalibus non deſcendat nimis ad particulares circun/
ſtātias q3 hmōi delectabilia quāto magis ī ſpāli cō
ſiderant· magis ɔcupiſcētiā nata ſunt mouere· ut dici
tur ī iii· ethicoꝝ· Et iō poteſt ɔtigere ut cōfeſſor talia
q̄rens et ſibi ⁊ cōfitēti noceat· hec Tho· ɔcordat Ray

Tercio ſpāliter Quō de peccatis aliquib9 p̄ſtim
luxurie cōfeſſor rimari habeat· Notandum ſm
Hūbertum ꝙ ſunt q̇dam uitia de quib9 nō eſt cautū
multum querere licet aliqui magnā uim faciāt· puta
de fide· niſi in caſu quo iſta perſona ſuſpecta eſſet de
fide· Querere tū deb3· an· xii· articulos fidei apl'oꝝ ſci
at· orationē dominicā· ſalutationē angelicā ⁊ decalo
gum· et de ſuperſtitionib9 ɔtra fidem· Alia ſunt pctā

certis officiis hominū magis cōia vel ſexui aut etati·
⁊ſecundum hoc etiam querere ſtudeat ꝓut habes in
aliis tractatib⁹ doctorū· Alia aūt ſunt peccata occul
ta et non ↄſueta ut peccata ↄtra naturam· ⁊ de ſpecie
bus aliis luxurie de quibus notāde ſunt ſequētes Cā
cel·regule Circa quas tamē ita caute te lector habeas
ꝓut declaratur ī fine hui⁹ capituli in ſecundo dubio
Regula igit̄ prima eſt Humberti partim qui dicit de
peccatis luxurie et ↄtra naturam ſpecialiter actis· nō
eſt inquirendum niſi caute ne aliquid manifeſtet̄ ſim/
plicibus qđ ipſi prius neſciuerunt quod eis poſſet eē
peccandi occaſio· Hic eniꝫ cōiter tenent doctores· Sꝫ
Cancel· addit· ſic accidit aliquando licet rariſſimū ſic
apud certū circūſpectū et confeſſorē ꝓuidū· ꝙ aperiū
tur ꝗdaꝫ ſpecies peccatorū carnis aut quedā circūſtā
tie viles quarum peccator non eſſet conſcius aut cul/
pabilis et hic forte ſcandaliſabitur uel docebitur de/
inceps agere ſimilia· licet pro certo nō videam⁹ illud
eſſe timendū quēadmodū aliqui tradunt· Hec enī tm̄
timenduꝫ eſt ꝙ propter hoc debeat obmitti diligens
inquiſitio peccatorum· Utinaꝫ mala a pueris et aliis
tam diligenter confiterentur ꝗ̄tum ſciuntur et agunt̄
ab eis· nec inquirenda eſſe iudicamus quaſi neſciant
ſed quia forte non tam grauia eſſe credūt ꝗ̄ ſunt· Aut
quia aliter nolunt manifeſtare ea. Attamē in hoc caſu
debet cum ſumma atteſtatione peccatum tale damna
ri quaſi non caderet etiam in hominibus tale quid a/
gere· Sed dicere debet ꝙ illud dicebatur ad exponē
dū diſcretioni peccatoris an ſciret deſtinguere iter ea
que feciſſet· ¶ Sunt enim quidam male reſpondentes

affirmatiue ad omnia q̄ confeſſor interrogat· Secun
da regula. Coniecturet prius confeſſor poſt īterroga
tiones q̄ſdaꝫ preābulas ſuper etate·ſtatu·conditione
ſtudio uel officio confitentis· utrum ipſe verecundus
ſit et nimio pudore detentus· quia forte puer eſt aut
femina aut exilis ꝯplexionis· Apud tales pre ceteris
pſuadendū eſt primitus·et figenduꝫ in aīo quō cōfeſ
ſio ſinceriſſima eſt·⁊ omni ſcienti deo magis fit q̄ꝫ ho
mini· Et ꝙ confeſſores ⁊ litterati ſciunt ex libris plu/
ra peccata q̄ꝫ confitēs unq̄ꝫ poſſit facere uel ſcire·veri
ſimiliter ⁊ ꝙ non ad reuelandum uel accuſandum que
runtˀ peccata ſed ad emendandum et abſoluendū ⁊ p
petuo quitādū· Et ꝙ mallet ꝯfeſſor mori·q̄ꝫ aliquod
dicendū detegere· Tollet igitur omnē talē ſuſpitionem
et oſtendet ꝙ tales poſtmodū tanq̄ꝫ filios ſuos cariſ
ſimos diliget qui ſe totos ſue fidei cōmiſerunt ¶ Ter/
cia regula·pergat confeſſor poſtmodum a generalibꝰ
ad ſpecialiora vt de turpibus ad turpia ⁊ querat a
cauſis generalibus ad effectꝰ earum ſpeciales· vt ha/
bito ꝙ aliquis conatus fuerit ſe aut alium attrectare
querat q̄ꝫdiu et q̄ꝫ ſepe luxurioſe·⁊ cuꝫ quot accidit et
a quāto tempore in tota vita· Etſi aliqua erat de ſuo
genere ⁊ finaliter in qua pte corporis completa eſt li
bido·uel altera demū ad alteram illius ſpeciē poterit
ſucceſſiue inquiſitio ptranſire· Nō ſit tn̄ confeſſor cu/
rioſꝰ pticulares peccatoꝝ modos ſeu circūſtancias in
ueſtigare que non multum augeāt lˀ variēt grauitateꝫ
in eis qm̄ naſceretˀ inde aliqn̄ ulˀ temptatio periculoſa
uel turpitudo nimia· aut ſuſpicio retardatiua confi/
tendi· Nibilominus iudicamus vtile pro ſerenatione

conſcientiarum illoꝝ qui ↄfitent̾ ut pleniꝰ explicent
ōnia q̄ꝫtum et quouſqꝫ confeſſor iudicauerit expedire
Quia forte poſtmoduꝫ grauioribꝰ vrgerent̾ ſtimulis
quaſi non bene integre peccata ſua confeſſi fuiſſent.
¶ Quarta regula. quia peccatum carnis a quibuſdam
cum ſumma difficultate poteſt extorqueri preſertim a
femineo ſexu et puerilibus. qui vltra q̄ꝫ credi bene po
teſt verecundi ſunt cōmuniter. Ideo aliquādo primo
ꝓcedat pedetentī a talibus generalibus q̄ nullā aut
paucā videntur includere culpam. qꝛ ſi peccator vult
mentiri aut fugere. ſepe deprehendit̾ per talia que na
turaliter accidunt ōnibus. aut rariſſime reperitur op/
poſitū. qualia ſi ſtatim neget. conſtat eum dicere gran/
diora. Generalitates autem exempli gracia ſecunduꝫ
Hūbertū ille uel ſimiles ſunt. poteſt queri utrū inſultꝰ
carnis aliquando patiat̾. Si rn̄det ꝙ ſic. pōt q̄ri vtrū
illa titillatio ducat euꝫ ad aliquid faciendum Et ſi ſic
quid eſt illud. Sic enī ei nihil manifeſtatur. ſed datur
ei occaſio manifeſtandi ſe. Item ſecundum eundem ſi
qs peccatū carnale perpetrauit. pōt queri ab eo vtrū
vigillando abſqꝫ naturali vſu mulierū ſimilē delecta
tionem ūq̄ꝫ habuit Et ſi ſic. q̄ritur qd faciebat. ſi vero
nō ꝑpetrauit poteſt q̄ri ab eo vtrū dormiēdo de mu
liere aliqd ſomniauerit. Et ſi ſic. utrum aliquam delec
tationē habuit. ⁊ qd tūc faciebat. Aliq tamen q̄runt v
trū vigillando ſemen effuderit abſqꝫ naturali uſu mu
lierum. Et ſi reſpondeat̾ ꝙ ſic. Queratur q̄ occaſione
accidit ei. Sꝫ inexperti opus carnale nō intelligerent
quid eſſet effuſio ſeminis. ¶ Hec Humbertus immo
vt dicit ¶ Albertus in libro de animalibus femine

plures nunq̄ ſeminãt uel ad extra polluũtur preſertī
nigre. Sed Cancellari⁹ dicit ꝙ generalitates ſecundū
quas querendum eſt ſint ille et ſimiles. Fuiſti unq̄ in
tpe ī quo cognouiſti te in ſocietatib⁹ famuloꝝ aut ſo
ciorū. ſpecialiter in lecto. Si ſic. audiuiſti unq̄ malū
de īpudicitia et mulierib⁹. Si ſic ⁊ loquebaris. Si ſic
male deſiderabas. Si ſic. utruꝫ voluerit unq̄ alter ꝙ
tangeres eū inboneſte uel inepte. Si ſic. fiat proceſſus
ulterior ſub velamine ꝙ intelligat an cōmiſſa fuerit
ibi mollicies ſiue pollutio. quia hoc peccatum cōmit/
titur bene ante pubertatis annos immo ſemper impu
tatur in vigilia dū complete tranſit cogitatio ⁊ delec/
tatio. etiā pollutione non exiſtente. His modis īquit
Cancella idem. Noui plures fuiſſe deprebenſos q in
terrogati negabãt ſe unq̄ paſſos mēbri pudendi cale
factionem uel pruritum uel erectionem qualemcunq̄
uel temptationem aut cogitationem malam de mulie
re quacūq̄. Et dū ↄuicti fuerūt de hoc mendacio. q̄re
batur. nūquid illud erat turpe ſic dimittere. quid age
bas tu. Et ſepe reſpondebãt id qđ querebatur creden
tes ex mō loquēdi ↄfeſſoris ꝙ illud non reputaretur
ad culpam ſed ad laudem. Quinta regula eſt Cōgruit
ꝓut expertus ſum ꝙ puuli et adoleſcentes maſculi in
terrogentur modis dictis de cobabitatione ſocioꝝ ⁊
famuloꝝ tāq̄ de bis q̄ pria facie min⁹ borrēt qꝛ mi/
n⁹ inſolita ſunt. poſtmodū queratᷣ de cobabitatione
mulierū. ⁊ primo ſi unq̄ in etate. v. l̄. vi. ãnoꝝ uľ eo
circa iacuerunt cū ancillis ſicut mos eſt pueroꝝ. Si ſic
Jnquiratur conformiter ad predicta. et certe reperien
tur borrenda. Conſequenter nō ſolum de ancillis. ſed

in genere ꝓximiore ad qualia non deſcēdatur·niſi q̄ſi ſubito et latenter dicēdo ſine mutatione vult9· D bo/ne video tu ſimpliciter egiſti cū talibus ⁊ talib9 ⁊ ſic heu et ſepe · Sꝫ priuſq̄ʒ dearticulet᷑ practicet᷑· Sexta regula quid amplius fiat. Sexta tū regula ē· poterit confeſſor dū ī honeſte loquēdū fuerit dicer̄ ſic· Amice nō cures ſi loquar turpiter qꝛ oportꝫ oīa in ↄfeſſione dicere·longe aliter dicerē aut ſilerem extra ↄfeſſionem ⁊ dicantur talia ſatis cōſtanter ⁊ quaſi p̄ſciantur aut nō reputētur ita grauia· Nec aſpiciat᷑ fixe vultus peccatoris·ſꝫ diuertat confeſſor vultum quaſi non curās aut forte narrans fabulaꝫ dicendo· Ego bene video tu feciſti ſic ⁊ ſic cōiter· Dic ergo totū ī nomie domini ego tibi indulgeo ſi nō alias feceris ⁊ ſi diceres ōnia mala mūdi non inde peius haberes·dic audacter·immo queri pōt ſi uelit ut ſup ōnibus diligenter interrogetur· Et ſi ſic· Subinferatur ꝙ ergo dicat in omnibus veritatem· Septima regula eſt· Applaudat confeſſor aliquando dicentibus veritatem ſuper delictis ſuis· quanto magis criminoſiſſima ⁊ abbominanda videbuntur ⁊ collaudentur de veritate·de religione·de timore dei·de ʒelo proprie ſalutis· de confidentia ad ſacerdotem ⁊ ſimilibus·et ꝙ audacter pergāt ad alia nihil heſitantes· Fit aliquando inutilius queſtio circa tales pro tūc ſi fuerint alias etiā de talib9 confeſſi Et ſi non·qualiter amplius nunc letari debent ⁊ deo gratias agere ꝙ talem eis tribuit voluntatē et oportunitatem· Expedit enim quandoq̄ʒ per confeſſioneꝫ principaliter gratias agere ·moneat poſtea ut tendat ad alta· Et ſic poſtmodū ſuadeat᷑ ꝓ bono ſuo velle

dicere circūſtātias ſuas ōnes in particulari·ſicut de an
cillis p̄dixi ut tactum eſt i·iiii·⁊·v·regulis addens ꝙ
pudor ille ad magnum meritum ſibi cedet·futurā ope
rabit᷑ tranquillitatem conſcientie ex quo nunq̄ꝫ alteri
deinceps reuelare compellet᷑· Eſtimo autē ꝙ feminis
conuerſo ordine interrogationes faciende ſunt q̄ꝫ dic
tum eſt in quarta regula prius videlicꝫ de cohabita/
tione mutua ſecuꝫ poſtea cum viris ⁊ paruulis ꝫm ꝙ
videbit᷑· Circa predictas regulas mouet ideꝫ Cancel·
duo dubia et ſoluit·Primum reprehenſibile videtur
et nimie audacitatis in confeſſore ꝙ talia preſumat a
perire qualia premiſſa ſunt· que vix certe credibilia
ſunt et fere incogitabilia niſi ab expertis aut a ſeduc/
tis aut aliunde doctis·Sed ſentiat alius quod volu
erit·Ego tamen deo fateor me plures talibꝰ induxiſſe
mediis ad confeſſionem qui fatebantur nunq̄ꝫ etiā in
lecto mortis talia fuiſſe dicturos cuiq̄ꝫ et laudabant
deum totis viribus gratias agentes ꝙ ſeſe ita aperu
erunt· Quidam et pauciſſimi retroire voluerunt ali/
quando·Sed tandem redierunt fatētes illuſionem eē
demonis qui claudere os apertuꝫ ſemel rurſus ſatage
bat·Alii iam confeſſi propter obmiſſionem huiuſmōi
interrogationis rurſus ad confitendum inducti mihi
fecerunt indicium q̄ꝫ neceſſaria ſit huiuſmodi inquiſi/
tio·Aliud dubium·Dubitabit aliquis ſe talia uł neſci
re uel nolle inquirere·quia forte eſt ut cirurgicus timi/
dus et inexpertus palleſcens aut ſpaſmū patiens i cō
ſpectu fedarum dirarumq̄ꝫ mulierum·Reſ·Fateor cau
telam eē neceſſariam et non leuiter fieri deſcenſum ad
iſta abhominanda·niſi confeſſa precedentia videant᷑

veluti inferre talem concluſionem. Q ſi quis neſciat vti cautela dimittat oſulo. ne et ſibi noceat. et pctōr ſi ſibi ſemel negauerit neqꝫ deprehenſus fuerit ſcandalizetur et vix in futurum conuinci queat.

Capitulum quartum.

QVarto videndū eſt circa finē ↄfeſſionis de duobus videlicet quō confeſſus corrigi debet ⁊ informari et probari. Naꝫ confeſſione rite peracta. primo reprehendat confeſſor reum acriter et peccata ſua enormia poſtqꝫ illa plene cognouerit. et oſtendat ei qꝫta punitione peccator dignus exiſtit. attamen cauēdum eſt ne peccator rurſus confugere poſſit ad negādum iam confeſſa. ſicut pluries repertum eſt fieri etiam poſt completam prius confeſſionem. Ideoqꝫ peccatorum explicatio habeat͛ certiſſima. Deinde quicquid ī confeſſione dixerit confeſſor. ſit tamen ipſe in fine mā ſuetus atqꝫ benignus vt ſit velut ſamaritanus bonus vulneribus ſauciati vinum increpationis et oleum ↄpaſſionis ac bone ſpei infundat. poteſt inſup dicere Ex quo talia et talia confeſſus es que ſunt grauiſſima. noli deinceps aliqua celare ſed omnia dic adhuc vt te ſimul expedias. Ita auguſtinꝰ li. de penitentia vbi dicit. Cognitis peccatis aſſit confeſſor beniuolus paratus erigere et onus ſecum portare. habeat dulcedinē in affectione. pietatem in alterius crimine. adiuuet confitentem in orando. elemoſynas faciendo ⁊ cetera bona pro eo. et cum opus fuerit etiam increpando. Deinde ſecundo quando cōfeſſor ſentit confeſſuꝫ ſe non poſſe abſoluere ab omnibus mortalibus ſed ab aliquibus. tunc ſꝫm Thomā. debet primo ↄfitens

ſimpliciter omnia peccata mortalia confiteri ei q̄ hab;
in memoria·et ab his debet eum confeſſor a quibus
poteſt abſoluere ſub forma ſequēti ſtatim·c·explican
da·atq̧ ſic ad ſuperiorē pro ulteriori abſolutione di
rigere·cui·ſ·ſuperiori debet reſeruatos etiam cōfiteri
caſus·Si tñ ſuperior talis eſt ꝙ pōt inferiori ſuā auc/
toritatem cōmittere et ↄfitentem uult remittere confi/
tendum inferiori·tunc inferior pōt abſoluere·immo
pe·de pa·in·iiii·diſ·xvii·dicit·Q ecōuerſo ſuperior
poteſt primo a maioribus peccatis abſoluere morta
libus ⁊ eundez remittere poteſt ad inferiorem ut a mi
noribꝰ peccatis mortalibus abſoluat·Et quidē eccle
ſia romana ut idē dicit hoc facit ⁊ ſic utit᷑·Et ita ſup
ponendū ē ꝙ ita fieri poſſit·Et ſic econtra fieri poteſt
nec eſt dimidiatio ſacramenti·quia ex duabus abſo/
lutionibus unum ſacramentū integratur·Poſtremo ⁊
tercio notet confeſſor·Si confitens habet aliquos ca
ſus intricatos·puta de ↄtractibus·ſi ſint liciti uel uſu
rarii·Si bona iniuſto titulo ⁊ queſita et poſſeſſa uel
ſi eſt inuolutus aliquo caſu matrimoniali·uel interfuit
bellis iniuſtis·ſi ſe inuoluit collationibus aut poſſeſſi
onibus beneficioꝝ eccleſiaſticoruꝫ uel ſententiis excō
municationis·ſuſpenſionis aut interdicti uel quibuſ/
cunq̧ ſymonie contractibus aut ſimilibus·Si de his
ↄfeſſor ſe neſcit expedire tunc ſi ↄmode pōt debꝫ face
re confitentem expectare et recurrere ad libros uel req
rere peritiores ſe·Si āt cōmode fieri non pōt·tūc enu/
mereꝫ ſibi diligenter hos caſus de quibus dubitat ⁊ i
ponat ei ut poſtea reuertatur ad ſe dum fuerit melius
conſultus uel uadat ad aliquē peritū et ſ̄m conſilium

illiꝰ ſe regat ne periclitet᷑. Sic etiā de reſtitutione faciē
da ſi dubitat faciendum ē puta in homicidio vulne/
ratione detractione. ↄtumelia. furto. rapina. et tractu
ad peccata aliorum hominum ⁊ ſimilium faciendū eſt
De ſecundo vero viꝫ de probatione ↄfitenti fienda ꝟ
experienda an confeſſus ſit ↄtritus ⁊ abſoluendus.
confeſſor de emendatione non requirat iuramentuꝫ. ꝟ
votum vel aliam obligationem ꝙ abſtineat a morta
li peccato. niſi eēt excōicatꝰ ꝑſertim de iniectione ma/
nus violente in cleruꝫ. ⁊ ſatiſfactio alicui eſſet preſtā
da. ſꝫ ſufficit dicit Hūbertus ꝙ habeat bonū ꝓpoſi/
tum ⁊ bonam voluntatem abſtinendi ab ōni mortali
peccato ſaltem in genere ⁊ ꝙ preterea ſibi diſpliceant
Cancellarius dicit ſic Querat ↄfeſſor a confeſſo an ꝓ
ponit abſtinere cum auxilio dei deinceps a peccatis
Guil. pariſienſis tractatu ſuo ſpāli de pnīa ca. penul.
gratioſius adhuc docet quō etiam ante confeſſionem
incboatā per eū qui venit ad confeſſorem gratia con
fitēdi fieri debet probatio. Si inquit hoc propoſito
venit ad confeſſorem ſcilicꝫ ut committat et tradat ſe
beneplacito dei et hoc ex amore eius. Si ſe totuꝫ pa
ratus eſt dare et tradere miſerationi dei et hac de cau
ſa non eius offenſaꝫ incurrat ut in amorē eiꝰ et grati/
am redeat mortuꝰ. in ſe vīcula dirupta eē cognoſcat.
Si tm̄ ſui amorem eſt ei largitus clementiſſimus deus
vt de ſe toto ſtudio beneplacitum eius paratus ſit fa
cere pro conſilio ſacerdotis cui anima eius curanda ⁊
regenda a deo commiſſa eſt. nullatenus de ſalute eius
dubitet. Quis enim dubitet deum hmōi penitentem
pleniſſime poſſidere. hec ille. Si igit᷑ confeſſor ſecūdū

iſtū ante confeſſionis initium taliter diſpoſitum cōſo
lari debet prout late docet idem· Quid de eo ſentien/
dū eſt qui poſt cōfeſſionem ſe beniuolū oſtēdit·pe·de
pa·ſup·iiii·di·xvii·dicit. A penitente requirat᷑ ſi peni
tet· Et ſi dolor eius inſufficiens eſt·an vellet dolorem
ſufficientem habere·⁊ ſi non habet ſi hocipſuꝫ ſibi diſ
plicet·et hoc ſufficit·ſm illud· Concupiuit anima mea
deſi·iuſtifi·tu·in omni tpe· Et ſm illud Patris qui ha
buit coram xp̄o filium a demone poſſeſſum dicentis
Credo domine·adiuua domine incredibilitatem meā
Tamen ſecundum prefatos doctores etiā exigitur ꝙ
careat odio mortalis peccati contra alium· Iteꝫ occa
ſiones peccatorum mortalium certas et proximas vi
tare proponat vt ↄcubinā de domo quā ībabitat eii
ciat publicam·vel adulteram quā habet ſimiliter· Itē
nulli iniungat᷑ penitentia qui habet officium qđ ſecū/
dū ↄſcientiam ſuam facere nō poteſt ſine peccato mor
tali niſi deſerat illud officiuꝫ· Item ſi habeat aliquaꝫ
aliam occaſioneꝫ peccandi·et veriſimile eſt·ꝙ nō poſ/
ſit ſibi cauere a mortali peccato niſi eā a ſe remoueat
vt eſt cohabitatio mulieris ſuſpecte cum qua peccare
ↄſueuit·nō det᷑ ei penitencia niſi occaſionem iſtaꝫ a ſe
remoueat· Itē videat ut operā dare proponat effica
cē ad diſcendum ſi neſcit orationē dominicā·ſimbolū
apoſtoloꝝ·⁊ decalogū· Itē ut uelit ille ſatiſfacere pro
poſſe de iniuriis·et aliis reſtitutōib9 debitis qn̄ tenet᷑
de quo videndi ſunt tractatus diuerſorum doctorū
Item dicimus dicit Cancel·de reuocatione ſeductorū
malis conſiliis ·et moribꝰ per eum et de diffamatis in
iuſte et ſimilibus ·non requirendo tamen vltra illud

quod veriſimiliter fieri poteſt talia repetendo· Si aūt dicit ſe nolle uel nō poſſe abſtinere ab aliquo mortali tunc nō eſt ei iniungenda penitentia tanꝙ̄ i ſacramēto· Sed ſignificandū eſt ei ꝙ ſi decederet in ſtatu tali damnaretur·et ꝙ in tali ſtatu nō cōicet·alias mortali nouo ſe inuolueret· Et ꝙ nullus ſacerdos etiā papa eum abſoluere poſſet in tali impenitentia· Etſi ſacer/dos abſolutionem tali daret·mortaliter peccare poſ/ſet· Et ꝙ iſtam confeſſionem tenet̄ iterare niſi ſtatim peniteret uel in breui· Conſule eū tamen dicendo ſibi utilitates conſequentes ſuam confeſſionem que tacte ſunt ca·ii·iiii·puncto· Iniungatqꝫ ei aliqualem peni/tentiam in ieiunando·orando·elemoſyna·peregrina/tione et ſimilibꝰ ut deus illū illuſtret ſua gratia· Multum pro tunc valent exhortationes cōfeſſoris facte tali impenitenti vīꝫ de igne inferni et penis eiuſdē de gaudiis celi·de periculo mortis et ſimilibus īmo dicit Bonauen· Qui accedit ad confeſſionem et abſolutionem plenariam habens de commiſſo ſic ꝙ nollet non commiſiſſe uel ꝯtinuat uel non vult reſtituere alienum quando poſſet vel non dimittere rancorē tunc peccat mortaliter quia quantum in ſe eſt ſacramentum irritū facit· dicit enim Sco· Qui iniūctam ſibi penitentiam et a ſacerdote receptam voluntarie et ſine cauſa abiiceret·nolens adimplere·talis inobedientia mortale peccatum eēt quia tranſgreſſio precepti eccleſie eſſet et xp̄i vicarii· Ultimo caueat ne vnꝙ̄ ꝙ̄tum poteſt peccatorem implacatum ire permittat Iubeat eum potius redire ad ſe et reuerti ut denuo cura ſaucii attemptet̄·

Capitulum·v·

QVinto quō penitentia ſit iniungenda·dicit· hū
bertus· Videat confeſſor ut paruas iniungat pe
nitentias quia melius eſt per ꝑuam penitentiā ponere
hominem in purgatorium q̃ꝫ cum magna in infernum
Proinde conſideret penitentis diuitias. paupertateꝫ
ſenium·deuotionem ꝯuictū et ſimiles circunſtantias·⁊
ſecundum eaſdem confitenti ſalubrem penitentiam in
oratione·in elemoſyna·ieiunio·peregrinatione· uel in
vno uel in pluribus eoꝝ faciendā ꝓponat· Et nullā
imponat niſi quā voluntarie confitens ſuſcipere vult
Et q̃ꝫuis penitentie omnes ut dictum eſt ſint arbitra/
rie·i·ad arbitriū confeſſoris poſite·debꝫ tamē hoc ar
bitriū fulcitū eē ratione et arte·ut quantū pōt ꝯfeſſor
peccatis obuiet ex propoſito per opa virtutū·Opti/
ma aūt penitētia ē ſi fieret·quā xp̄us iniūxit adultere
dicens vade et āplius noli peccare·Bona pn̄ia eſt de
bita reꝝ reſtituendarū redditio· Quādo uero penitē
ti numerum orationū et aliaruꝫ penitentiaꝝ iniungit
dicit hū·Dicat ei et illud intendat ꝙ ſi aliquādo nō
dixerit nō ei ad culpam īputet̄ ad minꝰ mortaleꝫ·Ca
ueat iterū ne ei iniungat pn̄iaꝫ vnde ſequat̄ ſcandalū
ſicut accidit qn̄ adoleſcētul̄ q̄ viros habēt zelotipos
aliquid iniungit̄ vnde ſuſpicio viroꝝ contra eas ro/
boretur· vt eſt ieiunare in pane et aqua in flagellādo
ſe et ſimilibus·nec iniungat per quod alteri ꝑiudiciū
fieri poſſit ut non reddendo debitum· In ſequeſtran/
do ſe a thoro cōiugis ad tempus· Item dicat ꝙ non
dat ei tantā penitentiā q̃ꝫtam meruit· Quia regulari/
ter pro vno mortali pct̄ō ſeptēnis pn̄ia iiungēda eēt

Item dicat ei q̄ iniungit et dat ei penitentiā oīm pec
catorum suoꝝ·iſta quinqꝫ ſcilicꝫ ōnia bona que fecerit
omnia mala que ſuſtinuerit ·omnia bona que alii pro
eo fecerint·et labores omnes quos bene tulerit·et idul
gentias quas acquiſierit·Item det poteſtatem q̄tum
valet cuicūqꝫ qui poſtmodū ɔfiteri voluerit ut relax
are ſibi poſſit de pnīa ei iniūcta·ſi forte ſibi videbitur
expedire·Iteꝫ inducat ad frequenter ɔfitendum et p̄/
dicationes libenter audiendum· ad opa mīe exercen/
da·ut viſitare hoſpitalia·leproſoria ⁊c̄·⁊ iniungat ta
lia ſi videbit̄ expedire· Itē inſtruat ut redeat quoti/
ens peccatuꝫ oblitum in confeſſione memorie poſtea
occurrit ut confiteat̄·Qui aūt firmuꝫ propoſitum ab/
ſtinendi in penitente reperit ſm̄ quinqꝫ regulas ſe ha
bere debet uel alium cui penitentiaꝫ iniungit ·Primo
ſm̄ Caſſianū·Illi vitio ad quod āplius īclinat̄ et qđ
maius eſt obuiet ſpeciali conatu·orādo·ieiunādo·ele/
moſynas dādo ⁊ huiuſmodi cōtra ipſuꝫ·Et ſi placet
petat ut in penitentiam iniungātur iſta Secunda ɔtra
tale vitiuꝫ firmiter ſtatuat ſi recidiuet ī futurum tunc
velit per tres dies immediate ſequētes ſic penitere· q̄
in prima ieiunet in pane et aqua uel aliter· In ſecūda
die orare numeruꝫ certuꝫ pſalmoꝝ· In tercio vero die
uelit dare ī elemoſynam aliquid ſibi carum uel certaꝫ
pecuniam· Tercia regula·proponat firmiter quotienſ
cunqꝫ recidiuabit infra triduum poſtea ſtatim cōfiteri
Quarta regula ꝓpoſito firmo aut voto aut alia ob/
ligatione ad tempus ſe obliget q̄ in caſu quo eū tam
vehementer tēptari ɔtingeret ſic q̄ pcт̄m ꝑpetrare ꝓ
ponerꝫ nihilomı⁹ aū ꝑpetracōeꝫ uelit ꝑus dicere· vii

pſalmos uel flectere genua aliquotiens uel intrare ec/
cleſiam aliquam ⁊ ibi añ ymaginem crucifixi uel virgi
nis uel ſancti alicuius aliquid orare · quia ſic forte iu
uabit᷑ Quĩta hõ talis aſſuefaciat ut qñ tẽptatio nota
bilis peccati appropĩquat · ymaginari tunc fortiter in
cipiat aliqđ terribile ut xp̃i paſſionẽ · mortẽ ꝓpriam
ignẽ ĩferni ⁊ ſic ſil'ia ut ſaltem ſic reſipiſcat a malo faci
lius Hec Cancel · Itẽ qđ dctm̃ ẽ ꝙ ꝯfeſſor penitentiaꝫ
non aliã debꝫ iniũgere qꝫ de ꝯſenſu peccatoris ⁊ de q̃
ſperet impletionem addit ſic Cancel · niſi forte peccata
eſſent publica et ſcandaloſa pro quibus ad reproba/
tionem cogi debet inuitus · Ceterꝝ dicit ideꝫ põt aliqñ
penitentia dari de non peccando tali ⁊ tali crimine ꝑ
certũ tempus futuruꝫ ſub aliqua pena pecuniaria uel
corporali ſoluenda efficaciter añ ricidiuũ et poſt etiã
ſi recidiuat aut ſub debito redeundi ad ꝯfeſſionẽ ĩfra
triduũ ul' biduũ pꝰ ꝑpetrationem delicti aut aliquid
hmõi · Cõmoneat᷑ tñ ꝯfeſſꝰ ipe ne pñiaꝫ hãc aut aliaꝫ
quãlibet acceptet · ſi nõ ꝓponit ſe eam firmiter ĩpletu
rũ · agnoueritqꝫ ſe grauiꝰ ĩ purgatorio qꝫ in hoc mũdo
ſoluturũ omnia · Poſtremo de nõ manifeſtãdo pñiaꝫ
ſuã et ea q̃ in ꝯfeſſione dicta ſunt et fuerũt acta · Et de
non reſpõdendo curioſe deſup interrogantibꝰ mone/
atur · quia ſecundum pe · de pa · et Can · Omnia ad con
feſſionẽ pertinentia ut penitentia iniuncta · ⁊ ĩterroga
tiones facte ⁊ cetera nõ ĩducentia ad maluꝫ ſunt de ꝯ
feſſionis ſecreto propter quod peccant · ⁊ nõ excuſat
eos ignorantia qui penitentias ſuas ⁊ ea q̃ ſacerdos
eis dixit paſſim dicunt · Et qui etiam ſuper hoc inqui
runt quia talia per indirectuꝫ cauſant aliqñ irriſionẽ

ſacerdotis aut confeſſi culpam.

Capitulum vi.

SExto circa formã abſolutionis notet confeſſor
primo an confitens ſit innodatus aliquo vincu
lo excõmunicationis maioris aut etiã minoris. Si mi
noris tunc eum ſub iſta forma ab eodem abſoluat.
Ego te abſoluo a vinculo excõmunicationis minoris
In noĩe p. ꝛ. fi. ꝛ ſ. ſ. Amẽ. Vel per ſingula uerba equi
pollentia. Si dubitat ſe incidiſſe ↄfitẽs minorem ex/
cõmunicationẽ. etiã ſemp tutius eſt dicere Ego te ab/
ſoluo a vinculo excõicationis minoris ſi ligaris et re
ſtituo te ſacramentis eccleſie. In nomine pa. ꝛ fi. ꝛ. ſ. ſ.
Et ſecundum quoſdam expediret hoc facere in princi
pio confeſſionis. Si quis incidit maiorem excõmuni
cationẽ ubi eſt publicũ ꝛ cõfeſſor ſcit extra ↄfeſſioneꝫ
ſacramentalẽ. tũc ſi confeſſor habꝫ auctoritatem ꝉ aliꝯ
qui idẽ habꝫ. excõicatũ debet abſoluere ĩ loco aliquo
honeſto reũ exp oliatuꝫ. uꝉ humiliatũ aliter. Cũ pſal.
Miſerere mei deꝯ vapulãdo reũ ĩterĩ cũ virga aliquo
tiens et cuꝫ oratione dominica ac collecta ꝓ peccatis
oĩbꝯ premiſſis pretermittendo ↄfiteor. et ĩ caſu quo p
cuſſit clericũ iurando ut dicitᷣ in ſummis de ſtãdo iu/
dicio eccleſie. id eſt abſoluẽtis. et poſtea iniungat ſibi
ꝙ de cetero ſimile nõ faciet. Ultimo aũt cõcludat for
mã abſolutionis. Auctoritate qua fungor abſoluo te
a vinculis excõicationis ꝛ ſpecialiter ab excõmunica
tione qua ligatus es pro hoc uel hoc fcͣtõ et reſtituo
te ſacramẽtis eccleſie. In nomine p. ꝛ f. ꝛ. ſ. ſ. Si aũt ex
cõicatio maior ſit occulta ſi cõfeſſor habet auctorita
tem abſoluendi caueat ne in publico reũ ut premittitᷣ

abſoluat niſi de licentia eius ſi in ſecreto confeſſus eſt
ſꝫ in loco ſecreto eum abſoluat· Et ſm̄ Cancellarium
¶Forma abſolutionis ab excõmunicatione ē iſta que
debet primo ·i· an̄ abſolutionē ꝓ peccatis fieri ·Ego
abſoluo te a ſentencia excõmunicationis et reſtituo te
ſacramētis eccleſie· In no ·pa ·⁊·fi·et·ſ·ſ· Deīde ſequat᷑
abſolutio pro peccatis ſicū excõmunicatione pct̄m̄ i
cludit᷑ neceſſario confitendū ſacramentaliter ·Ego ab
ſoluo te a peccatis tuis· In noīe pa·et fi·et·ſ·ſ·Amen
Tutiuſqꝫ eſt iſtis formis nihil imiſcere hec ille·Eſt igi
tur forma abſolutionis pro peccatis pſuppoſita bōa
intentione ſufficiens in omni caſu iſta· Dn̄s nr̄ Iheſ⁹
xp̄s te abſoluat et ego te abſoluo a peccatis tuis In
nomine pa·et·fi·et·ſ·ſ· Amē· Hec oportet addere ōni/
bus quia ſufficienter ſubintelligitur ab oīb⁹ a quib⁹
pōt· Et ſi tutius ambulare vult·ne forte viculo mino
ris excōicationis ſit innodat⁹ dicat· Dn̄s nr̄ Iheſus
xp̄us te abſoluat et ego te abſoluo a ſnīa minoris ex
cōicationis ſi ligaris·⁊ a peccatis tuis· In·n·p·et·fi·⁊
ſ·ſ·· Amē· Valet tamē ſi cōfitentib⁹ dicat᷑ ut dicāt pri
mo ſuū·Confiteor generale · Deinde propter reuerenti
am ſacramenti dicat ſacerdos· Miſereat᷑ tui ⁊c̄·abſo
lutionē et remiſſionez ⁊c̄·Deinde formas prefatas ne
ceſſarias ad formā ꝓut caſ⁹ exigunt· Vltimo pōt ad
dere ſic meritū domini noſtri Ihū xp̄i beatiſſime vir/
ginis ⁊ ōnium ſanctorum merita·oīa bona q̄ feceris
et mala que ſuſtinueris·labores tui boni·et bona que
alii ꝓ te fecerīt ac indulgentie ſi quas acquiſieris·ſint
tibi in remiſſionē peccatorum tuorum ōniuꝫ·et ī aug/
mētū vite eterne· Amen·quia ex iſta additione dicunt

doctores q̄ꝛ oñia in tali additione incluſa maiorē effi
caciaꝫ habebunt ſatiſfaciendi pro peccatis·quia non
ſolum ex genere operis bona erunt·uel ex radice cari/
tatis·ſꝫ etiam efficaciā ſpālem habebunt ex ſacramen
to penitentie ſeu ex clauibus eccleſie per confeſſorem
applicatis· Quia uero aliqui non ſolū tenent᷑ vīculis
ſeu ſentenciis·ſꝫ etiam ſuſpenſionis ⁊ interdicti·et in/
digent diſpenſatione ſup irregularitate vna uel pluri
bus contractis· Si ep̄us uel legatus alicui confeſſori
dat auctoritatē talium ſuper aliquo in caſibꝰ in qbꝰ
ſaltem prefatus prelatus dare pōt oībus ⁊ ſingulis·ꝑ
ſi eſt in religione aliqua ubi ordinis priuilegia ad p̄
miſſa extendunt ſe tunc ſub illa forma pōt abſoluere
Dñs nr̄ Iheſꝰ xp̄us te abſoluat et ego auctoritate q̄
fungor abſoluo te a vinculis excōicationis ſuſpēſio/
nis ⁊ interdicti ſi indiges·et diſpenſo tecū ſup irregu/
laritate uel irregularitatibus·ſi quā uel quas cōtrax/
iſti in nomine p·⁊·fi·⁊ ſ·ſ· Solet aūt dominus papa a
liquando quibuſdam tantā gratiā facere ut ſimplici/
ter·ab ōnibꝰ cēſuris et penis iuris ⁊ hominis poſſint
abſolui in foro ſaltem ɔſcie· Et tūc confeſſor pōt iſta
forma vti. quā a curia romana recepi et vſus ſuꝫ ſepe
viꝫ· De plenitudine poteſtatis apoſtolice cuiꝰ aucto
ritatē pro pñti gero· Abſoluo te ab omnibus cenſuris
ecc̄ſaſticiſ ſentēciis vīculis excōicationū·ſuſpēſionū ⁊ ī
terdicti tā a iure q̄ꝫ ab hoīe latis necnō et ab ōnibus
negligentiis et defectibus commiſſis in adminiſtrati/
one ſacramentorum officiis et actibus tuis uel noīe
tuo factis· Supplendo de ſolita apoſtolice ſedis cle
mentia·omnes defectus eorūdem aboleo etiam omnē

maculam infamie ⁊ inabilitatis undecunq̧ cõtractis Diſpenſoq̧ tecum ſuper omni irregularitate· ſimonia in ordine et beneficio actiue ꝉ paſſiue quacunq̧ occa/ſione uꝉ cauſa circa te in collatione ordinum et alioꝝ ſacramentorum contractis· ſeu cõmiſſis Reſtituo te ⁊ abilito te ad ſtatus· famam· honores· executiones of ficiorum eccleſiaſticorum quorumcunq̧· ac ad omnes gradus dignitatum et honorũ ad beneficia eccleſiaſti ca habita et habẽda· Et tibi de his que habes de no uo prouideo relaxando tibi fructus quos male perce piſti ſeu leſa conſcientia ex eiſdem· Et alia que ĩ ludo ex ſucceſſione ac alias ad te peruenerunt q̃ ſubiacent reſtitutioni uage in forma pleniſſima in· n· p· ⁊ fi· ⁊ ſ· ſ Item de locis tuis et rebus ſacris omnia ĩterdicta et alias inabilitates tollo ac ĩ domino relaxo· populum ac perſonas ad tuam curã pertinentes a premiſſis cen ſuris eccleſiaſticis a iure uel homine latis inueteratis quas nullus proſequitur abſoluo· et interdicta tol/lo et relaxo· Diſpenſationes· abſolutiones et indulta eiſdem conceſſa et inpenſa ratifico ſupplendo oẽs de/fectus ſi qui interuenerĩt in eiſdeʒ· Et hec õnia de ple nitudine poteſtatis apꝉice mihi pro pñti ſup perſo/nã tuam ↄceſſe facio· ac robur habere uolo diſpenſa tionibus apoſtolicis· nõ obſtantibus quibuſcunq̧ in ↄtrariũ faciẽtibꝰ· Si ãt qs dubitat an pro iſtis ſpãlis exigit᷑ forma abſoluendi neceſſaria qui a ſede apꝉica hñt priuilegiũ ꝙ ĩ articulo mortis dũtaxat ſemel poſ ſint habere plenã remiſſionẽ oĩm ſuorũ peccaminuʒ· i· a pena et culpa ut alii exprimunt· Reſ· ꝫm ꝙ a mag/nis tam in ↄcilio conſtantienſi q̃ꝫ baſi· audiui ꝙ nõ ſꝫ

ſufficit q̄ ea omnia et ſingula faciant pro quibus in
dulgentia prefata dat᷑ prout in bullis uel priuilegiis
taliū exprimitur. Nec putet aliquis q̄ qn̄ ſemel quis
in articulo mortis fuit et uſus eſt q̄ poſtea in alio ar/
ticulo mortis uti valeat. niſi papa latiorē auctorita
tem daret q̄ dat quando ponit q̄ in articulo mortis
dumtaxat ſemel. Et ita reſponderunt in concilio con/
ſtantienſi litteratiſſimi viri plures de hoc requiſiti nec
mirū q2 priuilegium de indulgentiis tm̄ dat quantū
ſonat non autem extendi debet vltra.

Capitulum. vii.

Septimo videat confeſſor. ſi confitēs ē infirm9 ī
periculo mortis querat ab eo ↄfeſſor ſi ſit īpli/
catus uīculo excōicationis maioris vno uł pluribus
Et ſi ſic. ſatiſfaciat et ꝓ abſoluere potēti mittat. ⁊ hoc
ſi non ſit periculū in mora. Si aūt periculum ē in mo
ra recipiat confeſſor cautionem ſup premiſſis ab infir
mo ſi ↄualuerit. q̄ faciat emendā ⁊ ſe citi9 quo potue
rit cōponat cum leſo. Et q̄ heredes ꝓmittant ſilia. ſi
infirm9 deceſſerit. Et abſoluere ſe ꝑmittat ab habente
auctoritatē ſup tali excōicatione. Deīde abſoluat eū
ī mortis articulo q2 ī iſto h3 auctoritatē ſup oēs ſen/
tentias et oīa pctā. nec op3 fieri abſolutionē niſi ſicut
dctm̄ ē ī ꝑcedēti ca. īformet āt eū ut ſi ↄualuerit a ſuo
iudice citius quo poſſit ꝑmittat ſe abſoluere ab excō
municatione alias de nouo īcidꝫ eandē. Similiter de
pctis r̄ſuati ad ſupioꝝ auctoritatē ſe trāſferat cū po
tuerit Si v̄o reſtituir̄ hēat de vſura. ↄtractu malo. de
bit ł alius qbuſcūqꝫ ꝓpōat illud facer̄ ⁊ coopet᷑ q̄tū
poterit ut heredes illud faciāt qd̄ ipſe moritur9 neqꝫ

facere. Hic etiam de votis realib9. ut ſi vouit dare. x. florenos in eccleſia aliqua diſtante uel propiqua. da re tenent᷑ heredes. x. florenos illuc. Ita ſi moriturus vouit ire ad aliquem ſanctuꝫ cū x. perſonis ꝺducēdis heredes. x. perſonas mittant. quia reale votum tange re videt᷑ ille caſus. vt dicit. pe. pa. Secus eſt de perſo/ nalibus votis morituri ꝙ᷑ de realibus Hortet᷑ mori/ turum ut teſtamentum quantum poteſt ordinet. ſic vt eo mortuo executio fiat. ⁊ non lites inter heredes. Itē mortuo eo hortet᷑ confeſſor heredes uel filiū aut ami cos mortui ut executio fiat debitorum prefatorū Itē ſi moriturus debitis obligatur uel votis perficiendis ad ſanctos uel ad peregrinationes iſta de conſenſu ⁊ licentia ſpeciali confeſſor ordinet ſcripto mandari ut expediantur poſt mortem. Non debet autem confeſ ſor tale morituro iniūgere ſed innoteſcere pn̄iam niſi forte aliquid modice orationis uel geſtus deuoti poſ ſit facere competenter. Addat confeſſor informando moriturum. vt ſi conualuerit penitentiam taxataꝫ ip ſemet faciat ſiue ſit parua ſiue magna. Et ut eandem penitentiam ſi amicos aliquos habet ⁊ ipſe moriatur velint ſatiſfacere. eandem penitentiam ſuper ſe recipi endo in pte ſaltem uel in toto. Qui ꝙ᷑to eēnt deuotio/ res tanto meliores pro ſatiſfactione. Ultio dicit Hū bertus ſit confeſſor ſecretus ne vnꝙ᷑ directe uł indirec te de longe uel de prope ī genere ł in particulari poſ ſit aliquid percipi de ore uel ſcripto eius. aut nutu. ri ſu. uel geſtu ꝙ aliquā notā habeat de aliqua reuelati one quantumcūꝙ᷑ leui. Unde caueat ne vnꝙ᷑ dicat in ſermone uel in priuata collatione. Ego audiui hmōi

caſus in confeſſione · quia ſimplices credunt q͞ ſic re/
uelatio· Nec unq̄ debet dicere· In illa abbatia uel in
illo capitulo ·ciuitate uel villa in quibus audiuit con
feſſiones ſunt multa mala·ul' hm̄oi ·nec deberet etiam
in ſpeciali laudare aliquem cui9 confeſſionez audiuit
de virginitate uel innocentia et hm̄oi·ne apud ſapien
tes cū de alio oriret' verbuz quē etiaz audiuiſſet ⁊ nō
ita laudaret poſſet oriri ſuſpicio q͞ idem bonum non
eſſet in illo· Nec unq̄ deberet propter aliquod genus
peccati confitenti oſtendere minorem familiaritatem l'
ſigna dilectionis minoris· Inſuper multum caueat ne
de eo qui ſibi confeſſus eſt·dicat eiuſdem modum cō
fitendi intricatum·ſcrupuloſum·et inordinatum·eius
proteruiaz·inobedientiam uel aliam confitentis circū
ſtantiam in confeſſione ſolum perceptam per quaz cō
feſſus erubeſceret ſi manifeſtaret'· alias ibi periculum
eſt grauis peccati ut multi doctores expreſſe dicunt·
Quando uero confeſſor aliquid de auditis ſolum in
confeſſione·extra confeſſionez dicere petit'·tunc extra
confeſſionem prius recipiat a confitente diſtincte licē
tiam de quibus poſſit loqui extra confeſſionez et de
quibus non·quib9 pſonis·et quibus non·⁊ exprimat
iſta confitens per ſeipm̄ confeſſori extra cōfeſſionem·

Tercia pars·Capitulum primum·

TErcia pars erit de confeſſionem ſequentibus vi
delicet de reſtituendi debito· Nam circa peccata
per que quis damnificauit proximū iniuſte non ſuf/
ficit contritio uel dolor de preteritis et cōfeſſio ac ab
ſolutio·immo nec propoſitum non damnificandi in
futuro·niſi fiat ut oportet reſtitutio· Idcirco de reſti

tutione videndũ eſt. Sunt áutẽ.iiii.ſecundum q̄ otin
git neceſſario fieri reſtitutionẽ videlicȝ diuitie tpales
fama. ſeu honores.leſiones corpales.et virtutes mo/
rales.de quibꝰ per ſingula uidendũ erit. Quo ad pri/
mũ uidẽda ſunt ſeptẽ.ſ.an reſtitutio ſit faciẽda. Quis
teneat᷑ reſtituere. Quid ⁊ q̄ꝫtũ tenet᷑ reſtituere. quando
vbi.ſeu cui.quomodo.⁊ per quẽ. Quo ad primũ ſcien
dum ꝙ de re aliena ablata iniuſte inuito dño reſtitu/
tio facienda eſt regulariter.niſi rationabilis excuſatio
locum habeat. Primũ patȝ ꝑ illud Luce.xix. Zacheꝰ
Ego dimidiũ bonoꝝ meoꝝ do pauperibus.et ſi q̄d
aliquē fraudaui.reddo quadruplũ. Cui Jheſus ait
Hodie ſalus domui huic facta eſt. Ergo priuſq̄ꝫ vo/
luntatē reddendi haberet non erat ei ſalus.ergo ꝑ re
ſtitutionẽ defraudati fit ſalꝰ Itẽ Luce ſecũdo.⁊ Ma
thei.xxii.ait Xpiſtꝰ. Reddite q̄ ſunt ceſaris ceſari.⁊
que ſunt dei deo. Ibi gloſa Tributum et pecuniā red
dite ceſari decimas et victimas reddite deo. Item ad
Romanos.xiii. Reddite omnibus debita .cui tributũ
tributũ.cui vectigal vectigal.cui honorẽ honorẽ. Itẽ
Jacobi quĩto. Ecce merces operarioꝝ qui meſſuerũt
regiones veſtras q̄ fraudata eſt a vobis clamat.et cla
mor eius in aures dñi ſabaoth introiuit. Item alienũ
retinere eſt contra preceptum dei. Deu. v. Non furtũ
facies . Non concupiſces rem proximi tui . Idem
Dictant tam leges eccleſiaſtice q̄ꝫ ciuiles ymmo lex di
uina vetus et noua.euangelice et naturalis ratio que
dictat. Quod tibi non vis fieri alteri non feceris. ¶
Secundum videlicet ꝙ aliquando excuſatur quis a
reſtitutione patet in. v. caſibus di pe de pa.in.iiii.di.

xv. primus propter impoſſibilitatē. videlicet quia
non habet vnde reſtituat et eſt moriturus ſtatim. Se/
cundus propter creditorum remiſſionem. niſi in duo/
bus caſibus. vnus eſt. ſi non poteſt creditor donare.
puta quia non habet adminiſtrationem talis rei. Aliꝰ
quando in iure cautum eſt. ꝙ remiſſio non valet tunc
nō excuſat ſicut in iudicante delegato qui īdebite mu
nera et expenſas recipiens uel extorquēs tenetur red
dere. Nulla ei partiū remiſſione ꝓfutura. de reſcrip
tis. c. Statutum. li. vi. Itē de viſitante iure ordinario
recipiente munus. ad cuiꝰ duplum reſtituendum tene
atur. nec prodeſt remiſſio de cenſi. capi. Exigit. Tercio
excuſat recōpenſatio. Nam ſi mihi teneris decem. et
ego tibi alia decem neuter tenetᷣ alteri ſoluere ſed pōt
vterqꝫ compenſare. ſicut de omnibus aliis īmo in fo/
ro contētioſo. ſi res debitoris ad me peruenit ſine do
lo. poſſum eam retinere per modū pignoris quouſqꝫ
mihi ſatiſfecerit. Sic et hic ſed non cum dolo. Quar/
to excuſat preſcriptio ſi iuſto titulo et bona fide res
aliena eſt a me poſſeſſa non vitio furti aut violentie
affecta quia completa preſcriptio iuris auctoritatem
poteſtatis tribuit. extra de preſcrip. c. vigilanti. Quin
to excuſat amiſſio ſeu perditio rei. ſed ſub diſtinctio
ne. nam quando fur uel raptor obtulit domino loco
et tempore congruo. et dominus noluit accipere. In
iſto caſu non teneretᷣ de caſu fortuito. alias tenetᷣ. qꝛ
fur eſt in mora reſtituendi et illicite tenet non ſuū. īmo
ſi res fuiſſet eodē mō apud dominū peritura. adhuc
tenetᷣ. quia mora trahit ad ſe periculū propter iniuriā
factā proximo. Idē eſt ſi depoſitariꝰ ł cōmodatariꝰ

que a principio licite accepit ·domino repetenti inde
bite negauit· Capitulum·ii·

Quo ad ſecūduȝ qs reſtituere teneat᷑· De hoc ſunt
regule ſm Tho·⁊ Sco·Prima generalis·Omnis
qui dat cauſam totius damni id eſt ſine quo nō fieret
damnum illud tenetur in ſolidum·hoc eſt tenet᷑ ad to
tum damnum reſtituendum ·Si auteȝ dat aliquo mō
cauſam damno tenetur ad reſtitutionem pro q̄to de/
dit cauſam· Secunda regula· Quicūq̧ aufert aut deti
net rem aliquaȝ ⁊ hoc facit uel ut cā pricipal' uel ꝑri
ma l' coadiuuās ul' īducēs l' non impediēs·qn̄ eñ eēt
ad bonū reipublice et ſine periculo perſone impedire
poſſet vno tn̄ reſtituente oēs alii liberant᷑ a debito ī
ꝯpatione ad illū damnificatum· alii vero tenent᷑ pro
rata portioniſ que eos ꝯtingit illi q pro ōnibꝰ ſatiſfe
cit·Tercia regula ſequet᷑ ex p̄miſſis ꝙ nouē differētie
hoīnū tenent᷑ ad reſtituendū ꝯprehēſe in verſibꝰ·Iuſ
ſio conſilium ꝯſenſus palpo recurſus·Participās mu
tꝰ nō obſtans nō manifeſtans·Prima aūt iſtaꝝ regu/
laꝝ·pȝ·Ro·i Qui talia agunt·ſ·que premiſit puta ini
quitatem· maliciā· auariciā·doluȝ·⁊c̄·digni ſunt mor
te nō ſolū q faciunt·ſȝ etiā q ꝯſentiunt facientibꝰ ubi
gloſa·Conſentire eſt tacere cū poſſis redarguere·uel er
rorem adulando fouere·Itē exodi·xxi·precipit᷑ red/
di iniuſte ablatum ⁊ addit᷑ pena· Qui furatus fuerit
bouem et vendiderit eū·ꝯuictꝰ noxe·morte moriatur
Et rōneȝ aſſignat mgr̄ in·c·iiii·di·xv·p uerba· Auguſ·
ad Macedonium in ep̄la dicentis·Q̄ꝝ diu res ꝓpter
quā peccatum eſt non reddit᷑·ſi reddi pōt· penitentia
non agitur·ſed fingitur·Idem·Non dimittitur inquit

Auguſtinus in epiſtola prefata peccatū niſi reſtituat ablatum. Sunt itaq ut generaliter numeremus eos q ad reſtitutionez tenent ſemp uel ſepe. hi videlicet raptores. luſores. defraudatores aīaꝝ ī ſuffragiis uł teſtamentis. fines agroꝝ per terminos extendentes latiores. fructuum in arboribus aut ortorū ſpoliatores inuenta non reſtituentes. Clerici ⁊ religioſi bona eccleſie male expendentes. mendici et queſtores falſi et deceptores. Mutuatā pecuniā uel rem retinentes inuito domino. Doloſi mercatores ⁊ cāpſores. venditores ⁊ emptores fraudulenti. Teſtamenta exequi male tardātes. Monetam malam loco bone tradentes. monetam nouam in damnū aliorum cudentes. Alienarum reruz mala fide emptores. Ad terminum carius q̄ȝ pro parata pecunia venditores. reddituū iniuſtorum receptores. Bladi et vini auari cumulatores. reſtitutionem debitam fieri tardantes. Redditus uel alia pro nimis modico procurantes. locatis rebus ultra debitum abutentes. Similiter de oductis et ſimilibꝰ vltra pactuz vtentes. Virginū ⁊ puellaꝝ ſeductores. Vxores maritis notabiliter bona ſubtrahentes. Famuli ⁊ famule dominos eoꝝ dānificantes. pro opere carnali ab his qui ſua alienare non poſſunt recipientes. Segetes uel grana uel alia bona deſtruentes aliorum. Vſuram exercētes nihil niſi iniuſte acquiſita habētes dona recipientes. in pignoribus aliquid ultra ſortem recipientes ex illegittima p̄ſcriptione aliquid recipiētes Decimas et oblationes non ſoluentes. theolonea male īponentes. theolonea recipientes ⁊ terrā non defendētes. theolonea iuſta ſubtrahētes. Tallias īiuſtas extorq̄ntes

Iuſticias non dantes. Aut domini latrones non exter
minantes. Monetam nouam ex auaricia cudentes uł
falſam. Monaſteria ⁊ eccleſias indebite grauantes.
Bellantes iniuſte quando non fit pro reb⁹ repetēdis
aut patria tuenda damnificantes. Incendiarii locorū
ſacrorum uel alioꝝ iniuſte. In neceſſitate extrema indi
genti non ſubuenientes. diuites ſuperflua ſtatus habē
tes et pauperibus non ſubueniētes Iudices. aduocati
procuratores et teſtes falſi uel mali. mercedem laborā
ti procraſtinantes. Debita non ſoluentes. Sic etiam
doloſi laboratores inutiliter laborantes. uł nimis de
precio recipientes ut medici. notarii. ſcriptores. cancel
larii. cirurgici. apotecarii. ſymoniam committētes. de
quibus omnibus habes in ſummis diſtinctius ubi fi
eri oportet reſtitutionem uel nō. Declarantur autem ꝑ
fati uerſus ſecunduꝫ. Tho. Alb. Ulr. ⁊ Sco. ſic. Iuſſio
id eſt quando quis probabiliter credit ex ſua iuſſiōe
ſecutam eē rei ablationem. uel nomine ſuo factam ra/
tam habuit. talis tenetur in ſolidum alias non. Con/
ſilium ut quando ex conſilio ſequitur ablatio uel dā
num uel probabiliter ſecutum credit̄ tenetur in ſolidū
alias non. Conſenſus. i. ubi effectus in ope cooperati
onis oſtendit̄. talis ſi tantuꝫ cooperatur ꝙ ſine eo dā
num non poſſet fieri. tenetur in ſolidum. Si autem ſi/
ne eo fieret. reſtituat quantum nocuit ſiue per ſe ſiue ꝑ
familiam ſuam ſiue per ſuos. Aut quantum de rebuſ
illis habuit uel expendit. Unde dicit petrus de pa.
ꝙ aduocatus tenetur etiam ſi ignorabat iuſtam cau/
ſam propter errorem iuris. Palpo id eſt adulator lau
dans. ſcꝫ raptorem. quaſi ſtrennuum ⁊ hmōi. hic ſi ex

hoc ſecutum eſt damnū tenetur in ſolidū·alias nō· Il
lud per oppoſitum intelligas de detractore uel vitu/
peratore· Recurſus uel receptans·i· quando aliquis ē
receptor latronum uł furum ſeu predonum ꝛ tenꝫ eos
ne cogantur reſtituere uel dolo malo celat rem raptaꝫ
uel furtiuam· Ita ꝙ ex hoc impeditur reſtitutio tenet᷑
in ſolidum ·Participās ſcilicet in crimine latrocinii·i·
qui malefactoribus huiuſmōi ſe ſociat ad ſpoliandū
Talis ſi ſine tali aſſociatione non fuiſſet rapina facta
uel furtum tenetur in ſolidum· Si autem participat in
crimine latronibus ſe ad ſpoliandum aſſociando ·at
tamen ꝙ ſine eo ſpolium fuiſſet factum talis non tene
tur niſi quantum ad eum peruenit uel quantum nocet
caſualiter uł occaſionaliter· Si uero participauit in re
rapta emendo ſcienter raptum uł accipiendo. illud te
netur reſtituere· Secus ſi ignoranter emit ł recipit· Mu
tus·i·qui videt furtum fieri. et doloſe tacet cuꝫ ſine pe
riculo ſuo ſolo uerbo poſſet impedire et non facit qn̄
ex officio ad hoc tenet᷑ vt reclamet tenet᷑ in ſolidum·
Secus ſi non ex officio teneretur impedire et non īpe
diret· Non obſtans id eſt qui facto poſſet reſiſtere ſi/
ne ſuo periculo ꝛ non facit quando ex officio tenetur
obſtare ſi ſic latrones īualeſcunt· ſicut ſunt principes
qui ex officio ſuo tenentur iuſticiam conſeruare quia
redditus quos habent ad hoc inſtituti ſunt·tenentur
reſtituere· Secus qui non ex officio tenent᷑ obſtare qꝛ
ad reſtitutionē non tenent᷑· Non manifeſtans id eſt q
ſcit ubi res rapta ł furtiua ē·ꝛ nō indicat cū hoc r̄qrit᷑
ꝛ qn̄ ad hoc ex officio tēt᷑ ad r̄ſtitutionē tenet᷑· Secus

ſi ſolum ſcit ubi eſt et non indicat cum de hoc requirit᷑
quia tunc quamuis peccet tamen ad reſtitutionem nō
tenet᷑· Unde iudex quia de ea re de qua cognoſcit ꝓ/
nūciare debet et manifeſtare ius partiū ſi non facit te
netur ad reſtitutionem· Ex premiſſis etiam liquet ꝙ
quilibet heres ſiue filius ſiue extraneus nō diſtincto
vtrum raptoris uel alterius·tenetur iure canonico ad
omnia debita defuncti perſoluenda ſiue fuerint ex cō
tractu uel quaſi ſiue ex maleficio uel quaſi·ſiue perue/
nerit res iſta pro qua debitum fuit contractuꝫ ad eū
ſiue non· ſiue lis fuerit conteſtata cū defuncto ſiue nō
Eſt autem ↄtractus·vt emptio· venditio·locatio cō/
ductio·mutuum et ſimilia· Quaſi contractus eſt ut tu
tela uel negociorum alienorum geſtio·maleficiū eſt fur
tum rapina·Quaſi maleficium eſt ut cuꝫ iudex per im
periciam iudicat uel cum de domo alicuius aliquid ē
eiectum uel effuſum quod nocuit tranſeuntibus·

Capitulum·iii·

QUid autem et quantum quis teneatur reſtituere
notandi ſunt ex premiſſis gradus quidam vel
differentie·preſertim circa rapinam et furtum·Primꝰ
ſi aliqui vadunt cum raptoribus et non cooperantur
eis ad aliquod damnum faciendum·nec aliquid rece
perunt de ablatis rebus·tales non tenentur reſtituere·
Secundus qui nec adiuuant nec ĩ aliquo conſentiunt
ſꝫ dat᷑ eis aliquid de rapina uel furto et ſcienter acci/
piūt aut ↄmedunt inde·uel induunt aut in alios uſus
ponunt·tenent᷑ ad reſtitutionem de talibus·tamē qui
dono aliq̄d accepiſſent ⁊ ↄſumpſiſſent anq̄ȝ itelligerēt

rei veritatem reſtituere nō tenētur· Similiter excipitur
quando quis agit cauſam ſpoliatorum·monēdo et ī/
ducendo pro poſſe ip̄m raptorem ad reſtitutionē fa
ciendam·preſertim ſi habetur ſpes ꝓbabilis de corec/
tione ſpoliatoruꝫ et quando non efficit̃ propter tali/
um ꝯſumptionem predo impotens ad reſtituenduꝫ ī
toto ul' in magna pte· Ammonitores itaqꝫ qui inſtant
cōtinue hmōi oportunitati ut predo reſtituat· cōſum
pta reſtituere non tenētur· Sub ſecundo etiam caſu cō
tinentur qui ſciunt uel probabiliter credunt ꝙ ꝓpter
ipſorum ſequelam ſeu aſſociationem cum raptoribus
vel ꝯſilium·adulationem uel detractionem non plus
fecerunt ipſi raptores ꝙ̃ alias eēnt facturi ⁊ tamen de
raptis aliquid habuerūt ⁊ expenderunt· tales tenent̃
de eiſdem reſtituere habitis uel expenſis ⁊ etiam de ō
ni damno quod ipſi uel aliqui de familia ſua fecerūt
directe uel occaſionaliter· Tercius quando plures faci
unt damnum ſimul et tamen vnus ſine alio uel plures
ſine iſto feciſſent ·talis tenetur ſoluere pro rata·i· pro
portione ſua·hoc eſt quantum contingit eum de dam
no vniuerſo· ſi non pōt diſtingui damnum quod ip̄e
intulit ab eo quod alii intulerunt·in hoc tamen exiſti
matio habenda eſt ut ꝗ ſtrennuior eſt·⁊ qui maiorem
timoreꝫ incuſſit hoſtibꝰ·etiā plus teneat̃· Similiter in
caſu quando aliqui aſſociant̃ raptoribꝰ ⁊ credūt ꝙ e
tiaꝫ ſine ſuo adiutorio ł inſtigatione damnū feciſſent
ſꝫ nō tm̄ tenentur ad illud qđ probabiliter credūt eos
feciſſe propter ſuam inſtigationē ul' adiutoriū· Quar
tus ſi ꝗ aſſociant̃ raptoribus ⁊ nō cooperātur eis ad

aliquod damnum faciendum·ſunt tamen omnino pa
rati defendere ſi forſan illi ſpoliādi res ſuas a predo
nibus defendere voluiſſent·et propter ſuam pñtiam ⁊
ſociorum eius non audebant reſiſtere ſpoliantibus·ł
domos ſuas incendentibuſ·Et ſi ſic ſe quis aſſociauit
non poteſt eē liber a reſtitutione. immo ſi aliqui ani/
mo pacificandi vadunt cū raptoribus nō excuſantur
niſi hoc ſignificēt aduerſariis quia alias aduerſarii ti
more eoꝝ nō audent res ſuas defendere· vnde idem ē
ac ſi adiuuarent· Secus ſi intimauerūt aduerſariis qꝛ
tunc videntur eſſe in primo caſu· Quintus qui fit cau
ſa totius damni tenetur in ſolidū id eſt de toto dam
no· Similiter caſu quo plures fuerunt raptores quo/
rum nullus induxit alium ad eundū·nec erat aliquis
dominus alterius·ſed quilibet pro ſe· ut dicit Ray·ſi
vadunt inſimul·quaſi ſit vn9 exercitus·quilibet tenet̄
in ſolidum·quia in tali caſu quilibet iuuat alios et fa
cit eos fortiores et omnes ſunt cooperatores·alias ſi
non iuerunt ſimul ſed quilibet ſeparatim pro ſe facie/
bat damnum·quilibet tenetur pro eo quod fecit· In/
tellige ſecundum Vlricum·quod iam dictum eſt·quā
do vnus ſine alio non auderet uel non poſſet dam/
num facere quod dictum eſt· Alias quilibet tenetur tā
tum pro parte damni quod intulit· Nota etiaꝫ ꝙ res
furtiua ł rapta reſtitui debet·cum oībus fructib9 ⁊ lu
cris q̄ percepta ſunt ⁊ pcipi potuiſſent qꝛ tenētur ad
intereſſe ⁊ ad oīa damna·nec excuſatur ſi res apud eū
pereat·qꝛ fuit in mora reſtituēdi· Si tñ dño obtuliſſꝫ
et ille noluit acceptare excuſat̄·ꝑterea de q̄cūqꝫ dāifi
catiōe ubi reſtitutō faciēda ē·ꝙ dānificās nō tm̄ tenet̄

ad reſtituendum rem·ſꝫ etiam tenetur de intereſſe id ē
de vitatione damni·et ad fructum perceptuꝫ de re ſi
res erat fructifera·Non tamen ad fructum qui proue
nit ex induſtria eiꝰ qui vtitur illa re· Vnde vſurarius
vel alius dãnificans alium preſtando vſuras et pau
per coactus eſt vendere minus bladum ſuum· Vel ſi
aliquis perdiderit lucratori uel mercatori lucruꝫ quo
viuebat cum eſſet operarius expenſas medicorũ·dam
na operarum et ſimiliter·tenetur de intereſſe niſi roga/
tu damnificantis damnificatꝰ volũtarie libere remit/
tat·Non tamen tenet᷑ vſurarius pecunias uel acquiſi
tum per pecuniam fenebrem reſtituere ſed fenus ſeu pe
cuniam quam per vſuram ipſam habuit·Inde etiam
dicit· Vlricus ꝙ qui ſemina agri alicuius effodit uel
qui alteri infert damnum per hoc ꝙ nõ ſoluit debitũ
ſuo tempore·quamuis non quidem tenetur ad reſtitu
endum damnũ totuꝫ·quia dubium in his eſt qualiter
fructus agri ꝓfeciſſent·⁊ an mercator damnum uł lu
crum in mercatione habuiſſet ſed reſtituet tantuꝫ quã
tum fructus agri in illo dubio vendi potuiſſent uel
pro quanto mercator in illo dubio lucrum ſuum ven
didiſſet· Tenet᷑ igit᷑ ſm eundem Vl· ad reſtitutionem
iſte q aliquē impedit a conſecutione cuiuſcunqꝫ mune
ris quod honeſte reciperet ab alio· Itē ſm Tho· Qui
ipedit aliquem a ↄſecutiõe beneficii iniuſte uł ꝓpter
odium uel vindictam·aut aliquid hmõi·Si impedit
ne prebenda detur digno conſulens ꝙ non detur an/
teqꝫ firmatum ſit ꝙ ei detur tenetur non quidem ad e
quale·quia illud non fuit adeptus ⁊ poterat multipli
citer ipediri·ſed tenetur ad aliquam recompenſationē

penſatis conditionibus pſonarum ⁊ negociorum ſm
arbitrium ſapientis· Si uero iam firmatum ſit ꝙ alicui
detur prebenda tenet᷑ ad reſtitutionem equalis tamē
ſm ſuam facultatem· Addit Sco· ꝙ ſi quis tantūmō
proprie vtilitati intendebat prouidere impediendo
directe uel indirecte alium in prebenda uel ſimili ⁊ ſic
ꝓcurat ſibi non intentione damnificandi aliū uel ex
inuidia·licet alius preter intentionem damnificet᷑· tal'
ad nihilum reſtituendum tenet᷑· Quādo uero in bello
dominorum a ſubditis aliqua rapiunt᷑ quō ibi ſit re/
ſtituendum· Notandū ꝙ ad hoc ꝙ bellū ſit iuſtū· v·
requirunt᷑· Perſona·ſ·ſecularis nō eccleſiaſtica·Cauſa
·i·ut propter neceſſitatem ⁊ ut pax habeat᷑ pugnet᷑·A
nimus ut non fiat ex odio inuidia ultione uel cupidi/
tate ſed propter caritatem·iuſticiam·et obedientiam
Auctoritas eccleſie uł pricipis· Et res·i·ut ſit ꝓ rebus
repetēdis ł pro defenſione patrie· Quāuis ergo dicit
Guil·in gloſa Bellum ſit iuſtū ī quatuor primis·ſi tn̄
res ſubſit quia pro rebꝰ repetēdis factū eſt nō tenetur
qui mouit bellum reſtituere quod ibi cepit niſi ceperit
uel damnificauerit aduerſarium ſuū ultra q̄ʒ habuerat
ille de ſuo iniuſte aut damnificauerat eū·⁊ hoc dico ſe
cundū iudiciū fori penitētialis Concor· Ulri ī ſumma

Capitulum·iiii·

Quando uero ſeu quo tempore ⁊ ad q̄ʒ ſtatim te
neat᷑ quis reſtituere notāde ſunt tres regule Sco
ti· Prima non licet aliquo tempore detinere alienum
domino inuito id eſt nolente et ſecundum rectam ra
tionem nolle debente·et per conſequens regulariter
ſtatim facienda ē reſtitutio eadem ratione qua ſtatim

ceſſandum eſt ab actu peccati mortalis·nõ tamẽ actu
exteriori ſed interiori· Jdeo leuitici·xix· Non morabi
tur opus mercenarii apud te uſqꝫ mane· Jtẽ alia ratio
ne·quia ſi retineo rem tuam· plus ĩpedio te in uſu ei9
qꝫ ſi frequenter eã ſubtraherem· Secunda regula· Qui
cunqꝫ detinet uel accipit rem alienam inuito domino
tenet᷑ affectu ſtatim reſtituere·i·tenetur habere propo
ſitum ſi vult eẽ ɔtritus reſtituendi pro poſſe cũ circũ/
ſtantiis oportunis. Tercia regula· Jn caſibus multis
licet differre reſtitutionem exteriorem· poſita tamẽ iã
interiori voluntate reſtituendi ·cum ſcilicet concurrũt
circunſtantie oportune· Jlli autem caſus continentur
vniuerſaliter in hac maxima licet rem detinere alienã
quando ille debet velle rationabiliter detineri ab a/
lio de facto·poſita iam tamen voluntate reſtituendi
cum circunſtantiis oportunis· Et hoc contingit ĩ quĩ
qꝫ caſibus· Primus quando detinens non poteſt reſti
tuere propter paupertatem·quia tunc non tenetur ſed
cum venerit ad pĩguiorem fortunam· debet tamen pe
tere interim dilationem a domino rei· ſi haberi põt
Secund9 caſus ẽ quando reſtitutio ſtatim facta cede
ret in preiudicium communitatis. uel etiam eius cui fi
eri poſſet ut furioſo gladius reſtitui non debet quia
aut ſe aut cômunitatẽ lederet uł dominum rei ·Terci9
quando reſtitutio ſtatim facta cederet propter occul
tã ablationẽ ĩ infamiã reſtituentis ·nõ emꝫ tũc ſtatĩ ſe
ipe dãnificãs tenet᷑ leſo ꝓdere ſꝫ p aliũ ꝓ loco ⁊ tpe
r̃ſtituer̃ dꝫ qꝛ magis dꝫ qs uelle famã ꝓxĩ qꝫ illð ɔmo
dũ ſuũ modicũ·q̃rt9 qñ r̃ſtitutô ſtatĩ fcã ĩ nł̃lũ aut mo
dicũ cederꝫ ɔmodũ ei9 cui dẽt᷑ ⁊ ĩ iacturã ſeu notabile

damnum debitoris. Unde quando quis agit ī remo/
tis ptibus cui facienda eſſet reſtitutio tunc non ē ma
ior ſumptꝰ ponendus in miſſione ꝙ valeat id qnod
mittit᷑ ſed expectanda eſt pn̄tia perſone ſi quādo cre/
datur haberi uel ſi non credat᷑ haberi. ⁊ nec nunciꝰ ſup
ueniat ſine nimiis ſumptibus tradendum eſt parenti/
bus. qui ſi non aſſint dandum eſt pauperibus. Simili
ter ſi neſcit᷑ vbi ſint nec ſperat᷑ ꝙ de facili ſciri poſſit
det᷑ pauperibus. Si autē ſcit᷑ et p̄fata non obſtāt mit
tat᷑ ei fideliter et ſecure. Quod intellige faciendum eſſe
quādo commode fieri poteſt. quia in tali caſu pēſan
de ſunt circunſtantie ſcꝫ quantitas rei debite. remotio
loci expēſe q̄ fierent pro mittendo. ⁊ pauptas ul᷑ diui
tie illius cui facienda eſt reſtitutio. qꝛ tam modica poſ
ſet eē rei reſtituende ſumma. et tante expenſe que fierēt
in mittēdo. et tā diues ille cui facienda eſt reſtitutio ꝙ
nullo mō deberet velle pro re tam modica proximuꝫ
tantum grauare et tunc non oportet ꝙ mittatur. Et in
talibus ad arbitrium boni viri recurrendum ē. Quitꝰ
caſus ē ſecundum Henri. de gan. quodlib. vi. q. xxiiii.
vbi dicit. quādo expectat quis maiorem oportunita
tem reſtituendi. aut licitum ē non ſtatim reſtituere ut
ſi ille cui facienda ē reſtitutio ignoret debitum. Sco/
tus etiam dicit. Quando quis voluntateꝫ habet reſti
tuendi pro tempore oportuno. ex tunc tenet domino
volente. et ſi non actu illicito. tamē actu debito. quia
dn̄s debꝫ uelle ꝙ q ſuū habꝫ teneat quouſqꝫ poſſit red
dere oportune. Circa tempus reſtituendi quo ad uſu
rarios manifeſtos et raptores publicos ſunt duo ſpe
cialia dicit. pe. de pa. Debent enim vſurarii manifeſti

reſtituere· vel ydonee cauere de reſtituendo ante con/
feſſionem et eucbariſtiam et oblationê ad altare· quia
vſurariorum manifeſtorum non eſt confeſſio admittē
da· quouſqꝫ ſatiſfecerint· Cum tamen aliorum furum
et aliorum raptorum ſufficiat ꝓpoſitum· uel verbal'
promiſſio· Extra de uſuris· c· vlti· Nō ſepulturam· qꝛ
non debent ſepeliri q̃uis penituerint anteqꝫ ſatiſfece/
rint· De raptoribus etiam publicis ⁊ violatoribus ec
cleſiarum eſt aliud ſpeciale· quia in vita non ſunt ad/
mittendi ad penitentiam quouſqꝫ ſatiſfecerint ul' ſecu
ritatem dederint· Nec aliter in morte quia etiam data
īmortalitate quando in ſanitate noluerint ſepultura
quidem conceditur ſed clericus intereſſe probibet' ſub
pena depoſitionis et probibet' oblationem recipere
Extra de raptoribus· ca· ii· ſic·

Capitulum quintum·

Nunc vbi ſeu cui ſit facienda reſtitutio docet· pe·
de pa· dicens ꝙ regulariter illi cui ablata eſt res
que reſtitutioni ſubiacet reſtitui debet· Fallit tñ boc
in caſibꝰ viii· Primo qñ ⁊ ipſe cuiꝰ res fuit peccauit ī
ludo ⁊ ſymonia ⁊ quócũqꝫ ob turpē cauſaꝫ qꝛ ī pari
cā turpitudinis melior ē oditio poſſidētis· De ludo
tñ alee· i· q virtutibus fortune īnitit'· dicit idem pe· q/
dam dicũt ꝙ ludere ad taxillos ītellige pro notabili
re eſt pct̃m mortale laycis ⁊ clericis· Unde Bernardꝰ
Ego te acquiſiui manibꝰ cruci affixis ⁊ tu te cõſumis
manibus vitiis dedicatis· nec banc opinionem· pe· i/
probat· Sꝫ an iſte qui lucratur teneatur ad reſtitutio
nē diſtinguendum eſt quia aut lucratus eſt ab eo qui
rem ſuã alienare nó poteſt ſicut ſunt minores ⁊ furioſi

monachi uel clerici et ſimiles· aut ab eo quē traxit ad
ludendum· Dicitur aūt trahere alium in propoſito ſe
cundum· Jo· in ſumma· qui per vim uel nimiā iportu
nitatez· alium ad ludum ponit· uel ſecundū Barth· de
piſ· Quicunqꝫ uerbis uel factis inducit alium cū alias
nō eēt luſurus· Induxit inqꝫ ſiue ī principio ſiue ī me/
dio ludi aut lucratus eſt ab eo cum quo fraudulenter
luſit p falſos teſſeres· iact9 et ſimilia· Et iſti tres mōi
ludēdi ſunt ꝓhibiti· iure etiā diuino ſm Tho· ii· ii· q·
xxxii· ar· vii· Et qlibꝫ hoꝝ triuꝫ tenet̃ reſtituere lucrū
dn̄o pricipali rei male obtēte ſm oēs doctores com
muniter· Aut lucratus eſt ab eo qui lucrantē traxerat
ad ludendū· Et ī iſto caſu dicit ſanct9 Tho· ſic Ille q
amiſit nō eſt dign9 recipere· nec pōt licite retinere vbi
ius poſitiuū ſuat̃ de r̃ſtituēdo· ſ· vn̄ dēt de hoc elemo
ſynā facere· Aut lucratus eſt ab aliquo vbi volūtari9
cū uolūtario ſine fraude luſit perdēte ad ſua hn̄te po
teſtatē alienādi· ⁊ tūc q̄uis ſm tutiorē ⁊ cōiorē opio/
nē debeat lucrū ī elemoſynā pauperib9 dare ⁊ retine
re nō dēat· tn̄ ſm multos famoſos retinere pōt ſine pi
culo aīe· Ad hoc ſunt doctores quoꝝ opionē referūt
tā Monald9 q̄ꝫ Aſtaxan9 ī ſummis ſuis Itē ut uidet̃
ſ· Tho· tā ī· iiii· di· xv· q̄ꝫ· ii· ii· q· ubi s̄ quē ad hoc Aſ·
allegat vbi saltē nō ſeruāt̃ leges aut ꝯſuetudo reſtitue
re nō iubet Itē Allexāder āglic9· Itē· Rich· de me· vil
tenet idē eē veꝝ ⁊ ꝓbabile di· xv· Itē· Jo· ā· ex· de vi
⁊ ho· cle· allegādo roborat eādē opionē· Itē idē fran·
de ꝫab· di· Poſſet inquit defendi q̄ non omnino tene
tur talis pauperibus riſtituere· quia conſuetudo po/
tuit dominū perdētis inocentē tranſferre· Si qs āt tm̄

perdidit q̃ntū eſt lucratus ꝟ plus· an teneat̃ reſtituere
Quidam dicūt ꝙ ſic· alii ꝙ non· De pecunia aũt ſymo
niace accepta· Nota ſm̃ Ray· ⁊· Guil· ꝙ tripliciter cō
tingit hoc· Aut datur pro religione· aut pro beneficio
aut pro ordine· Si pro religione· aut intrauit religio
nem et ſic non poteſt manere in ea ſed ibit ad artiorē
vel ſaltem nō manebit ī eodem monaſterio· ſꝫ intrabit
aliud monaſterium ⁊ illi aſſignabitur illa pecunia ne
ſit ei oneroſus aut remanſit dans in ſeculo aut poſt ī
troitum rediit ad ſeculum uel mortuus eſt tunc nō red
detur ſibi illa pecunia· Sed nunquid monaſterium re
tinebit eaꝫ· Reſ· aut abbas cum collegio fuit conſcius
criminis ſic non remanebit in monaſterio ſed auctori
tate ſuperiorum debꝫ dari pauperibus· Aut ſolus con
ſcius fuit uel aliqui de collegio· Sed non ōnes ſic pe/
cunia manebit apud monaſteriū· illis excluſis ab uſu
pecunie ſi poteſt fieri bono modo· Si aũt ſecundo mō
datur pecunia· ſ· pro bn̄ficio habendo· aut ergo dat̃
pecunia collegio ſeculari ꝓ p̄benda aut priuate pſone
Si collegio ſeculari ⁊ collegiū fuit conſciū criminis ſic
non remanebit eis pecunia. Si aũt ſolū quidā de colle
gio fuerūt conſcii ſic remanebit eis· illis tn̄ q fuerūt cō
ſcii excluſis· Si uero dat̃ priuate pſone pecunia ſymo
niaca· ſ· patrono ꝟ iſtitutori ſic pecuĩa debꝫ ɔuerti ī v
tilitatē illi⁹ bn̄ficii qd emere uoluit ip̄o a bn̄ficio amo
to· Si uero tercio mō dat̃ ꝓ bn̄do ordīe aut ergo ille
q dedit pecuniā nō habebat eccl̃iaſticū bn̄ficiū et tunc
ſic pecunia cōuertit̃ ad utilitatē cathedralis eccl̃e· aut
habebat beneficiū ad cui⁹ titulꝫ gratis ordinari de/
buit ſic pecunia ꝑtim cōuerteret̃ ī utilitatē cathedralis

eccleſie ⁊ partim in vtilitatem ſui beneficii·quia in utri
uſqȝ iniuriam data eſt· Similiter ſi habuit beneficium
vnum et pro altero dedit pecuniam·illa pecunia con
uerti poteſt ad vtilitatem vtriuſqȝ beneficii· ſecundo
redeundo ad propoſitū Fallit ſcilicȝ q̄ res non debet
dari ei cui ſublata eſt quando videlicet non expedit
ei·ut furioſo gladius non eſt dandus·nec pupillo au
rum·ſed tutori uel curatori eius dari debȝ· Tercio·qn̄
incertum eſt cuius res ſit·et tunc facta diligenti inqui/
ſitione ſi dominus non reperitur danda ē pauperib⁹
Quarto quando dominus rei mortuus eſt et tunc dā
dum eſt heredibus·ſaltem tunc di· Guil ·quando ſpo
liatus fecit teſtamentum ⁊ certam ſummam retinuit q̄
voluit eſſe contentus· Si auten mandauit in teſtamen
to diſtribui p executores quicquid ad ipſum ſpecta/
bit de mobilibus ⁊ debitis· tūc facienda eſt reſtitutio
executoribus eius pro rata et liberis eius pro rata et
vxori· de quo et alias vide ſummas· Quinto quando
dominus abſens eſt mittendum eſt ſibi ·⁊ imputet ſibi
q̄ alibi aſportauit· Vnde forte ſecus ē quando dn̄s
ſe abſentauit· vide de hoc quartum caſum ī precedēti
c· Sexto quādo ille cuius res fuit eſt dilapidator·tūc
enim procuratori non domino reſtituendum eſt · Vt
ſi religioſus uel clericus bona monaſterii ul' eccleſie de
derit uel luſerit·reddantur non ſibi ſed eccleſie· Septi/
mo quando quis pecuniam vſurariam vſurario vel
raptam rem raptori uel ſimiliter ⁊ iniuſte abſtulit tūc
enim dicit Vlricus ⁊ pe· pa· Non vſurario uel rapto
ri reſtituere debet·ſed domino vero rei · Et tunc ei a
quo abſtulit iniuſte reſtitucionem factam eſſe debet

per ſe ſiue per alium ſine detectione ſue perſone noti/
ficare·alias eſſet cum damno vſurarij uel raptoris ſi
poſtea reſtitueret prius reſtitutum·

Capitulum ſextum·

DE mō vero et forma reſtituendi·Notandum eſt
q̄ fieri debet cum tribus circunſtantiis·ſ· carita/
tiue·caute et pure · Primo caritatiue ut videlicet fiat
cum reconciliatione offenſi quia iniurians ſpoliator
vel cōplices eoꝝ ſemper debent humiliter poſtulare
veniam ab his quos offenderunt ne illi maneant in
rancore ſeu mala voluntate domino hec mandante ·
Mat· v· Si offers munus tuum ad altare et recorda/
tus fueris quia frater tuus habet aliquod aduerſum
te·relinque ibi munus tuum et vade reconciliari priꝰ
fratri tuo· Secūdo fiat hoc caute ut ſi offenſa eſt ma/
nifeſta et offenſus tirannus uel mala ſequi de eo poſ
ſent notabilia fiat per interpoſitam perſonam ydone
am· Similiter ſi eſt offenſa occulta fiat per ydoneam
perſonam aut per confeſſorem· Sed queris quid ſi cō
feſſor reſtituendum recipit et nihil reſtituit nunquid
omittens liberatur· Reſ· Bern· clarimōtis ſuper quod
libeto·ii· q·xxvi· Hen·de gan· Talis eſt inmunis regu
lariter non ſolum a peccato ut Hen de gan·dicit· ſed
etiam a debito reſtituendi· Tuꝫ quia quē eccleſia tole/
rat in ſpirituali maiori officio·debet quis committere
in minori de reſtituendo temporalia· Tum etiā ei cui
confidit de anima propria· pōt cōfidere de tēporali
ſubſtantia· Si aūt eſſet confeſſor perſona leuis· ⁊ quā
haberet ſuſpectaꝫ q̄ non reſtitueret fideliter· non eſſet
liberatus tradendo ei nec a peccato·nec a debito· ubi

autem nec perſona leuis creditᷣ nec ſuſpitio habetur ⁊
traditᷣ ei quod reſtituendum ē· ſi nō reſtituat ⁊ tradēs
credat ſicut habet credere ꝙ reſtituit· liberatus ē ſecun
dum deū· quia fecit quod in eo fuit· Si aūt veniret ad
noticiam ſuam ꝙ confeſſor non reſtituerit de quo no
ta infidelitatis non habetur ut premittitur· tunc tenetᷣ
reſtituere· uel procurare ꝙ confeſſor caute reſtitueret·
Tercio fieri debet pure ne ſit ibi palliatio mala ł frau
dulenta· Forma igitur reſtituendi canonica ſecunduꝫ
doctores ē illa· aut habet debitor unde ſoluat aut ſim
pliciter nō habet vnde ſoluat· aut habet vnde ſoluat
ſꝫ hoc non poteſt facere ſine magno periculo ſuo ⁊ ſue
familie· Si pōt bene ſoluat ītegre modis tactis ſupra
Si uero non pōt ſimpliciter· tunc pōt recte agere peni
tentiam licet non reſtituat· dū tamen doleat· et propo
nat reſtituere ꝗꝫ cito poterit· Si āt poteſt· ſed non ſine
magna iactura ſui et ſuoꝝ· tunc ſecundum Ray· ſtude
at confeſſor rectificare voluntatem debitoris ꝙ uelit
reſtituere ad arbitrium boni viri uel confeſſoris et ſic
ſatiſfacere mō ſequenti· Petat igitur debitor remiſſio
nē debiti apud eū cui tenetᷣ ⁊ ſi ille remiſerit libere ſolu
tus eſt· ſi enim ſpoliati miſericorditer totum ł partem
remiſerint dummō debitor ſine fraude petiuerit ⁊ quā
titatē debiti ſi poteſt exprimat pōt debitor remiſſuꝫ
in eccleſiam recipere ⁊ pro debitoribus exorare uel ali
ter beniuolus eē· uel petat dilationem a ſpoliatis uel
aſſignet eis certam partem de redditibus ſuis amica/
biliter de qua eis ſatiſfaciat ſucceſſiue et de hoc faciat
eis bonā cautionem· Si uero ōnes ſibi denegent dila/
tionē ⁊ poſtulēt ꝙ ipe cedat bonis ſuis tūc tenetᷣ hoc

ſine dilatione facere· quia fur et raptor ſemper ſunt in
mora ⁊ ex conſequenti ſemper arguent peccatum· Sēp
igitur debent facere poſſe ſuuȝ ſecundum Guil· etiam
uſqȝ ad venditionē hereditatis et omniū bonorū etiā
ſi oporteat ipſum et familiam ſuam mendicare· Quia
ſecundum Vlricum ſemper facultas reſtituendi adeſt
q̄diu ipſe debitor habet per quod ſatiſfacere poteſt
niſi in extrema neceſſitate ī qua etiaȝ ſine omni culpa
accipit vite neceſſaria· Et hec de forma quando ſcitur
cui reſtituendum eſt· Si autem eſſet vaga reſtitutio id
eſt neſcitur cui res reſtituenda foret tunc in tercio caſu
ſcilicet quando poteſt reſtituere ſed nō ſine magna iac
tura ſui et ſuoꝝ ſm̄ Ray· ſimpliciter et abſqȝ pacto et
conditione debet totum quod habet reſignare in ma
nus epi ul' penitentiarii diſcreti· Et tunc ipſe ſi viderit
eum pauperem et egentem det ſibi ptem l' etiā totuȝ ſi
tantā neceſſitatem uiderit in eo ⁊ ſuis· Et ſi quid reſi/
dui fuerit pauperibus aliis diſtribuat· Et ille qui reſ/
tituere non potuerit ꝓut premittitur elemoſynaȝ reci
pit· oratione et aliis bonis pro dominis quibus reſti
tuere debeat recompenſet ꝓut congruit · Et ſi poſtea
aliqua potuerit lucrari iuxta poſſibilitatem ſuam· ero
get in uſꝰ pauperum ꝓ animabus eoꝝ. Glo· tn̄ Guil·
dicit ꝙ non ē neceſſe ut fiat hmōi reſignatio in manus
penitentiarii· duȝ tamē alias paratus ſit· ad arbitriū
eius uel alterius boni viri ſatiſfacere· Et in omni tali
caſu paupertatis epus qui deſponſator eſt pauperuȝ
dilationem det uel ptem remittat uel etiam totum ꝓ
ut viderit expedire ſicut et alteri pauperi ſemper geſti
endo vt fideliter agat negocium eius cui deberetur

de iure dari ſi ſciretur· quatenus orationes ⁊ opa ſatiſ
factoria fiãt ꝑ eo uł pietatis alia exercitia· imo dicit
glo· Guil de materia decimarum· ꝙ ſi quis ſcienter de
cimas eccleſie multo tempore abſtulerit qui diues eſt
uel potens ſi penitet· põt ei epũs gratis remittere uel i
toto uel in parte· ex quo in poſterum vult ceſſare et ec
cleſiam iuri ſuo reſtituere· quia propter vtilitatẽ illud
facit· Ex premiſſis patet ꝙ tria ſunt genera hominuꝫ
que non ſunt in ſtatu ſalutis quia ficte reſtitutionẽ fa
ciunt· Primo qui reſignãt omnia bona ſua in manus
penitentiarii promittentes ꝙ tantum faciant damnifi
catis ꝙ tenebunt ſe pacatos quia putant ꝙ pro modi
co quitabunt eos quia totum credunt ſe emiſſe Secun
do illi qui ſi uellẽt dimittere ſuperfluas expẽſas poſ
ſent rapta reſtituere· Tercio illi qui non reſignarent in
manus penitentiarii niſi crederent ꝙ penitentiarius re
ſtitueret eis pro toto uel pro parte quando neſcit᷑ cui
facienda eſt reſtitutio· Tales non ſunt in ſtatu ſaluan
dorum quia oportet ꝙ bona fide et ſine fraude faci/
at raptor quicquid põt ut damnificatis ſatiſfaciat ſi
nouit eos aut pauperibus eroget ſi non nouit eos· ali
as nõ eſt abſoluendus a penitentiario ſi conſtiterit ei
de eꝰ ĩpenitẽtia uł praua intentione ⁊c̃· Sꝫ querit᷑ qd
faciendum ſit quando quis dubitat an uel quantũ al
teri teneat᷑· Reſ· Jo· Fribur· ĩ ſuo cõfeſſionali· Quãdo
fit ſatiſfactio ꝑ aliquo dãno dubio uel cuius quan/
titas non eſt certa penitẽs tm̃ offerat ꝗtum probabi
liter putat damnum illatuꝫ fuiſſe· Et tunc dicat ipe ł
media perſona pro eo tm̃ damnũ vobis factuꝫ eſt ut
credit probabiliter homo ille· ſi ſciret plus vobis de

beri ſatiſfaceret. Si ergo minus eſt remittatis reſidu/
um ſi amplius eſt. vos de bona ſua voluntate habea
tis. Sic etiam quando aliqua debita ſunt dubia puta
ſortes tenebatur alicui ex mutuo ul' ex alia cauſa .x. ſo
lidos. Sed dubitat an ſoluerit ei uel non. Conſulo q
ſemper ad voluntatem creditoris uel per arbitriu ſa
tiſfaciat. tunc enī ille in quē cōpromittitur conſidera/
bit orationem et qualitatem dubii et ſecundum q plꝰ
ad vnaz partem q̄ ad aliaz uel ad neutrā plus in ſua
conſciencia declinat ſecundum hoc plus uel minus l'
medietatem dari iubebit. Et ſic de dubio facit certitu
dinem.

Capitulum. vii.

Ultimo preterea videndū eſt per quē poſſit fieri
reſtitutio. Quidam dicunt q debet fieri per epiſ
copum vaga reſtitutio. Et licet ſatis cōmuniter hoc
dicant. Tamen ſanctus Thomas nihil dicit de aucto
ritate epi. Scotꝰ i. iiii. di. xv. dicit. Nō inuenit' inquit
quis neceſſario ſit determinatus mediator in diſtribu
endo iſta pauperibus. Dicit vnus doctor q cōfeſſor
uel aliquis de cuius fidelitate credat. Videtur mihi q
per ſeipſum conſilio tamen alicuiꝰ poteſt illud diſtri
buere pauperibus quia tali mediatori poſſet dare ut
reſtitueret de cuius fidelitate preſumeret et tamen iſte ſi
bi applicaret uel aliis uſibus q̄ deberet. unde ubi lex
diuina uel eccleſiaſtica non ligat perſonam ſequenda
eſt ratio naturalis. Iſta autem dictat q perſona que
tenetur magis reſtituat per ſeipſam q̄ per aliam. licet
non excludendo conſilium boni viri ſed includendo
Hec Scotꝰ. Pe. de pa. dicit q quia preſumebatur olī
q epi melius et fidelius diſpenſarent. Ideo doctores

g x

quidam dixerunt ꝙ per epm̄ fieri deberet. Ubi ergo preſumitur contrarium ſcilicet ꝙ ſibiipſi imburſet ⁊ in malos uſus expendat potius debet diſpenſari per alium. Dominus Guido archidiaconus bonienſis. xiiii. q. i. c. i. probat multipliciter ꝙ ipſe raptor met bona ĩcerta que debentur pauperibus dare pōt ſine licentia epi uel alicuius iudicis. Unde non dubito quin epus nō habet ſe intromittere de talibus niſi in defectu. Ubi autem certa perſona a teſtatore deputata eſſet iſta exequi debet. Archi. etiā li. vi. de teſta. ⁊ Jo. an. in nouella ĩ decretali dicta religioſ9 dicūt. ꝙ vtraqꝫ opinio habꝫ equitatē ⁊ ꝓbꝫ archi. vbi ſupra ſatis clare ꝙ nō pertineat ad epm̄ niſi in defectu alioꝝ. ſ. quando nulli eſſet ꝯmiſſa. Unde concludit ꝙ iſte qui tenetur reſtituere pōt per ſe diſpenſare ł de ꝯſilio diſcreti cōfeſſoris ł alteri ꝯmittere in vita uel p9 mortē. Idē rn̄dꝫ dominus Gy. de mauilla cap. pape et auditor dn̄i portuenſis. Sed queritᷣ quid faciet ꝯfeſſor generaliter loquendo circa raptores alios et aliis debitis ĩuolutos Reſ. Ray. ſecundum ꝙ maior uel minor fuerit violentia. uel fraus. uel dolus. maior uel minor debet eē diſcretio iudicantis Item ubi maior ꝯtritio eſt ibi maior venia. et quia fere totus mundus inuolutus eſt rapinis ſic pro poſſe tuo curre per medium ne nimia ſeueritas uel remiſſio perire faciat quos diſcreta poterat equitas reuocare. Cap. viii.

SEcundo principaliter videndū eſt quō reſtituē de ſunt fame et honores. et reconciliatio offenſi quō ſit facienda. qꝛ recōciliatio q̄dā videtᷣ reſtitutio de quibus dicentᷣ plura videlicet. Cur ſit de his reſti/

tutio facienda· Quis ad hoc teneat᷑·quantū·quō ⁊ qn̄
De primo notandū ꝙ ledere alium in fama indebite·
eſt valde graue·primo quia plus nocet qui aufert fa/
mā q̃ꝫ qui aufert diuitias multas·melius eſt enim no
mē bonum q̃ꝫ diuitie multe· vt dicit᷑ ꝓuer·xxii· Secū/
do diuitie multe ablate pn̄t reſtitui·ſed fama vix ·qꝛ
forte non crederetur illi qui poſt leſionem vellꝫ excuſa
re·pōt etiam iam uerbum eē delatum ad tot· ꝙ quaſi
impoſſibile eſt ad tot deuenire excuſationē· Ideo be/
ne dicit᷑ in gloſa ſup Lucā· Famam eſſe rem lubricaꝫ
quia ſicut aliqua res lubrica de facili effundit᷑ ſꝫ qua
ſi impoſſibile eſt eam recolligi·ita ⁊ fama· Tercio quia
ledens famā alterius·non ſolum illum ledit cui detra/
hit·ſicut fur illum ſolum cui furat᷑ ſed omnes illos co
ram quibus loquitur·ſicut ille qui mouet lutum· ledit
per fetorem omnes coram quibus mouet Vnde Aug·
de verbis domini·peccat in vos frater ſi vobis ſcien
tibus peccat quia q̃ꝫtum in eo eſt vos exemplo cor/
rumpit· Ex quo patet ꝙ audire peccatuꝫ alterius no
ciuum eſt audienti· propter prefata dicit Ambroſius·
Tolerabiliores ſunt fures qui veſtes ⁊ alia bona noſ
tra diripiunt q̃ꝫ fures qui famaꝫ noſtram lacerāt· No
tandum ſecundo ꝙ inter omnia genera leſionum·leſio
que infertur per linguam ut frequenter eſt grauior·pri
mo eniꝫ quidam ſunt qui nocent in rebus vt raptores
et incendiarii· Sed grauius nocent ſagittarii qui infi/
gunt ſagittas in perſonas · Et ſic facit lingua mala q̄
nō ſolū ī rebꝰ·ſꝫ etiā ī pſoā nocꝫ· Ideo dicit᷑· Ihe·vii·
Sagitta vulnerās ligua eoꝝ· Secūdo qꝛ ſunt qdam

qui nocent in perſona per verbera· ſȝ non profundat᷑
interdum leſio uſqȝ ad interiora·ſed non ſic de lingua
immo leſio eius pertingit uſqȝ ad oſſa virtutum·cōfrī
gens eas Eccle·xx viii·Flagelli plaga liuorē facit·pla
ga autem lingue cōminuet oſſa· Tercio quia ſunt aliq̄
nocumenta quibus reſiſti pōt per ſcutum ꝛ huiuſmōi
protectoria·ſed vix inuenitur aliquis adeo armatus
paciencia qui non ſaucietur lingua· Exemplū de Job
qui non fuit motus ad damna rerū uel corporis fla
gellum ꝛ tamen videtur motus a lingua vxoris dicēs
ei· Quaſi vna de ſtultis mulieribus locuta es· Eiuſdeȝ
ii·Pſal· Filii hominum dentes eoruȝ arma ꝛ ſagitte ꝛ
lingua eorū gladius acutus quaſi diceret· Sicut iſtis
congregatis nō poteſt reſiſti ita nec lingue male· Cum
igitur iuxta dicta in tractatu pn̄ti·ca·xii· et preceden
tibus iniuſte auferens uel detinens rem temporalem ī
uito domino teneatur ad reſtitutionem ·a fortiori te/
nebitur detractor uel contumelioſus ad reſtitutionem
fame quā detractor occulte ·cōtumelioſus uero aufert
in faciem publice· Quis vero ſatiſfacere teneatur pro
iſto· Notandum ꝙ detractio et receptio fame poteſt
fieri multipliciter·nā fieri pōt ſex modis ut dicit ſan·
Tho·ii·ii·q·lxxii·ar·iii · Primo ſcitum falſum dicen/
do ꝉ ignoranter· Secundo ſcitum malum proximi au
gendo ultra q̄ȝ ſit · Tercio occultuȝ malum reuelando
Quarto bn̄factum in malū interpretando ſeu peruertē
do· Quinto bonum proximi negando· Sexto tacēdo
cū quis audit proximo falſuȝ uel īhoneſtum imponi·
Itē fit leſio fame ꝓximi qn̄qȝ planis uerbis qn̄qȝ arti
ficioſis per cantilēas uel dictaīa qn̄qȝ nutib9 ꝛ ſignis

quandoqꝫ ſcriptis etiam qui appellant᷑ libelli famoſi
vt cum aliquis ſcribit cartam in iniuriam uł in īfamiā
alterius et proiicit eam occulte in eccleſiam uel in pla/
team uel domum ut illa inuenta ⁊ lecta alius infamet᷑
Item ſicut dupliciter recipitur res tpalis inuito domi
no videlicet occulte ⁊ vocatur furtum· et publice tunc
vocatur rapina· Sic fama dupliciter recipitur ꝓxio
videlicet occulte et dicitur detractio que eſt denigra/
tio fame aliene occulte facta· Si aūt manifeſte in faci
em alicuius fit ſic dicitur ↄtumelia et eſt grauius pec/
catum quia plus ibi proximus ↄtemnitur ꝙ̃ in detra
ctione· Omnes qui predictis modis famam proximi
iniuſte ledūt tenent᷑ reſtituere· Unde beat⁹ Aug· ī regu
la· Quicunqꝫ cōuicio uel maledicto uł etiam criminis
obiectu aliquē leſerit meminerit fatiſfactione ꝗ̃to ci
tius curare qđ fecerit· Sup quib⁹ Hūbertus dicit No
tandum inquit ꝙ cōuiciū ꝓut proprie accipitur di/
cit᷑ exprobratio alicui⁹ vilis conditionis que poteſt
eē ſine peccato ſicut cum aliquis vocat᷑ fili⁹ meretricis
et ſimilia· Sic conuiciatus eſt Saul filio ſuo Ionathe
ii· Re· ii· Et filii mulieris ultro recipientis virum· Ma
ledictum vero eſt imprecatio alicuius mali alteri ſicut
faciebat Golias· Dauid de quo dicit᷑· i· Re· xvii· Ma
ledixit Philiſthe⁹ Dauid in diis ſuis· Obiectio uero
criminis eſt impoſitio alicui⁹ facti culpabilis ſicut ac
cidit corā Salomone· iii· Re· iii· litigantib⁹ duab⁹ me
retricibus quarum vna falſe imponebat alii oppreſſio
nem filii ſui· et neganti dicebat· mentiris· Vix autē in
uenitur aliquod genus verborum per qđ litigantes
ſe ledant qđ reduci non poſſit ad aliquod iſtoꝝ· Eſt

ergo ſenſus verborum. Aug. quicunq̧ iudicio vc̄. i. qui
cunq̧ aliquo genere uerbi mali. quia pn̄t omnia mala
reduci ad aliquod iſtorum. leſerit aliquem. quod. ſ. ge
nus leſionis eſt valde graue. meminerit. i. nō obmittat
ſicut faciunt obliuioſi qui ex obliuione obmittunt ſen
tire quod debent. Sūt āt tres vrn̄e boīm inter eos qui
ex ira uel inuidia ꝓximi in fama ledūt uel alias tur/
bant. Quidaʒ enim facile iraſcuntur ⁊ cito veniā petūt
et hi ſunt aqua que cito calefit et cito frigeſcit et hoc
minus malum. Quidam facile iraſcuntur et tardius in
clinantur ad veniam petendam. Hi ſunt ſicut ferrum
ignitum quod tardiꝰ caleſcit et tardiꝰ frigeſcit. ⁊ hoc
peius. Quidam autem ſunt qui nunq̄ volūt veniā pe
tere ⁊ hi ſunt ſicut lapis albeſcon qui accenſꝰ nūq̄ ex/
tinguit᷑. ſicut ait beatꝰ Aug. in li. de ciui. dei. ⁊ hoc peſ
ſimum. Unde Augu. in regula. melior eſt aūt qui q̄uis
ira ſepe temptet᷑ tn̄ impetrare feſtinat ut ſibi dimittat
cui ſe feciſſe agnoſcit iniuriam. q̄ qui tardus iraſcit᷑ et
ad veniam petendam tardius inclinat᷑. Qui aūt nūq̄
vult petere veniam ſine cauſa eſt in monaſterio etiam
ſi inde non proiciatur. Sed queritur vtrum quilibet
homo qui proximum offendit verbo. teneat᷑ ad recō
ciliationem uꝉ venie petitioneʒ. Reſpōdʒ beatꝰ Aug.
in regula ꝙ non. quia prelati ab hoc excuſant᷑ reſpec/
tu ſubditorum niſi quando infamarent male ſubditū
Unde dicit ſic ad prelatos. Quando auteʒ neceſſitas
diſcipline in moribꝰ cohercendis dicere vos dura uer
ba cōpellit. ſi etiam ipſi modum in uos exceſſiſſe ſenti
tis. nō a vobis exigitur ut a ueſtris ſubditis ueniam
poſtuletis. Et cauſam ſubiungit dicens. ne apud eos

quos oportet eſſe ſubiectos dū nimiū ſeruat̃ hūilitas regendi frangatur auctoritas. Quando enim quis ſe humiliat utputa ultra q̃ deceat ſtatum ſuum. nimia eſt iſta humilitas Unde Eccle. xix. eſt iuſtus qui nimium ſe ſubmittit multa humilitate. Et ſic facit prelatꝰ qui propter exceſſum in duro modo loquendi petit veniam a ſubdito ſuo. Verū quia hoc non eſt neceſſitatis. ideo dicit beatꝰ Aug. Nō a nobis exigit̃. Secūdo ergo querit̃ cū hoc poſſit fieri ⁊ nō fieri qd erit melíꝰ. Reſ. Dū. pōt dici ꝙ ſm diuerſas conditiones eoꝝ a quibus petuntur hmōi venie ⁊ aſſiſtentiuꝫ pōt hoc iudicari. Si enim tales ex hoc magis in bonum ꝓficiunt pñt hec fieri. Si aūt inde abutunt̃ in ſuperbiam ut cum quis ex hoc putat ſe minus reum uel prelatuꝫ culpabilem. uel fit audatior ad culpas perpetrandas et ſimilia melius eſt non fiere. Non enim dominus phariſeis ſcandaliſatis in eius dictis uel factis unq̃ ſatiſfecit. Siquidem cum omni regimini annexa debet eſſe auctoritas et ex minoratione eiꝰ multa mala ſequant̃ et per humiliationem nimiam ad ſubditos eneruetur Ideo dicit Auguſtinꝰ. dum nimium ſeruat̃ humilitas regendi frangitur auctoritas.

Capitulum nonum.

Quãuis ãt dictū ſit ꝙ ledens iiuſte ſeu offendēs debeat petere veniam a leſo. queritur utrū leſus teneatur alteri veniam petenti dimittere. Reſpōdꝫ. ꝙ ſic. Tum primo. quia illi qui non remittit hominibus nec deus dimittit ſua peccata. teſte xpō dicente. Ma. vi. Si non dimiſeritis hominibus. nec pater veſter dimittet vobis peccata veſtra. Tū ſecundo qꝛ qđ peius

eſt ·dimiſſa niſi dimiſerimus repetit ut patet in exem/
plo· Mat·xviii. de ſeruo cui paterfamilias dimiſerat
x·milia talenta que repetiit·quia non dimiſerat conſer
uo ſuo· Cum tercio·quia quod magis timendum eſt
cū graui pena extorſit tradens eū tortoribus ſicut ibi
dem dicit᷑· Et ſubditur· Sic ⁊ pater meus celeſtis faci
et vobis· ſi non dimiſeritis vnuſquiſqꝫ fratri ſuo de
cordibꝰ veſtris· Queritur ſecundo quibꝰ ex cauſis ve
niat ꝙ non petit veniam a leſo· Reſ·idem ꝙ a tribus
hoc prouenire ſolet· Vna eſt cordis cecitas· Jra enim
obſcurat animum ut non cognoſcat quis interdum ſe
culpam habere ubi habet culpam· Et quia nō cognoſ
cit culpam non petit veniam· Vnde Pſal· Supcecidit
ignis ⁊ non viderunt ſolem veritatis·ſ· Alia eſt ſimu/
lata iuſticia·ut quis dicit nō expedit illi ut ego me ſi/
bi humiliem·quia inde eſſet ſuperbior et ſimilia· Sed
ſi hec ratio bona eſſet·non debuit ſe xp̄us humiliaſſe
quia eius humilitas multis fuit in ruinam· Alia ē ſup
ba duricia cordis·cor autē durū male habebit in no
uiſſimo die· Pſa·ii· Queritur tercio vtrum leſus tene/
at᷑ dimittere offendenti impenitenti ·nec ſatiſfacienti
cū deus cuius miſericordia excedit humanā in īfinitū
nūqꝫ dimittat īpenitēti· Reſ·idē ꝙ ſic qꝫtū ad remiſſi
onē intrinſecā cordis quo ad rancorē ꝟ irā nō rōne il
lius quo impenitēs ·ſꝫ ratione ſui ipſius·ne peccet· Et
ideo nō eſt ſimile quia ip̄e non habet irā hmōi in qua
poſſet eſſe peccatū· Et ſi obicit᷑ Lu·xvii·dicit᷑· Si ſep
cies in die peccauerit frater tuus in te· ⁊ ſepties in die
conuerſus fuerit ad te dicens· penitet me·dimitte illi
ergo · ¶ A contrario ſenſu videtur ꝙ ſi non penitet

non eſt illi dimittendū·quod uidetꝰ dicit glo·interline
aris·d·Ne nimis remiſſa ſit indulgentia· Et glo·mar
giālis·Nō iubemur paſſim peccāti ſed penitentiā agē
ti dimittere. Reſ· Impenitenti peccanti ꝯtra nos non
tenemur peccata dimittere dimiſſione exteriori ·et ſic ī
telligitur glo ·interlinearis·uł non tenemur ī foro pe
nitentiali dimittere· et ſic loquitur glo·margiālis· Et
hec non ſunt contra illa que dicta ſunt de remiſſione
interiori facienda offendenti fratri· Quarto queritur
quid ſit iſta dimiſſio exterior qua dimittit offenſꝰ of
fendenti·nō enī pōt dimittere culpaꝫ offendētis· Iteꝫ
ſatiſfactionē nō dimittit ei qꝛ iſtā ſoluit iam ex quo
ſatiſfecit ei plenarie Reſ·pt dici ꝙ hmōi remiſſio nō ē
aliud ꝙꝫ acceptatio ſatiſfactionis uel indicatio recon
ciliationis uerbo uł facto expreſſa ut cum offenſus of
fendentē flectentē genua eleuat uł dicit dominꝰ pcat
vobis pco uobis uel ſatiſfactū eſt mihi et ſilia· Que
ritꝰ·v·an pꝰ hmōi ſatiſfactionē ł etiā āte facta diſſio
ne ītriſeca licitū ſit ſigna rācoris retinere· Reſ·q̄daꝫ ſig
noꝝ hmōi ſunt ꝓpiq̄ q̄dā remota ꝓpiq̄ q̄ īgerūt no
tabilē ſuſpitionē de rācore·ut cū aliquis nūꝙꝫ uult loq
et toruo vultu eū ſemp reſpicit ⁊ ſilia·et iſta nulli licꝫ
retinere qꝛ ab oī ſpē mala abſtinendū ē ꝑm apł· pria
ad theſ·v· Vn̄ ſicut Eleazarꝰ ⁊ Mathathias abſtinu
erūt a carnibꝰ porcinis ne viderentꝰ ꝯmederē porcinas
⁊ ſic ſcādaliſarentꝰ· Ita nō debꝫ illa ſigna facere p q̄ ꝓ
babiliter creditꝰ eē in odio Signa remota ſunt que nō
ingerunt argumentum de odio·licet odium ſubſequatꝰ
vt ſunt ſubtractio familiaritatis et ſeruiciorū aliquo
rū et ſimilia· Et iſta licet retinere ōnibus dūmodo nō

fiat malo animo·immo īterdum pōt eē meritoriū cū3 ſit propter bonum alteri9· Quod ergo dicitur īterdu3 notatˀ q̄ hoc nō debent facere pfecti· ſi intelligatur q̄ hoc non eſt pfectionis· verū eſt·aliter non videtˀ eſſe veꝝ· Queritˀ vi·vtrum iniuriatus teneatˀ querere recō ciliatione3 īiuriantis ipſo non penitente· Reſpondetˀ regulariter q̄ nō· Vnde beat9 Aug ſuper illum locu3 Si frater tu9 hab3 aliquid aduerſum te·ſic dicit·id eſt ſi tu eum offendiſti nam nos habemus aduerſus eu3 ſi ipe nos leſit· vbi nō eſt opus pgere ad reconciliādū tamen poſſet ad hoc teneri ratione fraterne caritatis ī caſu·ſ·ſi crederetˀ probabiliter q̄ per hoc liberet ani/ mam eius a mortali odio ⁊ non eēt occaſio mali·uel ī aliis hmōi excellens· Si vero Dauid hoc fecit reſpec tu Saul ſi ꝓ·quia·i·re·xxiiii·⁊ xxvi·⁊ ſimiliter quidā ſancti opera fecerunt perfectionis· Queritur·vii·vtrū non precedente reconciliatione teneatˀ aliqs nō ſolum diligere affectu iniuriantem ſed etiā ei benefacere· Reſ q̄ ſic·oēs tā pfecti q̄ꝫ īperfecti·q² illud uerbu3 benefa cite his q vos oderūt·dixit dn̄s nō ſolū diſcipulis in monte· Ma·v·ſ3 etiam turbis ī ſermone in plāo· Lu· vi· Tamē quia p̄cepta affirmatiua nō obligāt niſi in caſu·plures poſſent eſſe caſus in quibus tenetur quis magis benefacere amicis q̄ꝫ inimicis quia forte nō te/ netur inimicis niſi in caſu neceſſitatis·

Sequitur Capi·x·

Quomō aūt ⁊ ſub qua forma exequi debeat ſa/ tiſfactionem ⁊ teneatˀ ille qui leſit alium verbo· docet Humbertus in expoſitione regule·ca ·cxlix·di/ cens q̄ triplex pōt eē hui9 ſatiſfactio·vna ē p verba

vt cum quis petit veniam de offenſa ab offenſo· Sic faciebat Aug· ſcribens. Ihe· dicēs· Obſecro te per mā ſuetudinem Ihū xp̄i ſi leſi te ignoſce mihi· Alia eſt per corporis humiliationez· ſic fecit Semei Dauid cui maledixit· ii· Re· xix· Semei proſtrat9 corā rege dixit ad eum· ne reputes mihi domine ad iniquitatem · neq3 memineris iniuriam ſerui tui · Tercia eſt per obſequia· ſicut Iacob muneribus voluit placare fratrē ſuū· Eſau Ro· xii· Si eſurierit inimicus tu9 ciba illum· ſi ſitit potum da illi· q· d · per hoc placabis eum et redibit amicitia· Sed circa hoc queritᵉ· Primo nūquid tenetᵉ quilibet offendens ad omnes huiuſmodi ſatiſfactiones Reſ· ꝙ non quia ſicut ledens alium in rebus non tenetur niſi ad certam quantitatem rei reſtituende · Ita et offendens verbo nō tenetur ad omnes ſatiſfactiones ſed ad certam ſecundum quantitatem offenſe· S3 ſi offenſus petat nimis· poteſt ſufficere offendenti ſatiſfacere ſecundum arbitrium boni viri· q̄3uis laudabile eſſet plus debito pro pace fratris facere in hoc caſu.

Secundo queritur nunquid prelatus in religione pōt remittere huiuſmodi ſatiſfactionem faciendam ſubdito ſuo pro offenſa ſibi facta· cum de iure naturali eſſe videatur ut ei ſatiſfaciat· in quo modo pōt diſpenſare Reſ· pōt dici ꝙ ſic· ſicut et poteſt remittere debitum pecunie· quia ſicut bona ſibi debita ſunt in poteſtate p̄lati ita 7 pſona ſua· nec relaxat ī hoc ius naturale q2 reputat in hoc caſu ſubdito fieri quod fit prelato ·

Tercio queritur· Eſto ꝙ aliquis offendat alium verbo in ſecreto· et petit offenſus ſatiſfactionem in publico · nunquid tenetur ad huiuſmodi ſatiſfactionem

offendens uel econuerſo offendit aliquis aliquem in
publico vult ſatiſfacere in ſecreto tantum · nunquid
ſufficit ei· Reſponſio ad primum· non tenetur niſi for/
te quod factuȝ fuit in ſecreto publicatum fuiſſet ſicut
fur quod latenter accipit non tenetur publice reſtitue/
re· Ad ſecundum dicendũ ꝙ nõ ſufficit· Et eſt argumẽ
tum ad hoc· Actu·xviii·de Paulo cui publice condẽ/
nato ad carcerem non ſufficit occulte liberari ſed pub
lice· Quarto queritur· aliquis impoſuit culpam alteri
et leſus non vult recipere ſatiſfactionem a ledente ni
ſi dicat ſe mentitum fuiſſe nunquid tenetur ad hoc le/
dens· Reſ· ſi offendẽs ſcit ſe dixiſſe veruȝ nullo modo
debet otrarium dicere nec hoc debet ab eo requiri· Si
aũt ſcit uel credit ſe dixiſſe falſum uel dubiuȝ· ſȝ ꝙ in
conſcientia eſt· reſtituere tenet᷑ quis rem ablatam cum
damno rei ſue· põt tamen dare aliqua alleuiantia cul/
pam ſuam videlicet ꝙ ex animi perturbatione illud
dixit uel ꝙ ita audierat uel credebat tunc licet non re
putet falſuȝ· Ad hoc autem ꝙ dicat ſe mentitum fuiſſe
non tenetur quia per hoc reuelaret ſecretuȝ mentis ſue
peccatum quod ſibi multum noceret et alii nõ prodeſ
ſet quia ita reſtauratur fama alii· per hoc ꝙ recognoſ
cit ſe falſum dixiſſe· ſicut ſi diceret ſe mentitum fuiſſe·
Deinde ſciendum ꝙ ſi aliquis facit quod in ſe eſt pro
habenda pace alterius licet non poſſit habere· ſufficit
hoc ipſi quo ad deum· propter quod dicit· Apoſtolꝰ
Ro·xii· Si fieri poteſt quod in vobis eſt cũ omnibus
hominibꝰ pacẽ habentes· Hec de Hũ· Cap·xi·

Quantũ ãt qs teneat᷑ reſtituer᷑ famã elicit᷑ ex ſan·
Tho·ii·ii·q·lxii·⁊·ex Sco i·iiii·diſtinctione·xv·

ſecundu3 quos. Notandū quod fama cōtingit alicui
recipi quintupliciter. primo ueꝝ crimē ⁊ iuſte aliquod
manifeſtando. ut cū quis maliciā alterius manifeſtat
ei qui corrigere habet. aut ſi eſt incorrigibilis ſecundū
euangeliu3 manifeſtat ī ↄſpectu eccleſie bona intētio/
ne ſc3 ut ↄfuſus a peccato deſiſtat. ꝉ ſaltē ut alii diſce/
dāt ab eius ↄſortio īfectiuo ⁊ corruptiuo. ſeruato tñ
ordine iuris et fraterne correctionis. Vnd̄ ꝭm. Pe. de
tar. in. iiii. di. xxi. quando aliquis ↄfitens non poteſt
ſuū peccatum ſufficienter notificare ſine notificatione
alterius perſone. ut ſi cognouit ſororem ꝉ ſimile. ſi nō
imminet periculum aliquod alteri ex tali notificatio/
ne tunc poteſt notificare. Et Ray. di. Si exprimit ↄfi
tens talem alienam perſonam penitentiario bona in/
tentione q penitentiarius ē pſona q pōt ꝓdeſſe ⁊ nō
obeſſe. non ut ↄfitens ꝓdat ipm peccatorem. ſ3 ut pe
nitentiarius oret ꝓ eo aut ſecreto laboret ad correcti
onē eius. non peccat ſ3 potius meret᷑ Similiter ſi peni
tentiarius īquirat de illa pſona bona fide. ut oret pro
ea aut dirigat eā ī occulto. dūmō nō cogat ↄfitentem
ad hoc dicēdū nō credo di. Ray. ꝙ peccet. Itē ꝭm Au.
qñ quis ſcit de ꝓxio religioſo crimē aliqđ p̄miſſa uni
ca ſecreta oratione ſeu āmonitione ſi ſe nō emendaue
rit reus. pōt bono ſuo prelato manifeſtari. dicit enim
ſic Aug. Anteq̄3 aliis demonſtret᷑ per quos reus conuī
cendus eſt. ſi negauerit prius p̄poſito debet oſtendi ſi
āmonitus neglexerit corrigi ne forte poſſit ſecretiꝰ cor
rectꝰ nō īnoteſcere ceteriſ. ubi Hū. di. Nota ꝙ illā ſecū
dā correctionē quā dominꝰ docet faciendā corā uno
ꝉ duobꝰ. Ma. xviii. hic reſtrīgit ī religioſis q nō ſunt

plene ſui iuris ad prelatuꝫ tāq̄ꝫ ad illū̄ de quo magis pōt preſumi ꝙ poſſit ꝓdeſſe et nō obeē. vn̄ idē Hu. c.lxxxvi. querit vtruꝫ liceat culpam fratris indicare prelato uel fratribus aliquibus uel ī capitulo procla mare publice nō premiſſa ſecreta āmonitiōe. Reſ. Aut peccata ſunt manifeſta et hec quecū̄qꝫ ſunt. ſiue pua ſi ue magna nō requirūt ſecretaꝫ āmonitioneꝫ ſꝫ publice ſunt corrigenda. Vn̄ prime. Thī̄o. v. Peccantē coram oīb9 argue ut et ceteri timoreꝫ habeāt. Glo. peccantes qui manifeſti ſunt. aut ſunt occulta. Et hoꝝ quedam ſunt modica infamiā nō inducētia. ad hec nō oportꝫ āmonitionē precedere ſꝫ ī capitulo pn̄t ꝓclamari. ſiue ſint manifeſta ſiue occulta. Alia ſunt occulta. ſed maio ra que habēt infamiā et uerecundiā. ⁊ hmōi qn̄qꝫ ſunt venialia et quandoqꝫ mortalia ut ī ebriatione et hu/ iuſmōi. Et in iſtis contingit interdū ꝙ credit̄ proba/ biliter ꝙ per ſecretā correctionē prouideat̄ ſaluti deli quētis ⁊ ſtatui ſue religionis. Exēpluꝫ de bono viro pro ſemel inebriato et tunc ſeruandus ē ordo fraterne correctionis ut primo ſecrete āmoneatur. Aliquando vero contingit propter alias circunſtantias ꝙ credit̄ probabiliter ꝙ per huiuſmodi ſecretam ammonitio/ nem non ſufficienter prouideatur ſaluti delinquentis uel ſtatui religionis ſue. et tunc poteſt obmitti ſecreta ammonitio et poteſt ⁊ debet indicari prelato uł alīis bonis qui poſſunt prodeſſe et non obeſſe uel etiā po/ teſt de eorum conſilio fieri proclamatio in capitulo ſi poteſt culpa probari. Aliquando vero contingit ꝙ creditur ꝙ delinquens eſt tante peruerſitatis. ꝙ ſi cor rigeretur ſecreto incurreret odium erga corrigenteꝫ uel

mala machinaret᷑ contra eũ· uel ex hoc dabit operam
ad defendendum uel cooperiendum culpam ſuam· et
tunc non debet fieri quia extreme dementie eſſet nihil
preter odium querere et fruſtra niti· Sed tamen p̃lato
⁊ aliis viris bonis ſecundum modũ predictum eſt in
dicandum· Hec de hũ· Dictum eſt autem notanter·
ſeruato ordine iuris et fraterne correctionis· Unde fu
res et latrones et malefici qui per iura publicantur ut
ceteri timorem habeant peccandi· poſſunt publicari ĩ
infamibus talibus delictis bona et recta intentione·
Similiter ubi ſeruatur ordo debitus fraterne corecti
onis de quo alibi videndum eſt· Et in premiſſis caſi/
bus licet infamatio aliqua ſequatur· tamẽ nihil opor
tet reſtituere Secũdo contingit ꝙ aliquis damnificat
proximum ſuũ in fama et hoc uerum de eo dicendo ſꝫ
modo iniuſto· ut cum aliquis occultum crimen alteriꝰ
prodit contra debitum ordinem· Seu cum uerum cri/
men alterius ſed occultum non ſeruato ordine iuris
contra eum publice proponit· talis ut dicit Sanctus
Tho· tenet᷑ illi dãnifico in fama ſua reſtituere famam
q̃ꝫtum poteſt· Sine mendacio tamen ut ꝙ dicat ſe ma
le dixiſſe uel ꝙ iniuſte eum damnificauerit uł alio ta
li congruo modo· Et ſi non poteſt ſibi famam reſtitu
ere debet ſibi illud damnum ſuum aliter recõpenſare
prout de aliis damnis ſupra dictum eſt· Scotꝰ etiam
dicit ꝙ talis non tenetur retractare verbum ſuum q̃d
propoſuit in publico quia ſic faciendo mentiret᷑· Sed
tenetur alio modo licito famam reddere ut per huiuſ
modi verba non credatis eum talem· Male eniꝫ dixi
et fatue dixi ¶ · Et illud dictum ſuum tunc eſt verum

quia non ſeruato ordine iuris in publico dixit fatue et male in hoc faciendo. Itē dicere poteſt non repute/tis eum eē talem ſʒ bonum quia quilibet preſumēdus eſt bonus donec probet̄ ɔtrarium. Tercio cōtingit ꝙ quis alium infamat uel damnificat in fama iniuſte et hoc falſum crimen ſibi imponendo. ſic ꝙ falſe euʒ corā aliis accuſat de crimine de quo nō eſt reus. talis tene tur ſic reſtituere famam ꝙ verbuʒ ſuum retractet abſo lute apud omnes ad quos per eum ꝑuenit dūmō ſci/at ⁊ poſſit. Debet enī ẜm ſanctum Thomam ⁊ Scotū apud omnes confiteri ſe falſum dixiſſe in hoc de iſto Et hoc facere debet ita publice ſicut ſibi impoſuit. qꝛ alias non ſeruaret iuſticiaʒ in reddendo proximo qđ ſuum eſt. Unde Ray. dicit. Reſtitutio fiet hoc modo ſiue ſcriptis ſiue uerbis quis aliuʒ leſerit in fama uide licet ut ubi publice dixit uerbum uel cantilenam per ſe vel per alium. Vel etiam ubi proiecit libellum famo/ſum necnon etiam in aliis locis ubi ītelligeret illum cō tra quem hec acta ſunt infamatum occaſione dicti ſui facti uł ſigni publici ſimpliciter recognoſcat errorem ſuum et culpam. et pro poſſē remoueat. uel ſaltem al/leuiet ſic infamiam. Addit Hoſti. niſi ex tali publica recognitione ille infamatus plus infamaretur. Guilh. addit. Et ſi audet infamator hoc facere propter potē tiam aduerſarii uel crudelitatem. Tenetur inſuper in/famator cum infamato componere de iniuria. et hu/militer nihilominus veniam poſtulare. in propria q dem perſona ſi audet. ſi nō audet. ſaltem per interpo ſitam perſonam poſtulet tacito nomine. Quarto con/tingit aliquem infamare proximum ſuum. ſic ꝙ non ei

imponit crimen in publico illud de eo aſſerendo ·ſed
murmurat ⁊ incaute ac indiſcrete loquitur uł alicui co
ram pluribus loquitur·et narrat hm̄oi nō tanq̄ certū
ſibi. ſed dicit ſe audiuiſſe·An talis teneatur illi famaꝫ
reſtituere· Reſ Scotꝰ· Rara fides quia multi multa lo
quūtur·et ideo ſic murmurans aut incaute loquens de
alio falſum crimen·ſ·dicendo apud alios forte ille fe
cit hoc· Certe poteſt eē quod fecerit· Aut dicēdo Ego
audiui ꝙ ille fecerit hoc et hoc niſi talis oſtendat ali/
quam certitudinem maiorem q̄ ex relatione·quoniam
non aufert ex natura actus illi in opinione illorū au/
dientium·quia ſi illi firmiter concipiant et credant ex
hoc illum de quo eſt ſermo criminoſum eē leues ſunt·
quia qui cito credit leuis eſt corde·¶ Verumtamen qꝫ
a ſcandalo puſillorū oportꝫ cauere· Iuxta illud Pau
li prime ad Cor·viii· Si eſca ſcandaliſat fratrem meū
non manducabo carnes ineternum·et multi ſunt tales
puſilli leues ad credendum mala · Ideo periculoſum
eſt coram ipſis talia audita ex relatu referre· Et ſi hoc
fiat intentione mala·ſ·animo et intentione ledendi fa
mam illius de quo eſt ſermo tunc non eſt facile excuſa
re quia fit contra caritateꝫ et per oñs peccatuꝫ morta
le· Si autem fiat coram talibus puſillis et leuibus ad
credendū mala·et fiat ex īconſideratione·durū eſt dice
re ꝙ exeat genus peccati venialis·quia lingua in lubri
co poſita eſt· Et qui non oſtendit uerbo hic pfectꝰ ē
vir· Iac·iii· Et dicunt aliqui ꝙ ſi quis ex alicuius tali
relatione notam infamie incurriſſet apud illos apud
quos ſic loquutus eſt tenetur ille ſibi reſtituere famaꝫ
et dicere apud eos ſe falſum in hoc de iſto audiſſe

et minus caute fuiſſe locutũ uel ꝙ ſibi non fuit creden
dũ cum tale contra proximum dixit qm̃ illud ꝓtulit
cõtra bonum proximi de quo nullam certitudinẽ ha/
buit uel alio ↄſimili modo reſtituat proximo famaꝫ
prout melius poterit· Quinto modo contingit quem
dãnificare alium in fama·ſcꝫ veꝝ crimen ſꝫ occultũ ſi/
bi impoſitũ negando·nã eũ qui ſibi crimen ĩponit oſ
tendit in hoc mendacẽ et notat eũ de calũnia·i·de fal/
ſa criminis impoſitione· De iſto dicit Scotus ꝙ ille
ſic negans non tenet̃ retractare negationẽ ſuaꝫ qua ne
gauit in publico uerũ crimen ſibi impoſitum· quia nõ
tenetur in publico ſtatiꝫ quicunqꝫ in iudicio confiteri
ſe reum·non ſtatim conuictus·Tenet̃ tamen per q̃daꝫ
verba ſobria ut dictum fuit in ſecundo mẽbro reſtitu
ere famam illi accuſato quẽ indirecte notauit de calũ
nia·ſ·dicendo nõ habeatis eũ pro calumniatore quia
credo ꝙ habuit intentionem bonam proponendo·ul̃
forte ipſe credidit ſe poſſe probare intentum ſuum·et
deceptus eſt·Ex quibus patet q̃ꝫ periculoſum eſt quẽ
infamia notare· Unde ſup illo·Prouer·xxiiii·Cuꝫ de
tractorib⁹ ne miſcearis dicit glo·hoc ſpecialiter vicio
periclitatur totum genus humanum·

Capitulum·xii·

POſtremo quando reſtitutio fame ſit fienda·Sci
endũ ꝙ ad hoc tenet̃ ledẽs cito faciendūꝫ· quia
ſicut in reſtitutionibus tpalium rerum ꝙ ſi ſine die de
bet̃ ſtatiꝫ debetur·Ita et hic· Unde Eph·iiii·Sol nõ
occidat ſuper iracundiam ueſtram·Et in vitis patrũ·
Abbas Agaton dicit·Nunq̃ꝫ dormiui nec litem habẽ
tem mecum dormire permiſi q̃ꝫtum ad virtuteꝫ meam

pertinuit niſi prius in pace reuerteret᷑ cū eo· Similiter
vbi ſupra· Auguſ· dicit· Quicunq̄ȝ conuicio uł maledic
tiōe uel ex criminis obiectu aliquem leſerit meminerit
ſatiſfactione q̄ȝto citius curare quod fecit· Ubi Hum
bertus ſuper verbo q̄ȝto citius id ē ſine mora quia de
bitum eſt et nō poteſt propria auctoritate prolonga
ri· Satiſfactione inquit curare quod fecit id eſt tali ſa
tiſfactione que ſit curatiua plage illate· de quo plus
eſt curandum q̄ȝ de gratia uel amicitia fratris uł aliis
huiuſmodi· Id etiam veritas· Mar· v· innuit· Si fra/
ter tuus habet aliquid aduerſum te vade prius recon
ciliari fratri tuo et tunc offers munus tuum· Circa qđ
queritur vtrum offendens teneatur ad reconciliandū
fratrem ſtatim anteq̄ȝ accedat ad offerenduȝ domino
in altari aliquid cum hoc videatur dominus manda
re· Reſpondet idem· Aut offenſus eſt abſens aut pre/
ſens Si abſens ſufficit offendenti propoſitum ſatiſfa
ciendi ſine mora cum poterit ſicut in reſtitutionibus·
Nec oportȝ ꝙ vadat ī hoc caſu pedibꝰ· ſed ſufficit ꝙ
animo ſecundum Auguſtinuȝ· Si uero eſt preſens aut
fuit leuis offenſa ita ꝙ creditur non fortiter offenſus
turbatꝰ uel grauis· Si leuis poteſt differri ſatiſfactio
uſq̄ȝ ad tempus moderatum· ¶ Si uero grauis debet
ſine mora ſatiſfieri· tum ratione debiti quod omni die
debetur· tum ratione caritatis fraterne que debȝ dare
operā ꝙ ira fratris nō creſcat· imo ſedet᷑· Hec Hū· ueꝝ
qꝛ beatꝰ Tho· ii· ii· q· lxxiii· ar· ii· dicit ſic· Tenet᷑ aliq̄s
ad reſtitutionē fame ſicut etiā ad reſtitutionē cuiuſli
bȝ rei ſubtracte· eo mō quo ſ̈ dctm̄ ē cū de reſtitutiōe

rerum temporalium·ſ·ageretur· Ideo eadẽ ſunt appli
canda preſentibus prout recta ratio dictauerit·

Capitulum·xiii·

TErciũ principale huius tractatus eſt videre de
reſtitutione fienda circa leſiones corporis· No/
tandum ꝙ damnum corporale eſt quintuplex· Vnuꝫ
eſt vltimũ ſcilicꝫ vite ablatio· Secunduꝫ eſt citra mor
tem et irremediabile et eſt enormis leſio·ut in mutilati
one enormi que impedit ex toto actum aliquem hu/
manũ qui ꝯpeteret hõi ſecundũ iſtã partem amputatã
ut in manꝰ dextre amputatione ubi aufert̃ õnis actꝰ
humanus natus competere ſecundum illam manũ Ter
cium damnum eſt etiam citra mortem et remediabile vł
ſaltem non enorme·i·non impediens actum humanuꝫ
ut amputatio digiti uel alicuius partis digiti· Quar/
tum damnum eſt ut cum quis ſine talibus vulneratur
vel percutitur ꝙ medicorum auxilio indiget et ope/
ras ſuas negligit· Quintum eſt cum quis alium percu
tit·perfundit·uł aliquod hmõi iniuſte facit·iaciendo
incarcerando·uel capiendo·uel ligando· ubi nullaꝫ in
eo habet iuriſdictionem· De primo dicit Sco·ꝙ tripli
citer poteſt ſatiſfacere·primo penam talionis ſuſtinen
do ubi lex ciuilis iſtam ſtatuit·ut·ſ·occidens ĩiuſte oc
cidatur Si aũt talis lex non eſt ſtatuta ubi offendit·
ſibi inferre mortem non licet· Secundus modus eſt qꝛ
expedit occiſori ut exponat vitã ſuam in cauſa iuſta
utpote ꝯtra inimicos eccleſie pro reſtitutione faciẽda
illi cuiꝰ vitã abſtulit· Et ſi nec tantã reſtitutionẽ vult
facere· Terciꝰ modꝰ ẽ quo tenet̃ r̃ſtitutionẽ facere ſpã
lem equiualentem vite quam abſtulit ſicut eſſe poteſt

equiualentia ĩn talib9 videlicȝ in elemoſinas faciẽdo
pro aĩa occiſi·orationes ꝓprias faciẽdo·alienas ora/
tiones procurãdo·peregrinationes ſimiliter ⁊ hmõi·
immo etiã iuſticie publice cui mẽbrũ rationale abſtu/
lit recompenſaȝ faciendo·Hec hoc ſolum ſȝ ſi interfec
tus ſuſtentaret aliquos patrem uel matrem uel propĩ
quos tenet᷑ interfector oĩbus ſimul ad tantam reſtitu
tionem quantã illis abſtulit p ĩterfectionẽ illi9· Et qꝛ
vix aliqs poſſet recõpenſare digne p actiones illꝰ qꝺ
abſtulit homicida· Jõ expediret ſimpliciter aĩe tal' ꝙ
ſoluerȝ p paſſiones uolũtarias l' patiẽter ſuſceptas ut
ſ·occideret᷑ ꝓ hoĩcidio· vñ optime ꝓuidet᷑ talib9 ubi
ſtatuta eſt pẽa talionis Inſup tenet᷑ occiſor placare le
ſos qꝛ illud in õi iiuſta offenſa exigitur·⁊ ĩ iiii ſequẽ
tib9 p dñs leſionib9·De·ii·⁊·iii·leſiõib9 dicit idẽ Sco
·ſ·de enormi ⁊ nõ enormi ⁊ aliis viis multis reducere
ad virtutẽ· Cauſa aũt quare oportȝ ſatiſfacere ꝓ dã
nificatione moris eſt·qꝛ cũ virtutis bona ſint maxĩa
ſm̃ Auguſtinum·primo retractionuȝ· Plus dãnificat
qui in iſtis damnificat ꝙ̃ in quibuſcũqȝ aliis ⁊ p dñs
plus ſecundum iuſticiam tenetur ad reſtituendum ꝓx
imo ꝙ̃tum ſibi poſſibile eſt· Videant igitur in ꝙ̃to pe
riculo ſunt qui iuuenes a propoſito bono ĩtrandi reli
gionem ducunt· Qui etiã aliquos apoſtatare faciunt
profeſſos uel profeſſas· Quiue ſeducunt virgines uel
puellas aut eis occaſionem meretricii miniſtrant· Vñ
Pe de pa in·iiii·di·xv·dicit·Qui alium a religione re
traxit tenetur inducere ad ingreſſuȝ·ul' regreſſuȝ religi
onis·Si autem ille nolit intrare vel redire· tenet᷑ eque
ydoneum procurare·Et ſi non poſſit tenetur pro eo

intrare. Quod fecit magiſter Ray. Cuius ratio eſt q2 ſicut ille qui ordinat domino inuito eius ſeruum ſic ſibi auferendo ſeruitiu3. tenetur dare comparem ſeruũ uel etiam eſtimationem. ymmo etia3 duplum. liiii. di. Si ſeruus. multo magis qui abſtulit deo ſeruum ſuum nouicium uel intraturum. tenetur ſi poteſt recompenſare in ſimili. hec ille pe. Scot9 ubi ſupra ſic dicit Si qs abſtraxit aliquem iam obligatum ad religionem intelligo obligatione profeſſionis tenetur agere ad reſtitutionem. ut ſcilicet iſte redeat ad religionẽ. Sed ſi aliquem diſpoſitum ad intrandũ retraxit ne intraret q2 intereſt inter habere et prope eſſe non tenetur ad tantam reſtitutionem religioni ad quantam ſi fuiſſet in religione. ſed tenetur ad aliqualem reſtitutionem alterius. ſc3 ad aliqualem inductionem alteri9 equiualẽtis ad ingreſſum aliqualiter illi9 religionis. Et hoc ẽ intelligendum ſi illum retraxit intentione damnificandi religionem. Si aũt intentione conſulendi. proprie utilitati ſine fraude. non tenetur religioni. Sed in primo caſu et in ſecundo tenetur perſone quam retraxit ut ĩ pſuaſionibus ⁊ aliis bonis ſpiritualibus ad equiualẽtiam bonis illis in quibus illum retrahendo damnificauit. De ſeducente virginẽ dicitur. Exodi. xxii. Qui ſeducit virginem et dormit cũ ea. dotauit eam. Et habebit eã uxorẽ. aut reddet eidem iuxta modum dotis quã uirgines ſolẽt accipere. Ecce quõ dãnificatio illata uirgini ɔtra caſtitatẽ reqrit reſtitutionẽ ɔiugal' caſtitatꝭ reddẽde ꝓ ea. Et nota ꝙ ꝗuis lex moiſayca nõ liget in nouo teſtamẽto quo ad ꝑcepta iudicialia ſed

quia iudicialia moralibus innitunť· tunc ligat quan
do ſunt ĩ noua lege confirmata uel de nouo p aliquã
cõitatem aſſumpta pro ſtatutis ſicut de adulterio in/
terfectione puniendo etiaꝫ alicubi lex· Et ſic eſt extra
de iniuriis ⁊ damno dato·ca·i·et· v·ſequentibus que
omnia ſumunť· Exodi·xxii·⁊ xxiii· In eccleſia nõ eſt
cõiter ſtatuta pena·niſi pecuniaria·⁊ iſta debꝫ reſpon
dere nõ ſolum de damno quod quis intulit per muti
lationem ꝓ toto tẽpore futuro quo quis vſurꝰ eſſet
mẽbro abſciſo·ſed etiã expenſis appoſitis in curatio/
ne·ut habeť extra de iniu·et dãno dato·Et ultra pla/
cationẽ leſi que regreť ẽt ſi nõ mutilaſſet·Et etiã ꝯſola
tionem ipſiꝰ afflicti·quia perpetua eſt ſibi deſolatio
de tali mutilatione·Plus etiã põderanda eſt mutila/
tio pauperis ꝙ͂ diuitis· ſꝫ quoniaꝫ magis egebat pte
abſciſa ad victum neceſſariuꝫ quia uſus fuiſſet iſta p
te ad procuranda neceſſaria·licet alia parte ſit quedã
conditio preponderans·ſ·perſone dignitas·Sed hoc
parum eſt quo ad primam ꝯſolationem· De quarta
leſione videť optime deus ſatiſfactionem impoſuiſſẽ
Exo·xxi·ubi ſic diciť·Si rixati fuerĩt viri et percuſſit
alter proximum ſuum lapide uel pugno·et ille mortu
us non fuit·ſed iacuerit in lecto· Si ſurrexerit et ambu
lauerit vadens ſuper baculum ſuum· ĩnocens erit qui
percuſſit ſcilicet a mortis pena ſuſtinendo·ita tamẽ ut
operas eius quas·ſ·interim neglexit et ĩpenſas eiꝰ in
medicos reſtituat·Cui pene addatur reconciliatio leſi
ut ş͂·De quinta pena fiat reconciliatio leſi et ſatis fiat
iniurie ꝓut ſapiẽs determinabit de prefatis· v·caſibꝰ
uł iiii·ſanctꝰ Thomas ſic dicit·   Cap·xiiii

QVartũ principale ⁊ ultimũ ē de reſtitutione fien
da quo ad virtutes et res morales q̄ ſunt bona
aīe nō naturalia ſʒ moralia. Bona acquiſita q̄ corrũ/
pũtur l' ſunt bona moralia acquirēda quoꝝ acqſitio
īpeditur p peccata q̄ licʒ ī faciēte ea ſunt adeo volun
taria ꝙ niſi eſſent voluntaria nō eſſent pctā. Et etiaʒ
q̄uis ſola volũtate ꝓpria poſſit qs dānificari ut di.
Aug. de uera religione. Tñ aliquis pōt aliũ dānificare
īdirecte īducēdo eũ ad act9 uicioſos ⁊ ad pctā qbus
virtutes corrũpũt' ⁊ vitia generant'. Iſta ēt inductio
pōt fieri modis ſupra tactis. ſ. iubēdo. ꝯſulēdo. pſua
dēdo ⁊ hortādo ⁊c̄. ſicut ī uerſu. Iuſſio. ꝯſiliũ. ꝯſenſ9
palpo ⁊c̄. Loq̄ndo igit' de reſtitutione taliũ ī genere
d. Sco. Q. p̄fato mō alicui r̄cipiēs bona moralia. tēt'
ſibi mō poſſibili r̄ſtituere dānũ. ſ. īducēdo eũ efficaci/
ter ad penitētiā ⁊ ad act9 uirtuoſos Et ſi ſola īductio
nō ſufficit q2 facil9 ē puertere q̄ ꝯuertere tenet' per ſe
orādo ⁊ p oratioēs alioꝝ ꝓcuratas ī petrar̄ ꝯuerſionē
⁊ p alias pſuaſiōes ⁊ p ſuaſores efficaces. dũ tñ nō ꝓ
dat pctm̄ occultũ iſti9 alteri9. Ex quo pʒ q̄tũ piculũ
ē aliũ ſollicitare ⁊ īducer̄ ī pctm̄ qđ uix pōt reſtituere
cũ uoluntatē iā allectā ad pctā uix poſſit pſuaſiōib9
Et ſunt ſeruāda hodie ſicut iura canoīca nō ut in lege
moiſayca de oīb9 dānis q̄ nec ī ſe nec ī equalēti p̄t fi
eri r̄ſtitutō ut ī mutilatōe mēbri. ſtupro ⁊ hmōi. d. Vl
ī ſumma ibi. ſatiſfiet p recōpēſationē faciēdā ad arbi
triũ boni uiri. Idē Th. ī ſumma. ⁊ ſcripto. Et tm̄ de ꝯ
feſſoꝝ eruditiōe ſub ꝯpēdio dixiſſe ſufficiat. ¶

Explicit manuale ꝯfeſſoꝝ uenerabil' mgr̄i Jo. Nider
ſacre theologie ꝓfeſſoris ordinis predicatorum.

LANDES-
UND STADT-
BIBLIOTHEK
DÜSSELDORF

Campb 1288, aber Bl. a2 Z. 2 p̄dicatoꝝ
Cop II 4419

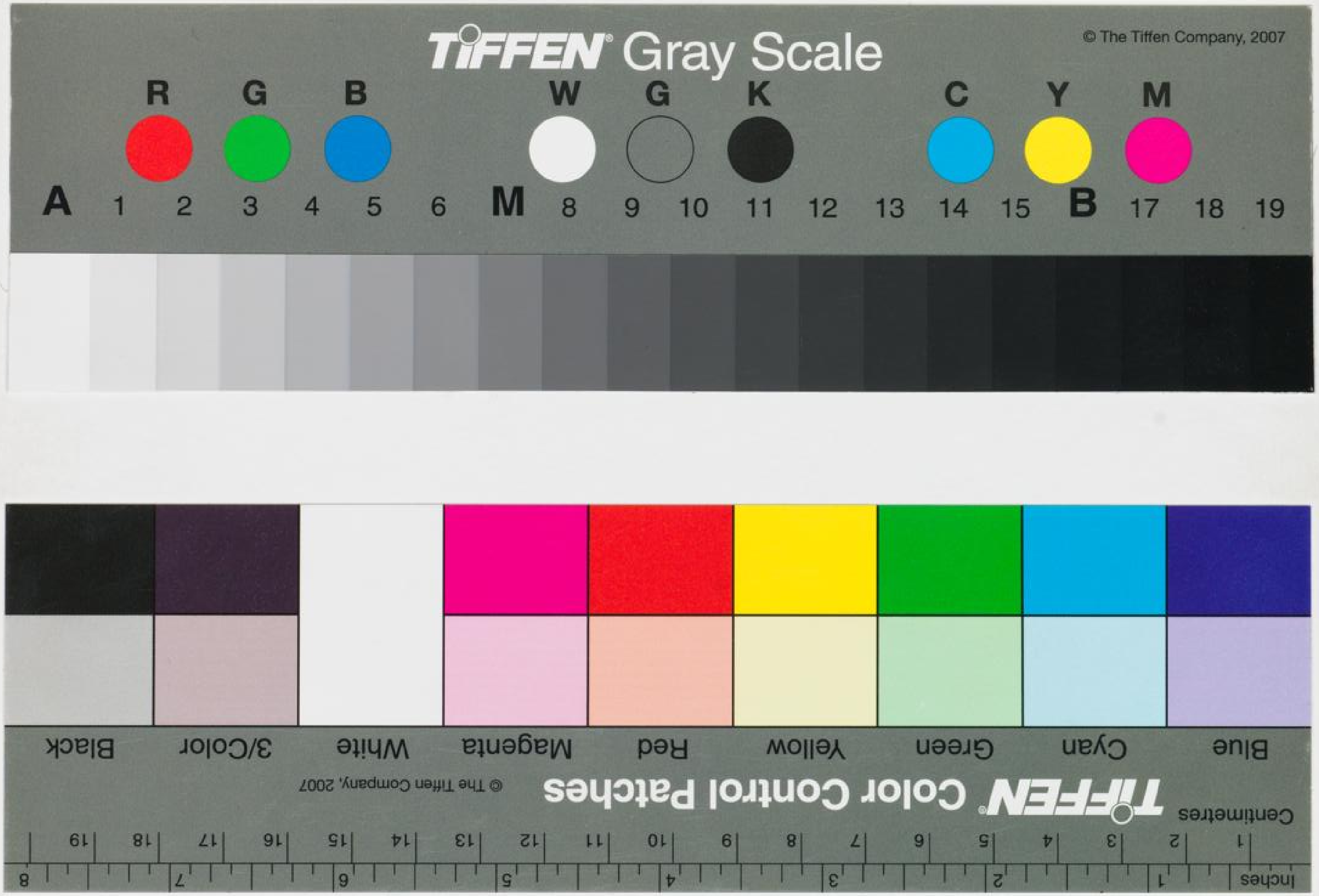

TIFFEN Gray Scale
© The Tiffen Company, 2007
R G B W G K C Y M
A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19
TIFFEN Color Control Patches
Blue Cyan Green Yellow Red Magenta White 3/Color Black
© The Tiffen Company, 2007
Centimetres
Inches